

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**HISTORIE ŠPITÁLU U SV. JANA KŘTITELE
V JINDŘICHOVĚ HRADCI V RANÉM NOVOVĚKU**

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Martínková, Ph.D.
Autor práce: Bc. Ivana Lovětínská
Studijní obor: Archivnictví navazující
Ročník: 3

2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Ve Valtínově 25. července 2017

.....

Poděkování

Moje poděkování směřuje především k vedoucí mé diplomové práce paní Mgr. Lence Martínkové, Ph.D., za trpělivost, cenné rady a podnětné připomínky. Také bych ráda vyjádřila svůj dík pracovníkům Státního oblastního archivu Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec a Státního okresního archivu v Jindřichově Hradci. V neposlední řadě chci poděkovat mé rodině a přátelům, kteří mě podporovali po celou dobu mého studia.

Anotace

Historie špitálu u sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci v raném novověku

Tématem předložené magisterské práce je *Historie špitálu u sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci v raném novověku*. Tato práce zaměřená na počáteční období jeho fungování. První kapitola stručně nastíní literaturu vydanou k tomuto tématu v České Republice a německou literaturu. Další dvě kapitoly představí materiály dochované v archivním fondu *Ústav chudých u sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci* a dějiny charitativních institucí fungujících v Jindřichově Hradci již od poloviny 13. století, z nichž některé se staly základem svatojánského špitálu. Kapitola o špitálu u sv. Jana Křtitele se zaměří na vlastní dějiny tohoto špitálu. Tato kapitola představí majetkové a finanční zázemí, vnitřní organizaci a každodenní chod špitálu na základě zakládací, souboru nadačních listin, instrukce a dalších archivních materiálů.

Abstract

History of the hospital of St. John the Babtist in Jindřichův Hradec in the early Modern Age

The theme of this master thesis is *History of the hospital of St. John the Babtist in Jindřichův Hradec in the early Modern Age*. This thesis is focused on the first period of its functioning. The first chapter shortly describes a bibliography of this theme published in the Czech Republic and a German bibliography. Next two chapters introduce materials survived in the fund *Ústav chudých u sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci* and history of charitable institutions functioned in Jindřichův Hradec since the middle of 13th century. Some of them became the base of the hospital of St. John the Babtist. The chapter about the hospital of St. John the Babtist is focused on its own history. This chapter introduces property and financial base, an inner organisation and a daily course of this hospital based on founding documents, instruction and on other archive materials.

Obsah

1	Úvod	7
2	Literatura	11
3	Fond Ústav chudých u sv. Jana Křtitele	15
4	Předchůdci špitálu sv. Jana Křtitele.....	28
5	Špitál u sv. Jana Křtitele	38
5.1	Finanční a hmotné zabezpečení	38
5.1.1	Nemovitý majetek jindřichohradeckého špitálu u sv. Jana Křtitele	43
5.1.2	Finanční zajištění	45
5.1.3	Odkazy ve prospěch špitálu u sv. Jana Křtitele	54
5.1.4	Nadace určené pro hmotné zabezpečení špitálu	57
5.2	Vnitřní organizace svatojánského špitálu.....	62
5.2.1	Zaměstnanci	62
5.2.2	Špitálníci	70
5.3	Každodenní život	72
6	Závěr.....	77
7	Seznam pramenů a literatury	80
7.1	Nevydané prameny.....	80
7.2	Vydané prameny	81
7.3	Literatura	81

1 Úvod

V této diplomové práci se zabývám dějinami jindřichohradeckého špitálu u sv. Jana Křtitele, jenž byl založen roku 1564 hradeckým vladařem Jáchymem z Hradce. Jeho založení pak podnítil špatný stav dosavadního jindřichohradeckého špitálu „Za rybníkem.“ Špitál „Za rybníkem“ již nadále nebyl schopen náležitě zaopatřovat chudé, staré a nemocné základními potřebami, a tak bylo vybráno nové místo a došlo k jeho přesunu – nejedná se tedy o zcela novou instituci, ale pouze o její přesun do nových prostorů – do bývalého minoritského kláštera s kostelem sv. Jana Křtitele.

Tímto tématem jsem se zabývala již ve své bakalářské práci, v ní jsem se ale snažila uvést historii jindřichohradeckého špitálu u sv. Jana Křtitele v jejím širším kontextu, zmiňovala jsem počátky špitálnictví v Evropě, jako i jeho vývoj v českých zemích. Zde se už ale budu soustředit hlavně na samotný špitál a pojednám o jeho dějinách obšírněji.

Pojem špitál ve středověku a raném novověku znamenal instituci, kde se lidé zotavovali, nikoli léčili, jak si představujeme dnes. V této době znamenaly tyto pojmy téměř synonyma. Z toho důvodu se dbalo na určité pohodlí špitálníků a zejména na jejich stravování.¹ Nemocnicemi v pravém slova smyslu se tyto špitály stávaly až v průběhu 17. století.² V této době začínají vznikat nemocnice, které se primárně zaměřují na choré, zatímco špitály jako sociální a charitativní ústavy postupně ztrácí na významu a začínají upadat, až na výjimky, jakou je například jindřichohradecký špitál u sv. Jana Křtitele. Nemocnic však v této době bylo stále ještě málo.³

Špitál u sv. Jana Křtitele od svého založení v roce 1564 a po celé následující období novověku až do moderní doby, kdy zanikl, hrál v dějinách města Jindřichova Hradce a tamní sociální péče velmi významnou roli. Správa špitálu se modernizovala a stávala se sofistikovanou záležitostí, které se účastnil stále větší počet osob – úředníků, sloužících i čeledi.

¹ Jacques LE GOFF-Jean-Claude SCHMITT, *Encyklopedie středověku*, Praha 2004, s. 333.

² Marie VOJTOVÁ, *Dějiny československého lékařství. Svazek 1. Do roku 1740*, Praha 1970, s. 159.

³ TAMTÉŽ, s. 295.

Archivní fond *Ústav chudých u sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci*, z něhož budu při vypracovávání této práce primárně vycházet, představuje velmi dobře dochovaný a také informačně mimořádně bohatý zdroj, jehož celkové zpracování by však bylo časově značně náročné. V rámci své diplomové práce jsem se proto rozhodla zaměřit svou pozornost přednostně na období 16. století, které bylo nejen dobou vzniku špitálu, ale také rozhodujícím obdobím jeho prvotní konsolidace a přerodu ve významnou chudinskou a sociálně zaopatřovací instituci. Cílem mé práce je na základě dochovaných archivních materiálů, zejména na zakládací listině, souboru nadačních listin a instrukce, přiblížit majetkové a finanční zázemí špitálu, jeho správu a každodenní chod.

Tuto práci jsem rozdělila na čtyři hlavní kapitoly, z nichž první stručně představí literaturu, která se věnuje tématu špitálnictví a špitálů. Pojednává se v ní o situaci v České Republice a také o německé literatuře k tomuto tématu.

Druhá kapitola nastíní archivní fond *Ústav chudých u sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci*, který je uložen v jindřichohradecké pobočce Státního oblastního archivu Třeboň. Tento fond bude představen z hlediska dochovaných materiálů, které se váží k celé historii svatojánského špitálu a částečně také k jeho předchůdcům.

Ve třetí kapitole s názvem *Předchůdci špitálu u sv. Jana Křtitele* se věnuji institucím, které v Jindřichově Hradci fungovaly před založením, resp. přenesením a nadáním svatojánského špitálu. Ač ne všechny tyto instituce byly sloučeny do nového špitálu, považuji i tak za důležité je zmínit a přiblížit jejich chod, neboť se to jeví jako nezbytné pro rozbor hmotného a finančního zajištění špitálu. Pro psaní této kapitoly využiji monografické publikace k dějinám Jindřichova Hradce. Budu čerpat z knihy *Dějiny města Jindřichova Hradce*⁴ od Františka Teplého, z *Nástinu historicko-kulturního obrazu Jindřichova Hradce*⁵ od Jana Ortha, z *Monografie města Jindřichova Hradce*⁶ od Františka Rulla, také použiji i článek Celestýna Friče *Starší špitály města Jindřichova Hradce*.⁷ V neposlední řadě budu hojně vycházet i z nevydané knihy

⁴ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce I/1,2*, Jindřichův Hradec 1927.

⁵ Jan ORTH, *Nástin historicko-kulturního obrazu Jindřichova Hradce*, Jindřichův Hradec 1879.

⁶ František RULL, *Monografie města Jindřichova Hradce*, Jindřichův Hradec 1875.

⁷ Celestýn FRIČ, *Starší špitály města Jindřichova Hradce*, Method 8, 1882, č. 1, 2.

Františka Teplého *Dějiny špitálů hradeckých*,⁸ ve které se autor zabývá všemi charitativními institucemi v Jindřichově Hradci, avšak nejvíce se věnuje svatojánskému špitálu od jeho počátků až do 30. let 20. století, přičemž se v knize zabývá všemi jeho aspekty.

Poslední, čtvrtá kapitola, se zaměří na vlastní dějiny špitálu u sv. Jana Křtitele od jeho založení v roce 1564 až do konce 16. Století. Tuto kapitolu rozdělím na tři podkapitoly: *Finanční a hmotné zabezpečení*, *Vnitřní organizace svatojánského špitálu* a *Každodenní život*. V první podkapitole o finančním a hmotném zabezpečení špitálu představím listiny a instrukce, které byly vydány při založení svatojánského špitálu Jáchymem z Hradce, jejich dochování a případně uložení, dále se zaměřím na pozemkové zázemí, které špitál získal v zakládací a nadačních listinách. Na základě dochovaného urbáře z roku 1564⁹ představím nemovitý majetek, který svatojánský špitál vlastnil a nově nabyl díky Jáchymovým nadacím. Pro finanční zajištění chudých ve špitále byly důležité finanční donace a úroky plynoucí z majetků, přičemž v prvních letech fungování špitálu také plynula finanční podpora z prodeje budovy starého špitálu „Za rybníkem.“ Tuto část vypracuji na základě urbáře z roku 1564, knihy počtů¹⁰ a v neposlední řadě také účtů neknižní podoby.¹¹ Pro část o odkazech (finančních i naturálních), které byly ve prospěch špitálu připisovány nejen hradeckými měšťany a vrchnostmi, ale také chudými, kteří byli do špitálu přijati, použiji knihu kšaftů,¹² zmíněnou knihu počtů a knihu F. Teplého *Dějiny špitálů hradeckých*. Část o hmotných nadacích špitálu bude vypracovaná zejména na základě nadačních instrumentů a jednotlivé nadace budou doložené na účtech. Na hmotném zabezpečení se vedle vrchnosti podílely také jindřichohradecké cechy, se kterými Jáchym z Hradce uzavřel smlouvy.

Podkapitola o vnitřní organizaci bude rozdělena na dvě části. První představí jednotlivé zaměstnance, kteří zajišťovali každodenní chod celé instituce. Jáchym z Hradce, zejména ve špitální instrukci, zakotvil jejich povinnosti. Jména a případná

⁸ Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav chudých u sv. Jana Křtitele, inv. č. 1500, č. knihy 1247.

⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 13, č. knihy 1.

¹⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 290, č. knihy 118.

¹¹ TAMTÉŽ, inv. č. 1415, 1416, č. kart. 94, 95.

¹² SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 227, č. knihy 157.

doba funkce jednotlivých zaměstnanců jsou zapsány v již zmiňované knize počtů a v dalších účtech. Druhá část se věnuje již samotným špitálníkům a na základě nadačních instrumentů nastíní podmínky, které vedly k přijetí chudých do špitálu.

Poslední kapitola o každodenním životě popíše na základě instrukce běžný chod, stravování a hygienická opatření.

2 Literatura

V české historiografii není v odborné literatuře dějinám špitálnictví a špitálů věnováno mnoho prostoru. Tato problematika se zatím bohužel nedočkala systematického zkoumání, jaké by si zajisté zasloužila. První přehled špitálních zařízení v českých zemích podal Josef Anton Riegger,¹³ přičemž v jeho díle více méně statistické povahy jsou zahrnuty poznatky o počtu osob a jmění jednotlivých zařízení. Stejně tak Zikmund Winter¹⁴ na konci 19. století podal popis několika špitálů, zabýval se zde jak správními otázkami, tak i každodenností. Lépe zmapované jsou jednotlivé špitály, k jejichž dějinám byly sepsány zejména drobné příspěvky v rámci regionální literatury, sborníků a časopisů. Autory takovýchto příspěvků velice rozdílné úrovně zpracování i podání jsou například Jaroslav Vodička,¹⁵ Jiří Kolčava,¹⁶ Josef Kšír,¹⁷ Michal Tejček a Jindra Hůrková,¹⁸ František Kameník,¹⁹ Jan Bistřický,²⁰ Jaromír Tausch,²¹ manželé Otakar a Jana Boříkovi,²² Jaroslav Panáček²³ a další.

Největší pozornost byla doposud v odborné literatuře věnována pražským špitálům, které se dočkaly také nejkvalitnějšího zpracování. Jednou z prací na toto téma

¹³ Josef Anton RIEGGER, *Materialien zur alten und neuen Statistik von Böhmen, díl. I.* Praha 1787, s. 326–378.

¹⁴ Zikmund WINTER, *Kulturní obraz českých měst: život veřejný v XV. a XVI. věku. Díl druhý.* Praha 1892, s. 106- 134, 197-217.

¹⁵ Jaroslav VODIČKA, *Počátky špitálu sv. Ducha na Starém Brně.* Sborník matice moravské 78, 1959, s. 161-204.

¹⁶ Jiří KOLČAVA, *Valtické špitály a nemocnice.* In: Město Valtice. Břeclav 2001, s. 274-286.

¹⁷ Josef KŠÍR, *Staré olomoucké špitály a jejich situování,* Zprávy vlastivědného ústavu v Olomouci 118, 1964, s. 1-14.

¹⁸ Michal TEJČEK – Jindra HŮRKOVÁ, *Klatovský špitál a špitálský dvůr u Svatého Rocha.* Sborník prací z historie a dějin umění 4, 2002, s. 49-114.

¹⁹ František KAMENÍK, *Kamenický špitál,* Vlastivědný sborník Pelhřimovska 15, 2004, s. 136-138.

²⁰ Jan BISTŘICKÝ, *Křižovníci v Dačicích,* Jihočeský sborník historický 1, 1981, s. 244-249.

²¹ Jaromír TAUSCH, *Špitály na Českomoravské vrchovině.* In: Vlastivědný sborník Vysočiny 11, 1998, s. 267-284.

²² Otakar BOŘÍK – Jana BOŘÍKOVÁ, *Hospice, špitály a nemocnice v Karlových Varech,* Příbram 2004.

²³ Jaroslav PANÁČEK, *K dějinám špitálu v České Lípě.* In: Bezděz 8, 1999, s. 35-50.

je monografie Petra Svobodného a Ludmily Hlaváčkové.²⁴ Představuje pražské špitály od nejstaršího období až po moderní dobu. Přehled pražských špitálů podal také Rudolf Secký.²⁵ V rámci konference z 8. a 9. října 1986 pořádané Archivem hlavního města Prahy vznikl sborník *Documenta Pragensia VII* s podtitulem *Materiály z diskusního zasedání Zdravotní poměry, zdravotní péče, hygiena městského prostředí a populační proměny v Praze od 13. do 19. století*.²⁶ Tématu špitálnictví se zde věnují příspěvky Marie Bláhové,²⁷ Rostislava Nového,²⁸ Zdeňky Hledíkové,²⁹ Bohdana Zilinského,³⁰ Jana Frolíka,³¹ a Petra Svobodného.³² Konkrétně špitálu křižovníků s červenou hvězdou se podrobně věnoval Vlastimil Rudolf.³³

Fungování špitálů, zdravotní péči a sociální dosahy městských špitálů v době jagellonské přibližuje Josef Macek.³⁴ Představuje zde otázky osobní hygieny, problematiku městského lázeňství a špitálnictví. Zaobírá se také stravou špitálníků a zásobováním potravinami. Letmo také porovnává vybrané české špitály s několika zahraničními, zejména v otázkách zásobování potravinami. Na základě statistických údajů Ivana Firlová³⁵ prezentuje hospitalizaci a mortalitu nemocných v pražské

²⁴ Petr SVOBODNÝ – Ludmila HLAVÁČKOVÁ, *Pražské špitály a nemocnice*, Praha 1999.

²⁵ Rudolf SECKÝ, *Staropražské špitály*, Praha 1928.

²⁶ Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK (edd.), *Documenta Pragensia, VII*, Praha 1987.

²⁷ Marie BLÁHOVÁ, *Vývoj špitálů v raněfeudální Evropě a problematika nejstaršího špitálu v Praze*, in: *Documenta Pragensia* (dále DP) VII, Praha 1987, s. 44-59.

²⁸ Rostislav NOVÝ, *Pražské předhusitské špitály*, in: DP VII, s. 62-73.

²⁹ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Pražské klášterní špitály od 13. do počátku 15. Století*, in: DP VII, s. 74-90.

³⁰ Bohdan ZILYNSKYJ, *Špitály Nového Města pražského v pohusitské době (do r. 1518)*, in: DP VII, s. 91-105.

³¹ Petr SVOBODNÝ, *Vlašský špitál na Malé Straně a jeho místo v péči o matku a dítě do josefínských reforem (1602-1789)*, in: DP VII, s. 113-134.

³² Jan FROLÍK, *Nálezy 14. – 17. století z hradčanského špitálu*, in: DP VII, Praha 1987, s. 106-112.

³³ Vlastimil RUDOLF, *Majetek pražského špitálu křižovníků s červenou hvězdou*, in: *Res historica* 1/1992, s. 7-19.

³⁴ Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích*. 3. díl, Praha 1998, s. 139-149.

³⁵ Ivana FIRLOVÁ, *Příspěvek k problematice sociální struktury, hospitalizace a mortality nemocných v nemocnici Na Františku v letech 1631-1714*, in: DP VII, s. 356-365.

nemocnici Na Františku v letech 1631–1714. Sumarizuje zde také nejčastější nemoci a poranění, se kterými byli lidé v tomto špitále hospitalizováni.

V rámci dějin lékařství se o špitálech od středověku po moderní dobu zmiňují autoři Ludmila Hlaváčková a Petr Svobodný.³⁶ Autoři představují vývoj zdravotnických institucí (špitálů a lékáren) a charitativních zařízení na území dnešní České republiky, dále se zabývají problémy a nemocemi, které trápily naše předky, a také jejich léčením. Také se věnují vývoji medicínského vzdělání a významným osobnostem lékařství. Stejně tak do obecného kontextu dějin lékařství špitály zasazuje Marie Vojtová,³⁷ kde také rozlišuje základní typy středověkých ústavů s charitativním, sociálním a léčebným posláním podle zakladatelů a cílené skupiny potřebných. Rozděluje je na tři základní typy: špitály (klášterní a světské), klášterní nemocnice a nemocnice pro malomocné.

Důležitou prací pro poznání správních, hospodářských, majetkových a organizačních otázek je studie Bohuslava Roučky.³⁸ Ve své studii se zabývá zřizováním, nadacemi, postavením fundátora a jeho nástupců, správou a organizací středověkých špitálů s částečným přesahem do raného novověku. Dále pojednává také o postavení špitálního majetku v daňovém systému feudalismu. Na základě účtů nastiňují hospodaření městských špitálů Jan Antonín Mager³⁹ nebo Jan Schwaller.⁴⁰

V německé literatuře jsou dějiny špitálnictví a špitálů zkoumány systematictěji. Instituce *Deutsche Gesellschaft für Krankenhausgeschichte*, která se této problematice v Německu věnuje, sdružuje zájemce z řad historiků a lékařů. Tato společnost také vydává vlastní časopis s názvem *Historia hospitalium*, kde je vedle příspěvků také recenzovaná literatura. K tématu evropských špitálů, jejich historie a vývoje vyšly

³⁶ Petr SVOBODNÝ – Ludmila HLAVÁČKOVÁ, *Dějiny lékařství v českých zemích*, Praha 2004.

³⁷ M. VOJTOVÁ, *Dějiny* s. 89-97.

³⁸ Bohuslav ROUČKA, *Špitály, jejich majetek, správa a postavení v daňovém systému českého feudalismu*, *Právněhistorické studie* 12, 1966, s. 41-60.

³⁹ Jan Antonín MAGER, *Hospodaření prachatického městského špitálu roku 1595*, in: *Zlatá stezka* 11, 2004, s. 121-125.

⁴⁰ Jan SCHWALLER, *Pardubický špitál (1737) 1744-1753 (rozbor účtů)*, in: *Východočeský sborník historický* 6, 1997, s. 183-202.

v posledních letech tři sborníky.⁴¹ Českých zemí se týkají příspěvky Petra Svobodného,⁴² Ludmily Hlaváčkové⁴³ a Ivany Ebelové.⁴⁴

Z německých autorů, kteří se zabývali historií špitálů obecně, v konkrétním regionu nebo jednotlivého špitálu lze jmenovat Dietricha Jettera,⁴⁵ Axela Hinricha Murkena,⁴⁶ Waltera Gabelmanna⁴⁷ nebo Ulricha Kneflkampa⁴⁸ Sociální pohled na vývoj špitálů představují ve svých pracích Alfons Labisch a Reinhard Spree.⁴⁹

⁴¹ Gisela DROSSBACH (Hrsg.), *Hospitäler in Mittelalter und Früher Neuzeit. Frankreich, Deutschland und Italien. Eine vergleichende Studie*, München 2007; *Themenschwerpunkt Europäische Spitäler*. Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, 115. Band, Heft 3-4, Wien, München 2007; Martin SCHEUTZ (Hrsg.), *Europäisches Spitalwesen. Institutionelle Fürsorge in Mittelalter und Früher Neuzeit*. Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung. Ergänzungsband 51, Wien-München 2008.

⁴² Petr SVOBODNÝ, *Die Spitäler in Böhmen und Mähren im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit*, in: Martin SCHEUTZ, *Europäische Spitalwesen*, s. 351-380.

⁴³ Ludmila HLAVÁČKOVÁ, *Das Spitalwesen in Böhmen und Mähren vom Beginn des Dreißigjährigen Kriegs bis zu den Josephinischen Reformen (1620-1780)*, in: Martin SCHEUTZ, *Europäische Spitalwesen*, s. 381-402.

⁴⁴ Ivana EBELOVÁ, *Die Entstehung der ersten Krankenhäuser – Das Krankenhaus der Barmherzigen Brüder und der Elisabethinerinnen*, in: Martin SCHEUTZ, *Europäische Spitalwesen*, s. 403-408.

⁴⁵ Dieter JETTER, *Geschichte des Hospitals. Westdeutschland von den Anfängen bis 1850*, Wiesbaden 1966; TÝŽ, *Grundzüge der Krankenhausgeschichte (1800-1900)*, Darmstadt 1977; TÝŽ, *Das europäische Hospital, Von der Spätantike bis 1800*, Köln 1986.

⁴⁶ Axel Hinrich MURKEN, *Vom Armenhospital zum Großklinikum. Die Geschichte des Krankenhauses vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart. 3. Auflage*, Köln 1995.

⁴⁷ Walter GABELMANN, *Geschichte des Hospitals*, in: *Das Münster* 45 (1992), s. 196-204.

⁴⁸ Ulrich KNEFLKAMP, *Stiftungen und Haushaltsführung im Heilig-Geist-Spital in Nürnberg vom 14.-17. Jahrhundert*, Bamberg 1989.

⁴⁹ Alfons LABISCH - Reinhard SPREE, *Entwicklung, Stand und Perspektiven einer Soziageschichte des Allgemeinen Krankenhauses in Deutschland*, in: TÝŽ (Hg.), „Einem jeden Kranken in einem Hospitale sein eigenes Bett.“ Zur Sozialgeschichte des Allgemeinen Krankenhauses in Deutschland im 19. Jahrhundert, Frankfurt–New York 1996, s. 13-28.

3 Fond Ústav chudých u sv. Jana Křtitele

Nedávno zpřístupněný a zinventarizovaný fond *Ústav chudých u sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci* je uložen v jindřichohradecké pobočce Státního oblastního archivu v Třeboni. Fond s rozsahem 40,15 bm archiválií obsahuje 12 listin, 1232 knihy, 268 kartonů spisového materiálu, 16 registraturních pomůcek, 74 mapy a plány a 3 pečetní typáře. Materiál obsažený ve fondu zahrnuje období mezi léty 1399 až 1951.

Nejstarší materiál dochovaný ve fondu představuje soubor šesti listin z dubna 1399: tři byly vydány 16. března, další pak nesou data 17., 19. a 30. dubna. Vztahují se k nejstaršímu špitálu v Jindřichově Hradci nazývanému „Za rybníkem“ či „U svaté Alžběty.“ Jedná se o dokumenty, jimiž byla potvrzena žádost zakladatele tohoto špitálu Heřmana z Hradce o čtyřicetidenní odpustky pro věřící, kteří navštíví špitál v určené dny. Všechny listiny jsou dochovány v latinsky psaných pergmenových originálech.⁵⁰

Další významnou listinou ve fondu je konfirmace, která potvrzuje založení špitálu „Za mostem“. Je datována 7. února 1401,⁵¹ a potvrzuje starší listinu z 23. června 1399 vydanou Heřmanem a Janem z Hradce. V listině z 1. června 1414 žádá pražský arcibiskup Konrád z Vechty kněžstvo a věřící pražské arcidiecéze o podporu jindřichohradeckého špitálu a uděluje čtyřicetidenní odpustky těm, kteří se v něm vyzpovídají a přijmou tělo Páně.⁵²

Další dokumenty ve fondu pocházejí až ze 16. století. Významnými zástupci jsou dvě listiny vydané Jáchymem z Hradce 23. února 1564. Jde o dohody pána s jindřichohradeckými cechy sklenářským a pekařským.⁵³ Domluvil se s nimi na tom, že za podporu špitálu budou mistři i s jejich manželkami přijati do tohoto ústavu k zaopatření. Třetí listinou vydanou Jáchymem z Hradce je obdobná smlouva uzavřená s tesařským cechem 25. února 1564.⁵⁴ V poslední listině vydané 27. prosince 1622 se

⁵⁰ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav chudých u sv. Jana Křtitele Jindřichův Hradec 1399-1960(1962), inv. č. 1-6, listiny č. 1-6.

⁵¹ TATMÉŽ, inv. č. 7, č. listiny 7.

⁵² TATMÉŽ, inv. č. 8, č. listiny 8.

⁵³ TATMÉŽ, inv. č. 9, č. listiny 9 (dohoda s mistry cechu sklenářského); inv. č. 10, č. listiny 10 (dohoda s cechem pekařským).

⁵⁴ TATMÉŽ, inv. č. 11, č. listiny 11.

Lucie Otýlie Slavatová z Hradce zavazuje špitálu vyplácet 25 kop grošů ročně tak, jak ustanovil její zesnulý bratr Jáchym Oldřich z Hradce.⁵⁵

K založení špitálu U sv. Jana Křtitele se kromě výše zmíněných originálních listin dochovaly také další texty, ale většinou jde o prosté opisy a německé překlady. Důležité informace obsahují zejména opisy zakládací listiny, ale také dokumenty k nadačním záležitostem a ke správě špitálu podle tzv. dílčí cedule z roku 1694.⁵⁶ K dějinám špitálu u sv. Jana Křtitele se dochovalo i několik nedatovaných a tiskem nevydaných rukopisů. Jedním z nich je česky psaná kniha od Dr. Jičínského z doby kolem roku 1900.⁵⁷ Druhou knihou jsou *Zápisky ze špitálu Za rybníkem a u sv. Jana Křtitele s následujícími poznámkami o nejstarších držitelích panství Jindřichohradeckého* od Františka Tischera. Tato kniha je obvykle kladena do druhé poloviny 20. století.⁵⁸ Patří sem také *inventární a pamětní kniha kostela sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci* z roku 1926 sepsaná od místního katechety P. Jana Petra.⁵⁹ Poslední z knih zabývajících se historií špitálu jsou *Dějiny špitálů hradeckých* od Františka Teplého z roku 1916.⁶⁰ Ve fondu se však nalézá také *Příruční knížka listin o nadacích při špitálu u sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradce stávajících*, jejímž autorem je František Fabian, která byla sepsána před rokem 1908.⁶¹

Mezi spisovým materiálem je uložen prostý opis zakládací listiny špitálu „Za rybníkem“, dále spisy s odkazy na listinu vydanou pro špitál v roce 1432 Petrem z Chotěmic, který patřil k vladycké klientele pánů z Hradce. Vedle toho je zde dochován seznam důchodů minoritského kláštera u sv. Jana Křtitele, které později připadly nově založenému klášteru, a také pojednání archiváře Františka Tischera o nadačních povinnostech, které se vázaly ke špitálu. Dále se zde nalézá krátký popis historie špitálu od Petra Hykše a pamětní spis o špitálu pořízený v souvislosti s jeho zrušením říšským protektorem v roce 1943. Mezi spisy se však nacházejí i paměti o stavebních opravách a konzervaci fresek v budově špitálu a křížové chodbě, a také

⁵⁵ TATMÉŽ, inv. č. 12, č. listiny 12.

⁵⁶ TATMÉŽ, inv. č. 129, 130, č. kart. 1,2.

⁵⁷ TATMÉŽ, inv. č. 1497, č. knihy 1244.

⁵⁸ TATMÉŽ, inv. č. 1498, č. knihy 1245.

⁵⁹ TATMÉŽ, inv. č. 1499, č. knihy 1246.

⁶⁰ TATMÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247.

⁶¹ TATMÉŽ, inv. č. 1501, č. knihy 1248.

dokumenty, které mapují osudy špitálu v letech 1939–1948, případně různá další drobná pojednání a exkurzy k dějinám svatojanského špitálu a jeho předchůdců.⁶²

Z posledních desetiletí fungování ústavu jsou k dispozici dokumenty vztahující se k tzv. I. pozemkové reformě, k předání správy špitálu Petru Hykšovi, záznamy o změnách majetkoprávní podstaty v důsledku záboru českého pohraničí Říší v roce 1938, nařízení říšského protektora o zrušení špitálu, o přenesení jeho majetku na NS - Volkwohlfahrt v Berlíně. Jsou zde také dokumenty o převzetí zbylého majetku Katolickou charitou v roce 1952 a dokumenty mapující konečnou likvidaci původního účelu této nadace v důsledku zestátnění zbytku majetku po roce 1948, ale také další písemnosti o využití budovy zrušeného špitálu.⁶³

Špitál vlastnil a spravoval spolu s pozemky i další nemovité majetky, mezi které patří budova špitálu, další budovy ve městě, lesy a rybníky. O pozemcích se vedly úřední knihy, jichž se ve fondu dochovalo sedm kusů. Jedná se o dva urbáře z roku 1564, z nichž první je celý psaný česky, kdežto druhý je částeně i německy,⁶⁴ o další dva urbáře z let 1622 a 1659, s doplněným předpisem poddanských povinností z roku 1715. První tři urbáře byly vedeny pro špitální vsi Dobrá Voda, Horní Radouň, Hrutkov, Klenov, Lovětín a Okrouhlá Radouň. Poslední dochovaný urbář z roku 1659 byl veden pro zádušní vesnice Dobrá Voda, Dolní Skrýchov, Lovětín a Okrouhlá Radouň. Dále se dochovaly dvě knihy zápisů trhových smluv z let 1837–1958. První kniha⁶⁵ zaznamenává pozemkové změny, druhá kniha⁶⁶ obsahuje opisy trhových smluv sepsané posledním správcem špitálu Petrem Hykšem. Obě knihy jsou psány česky a německy. Kniha o pronajímání špitálních pozemků pachtýřům pokrývá roky 1926–1952.⁶⁷ Všeobecné popisy celkového jmění špitálu, včetně výkazů o majetku a požitcích, jsou k dispozici z let 1680–1885 a 1901–1949.⁶⁸

⁶² TAMTÉŽ, inv. č. 1502-1518, č. kart. 268.

⁶³ TAMTÉŽ, inv. č. 131, 132, č. kart. 2,3.

⁶⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 13-16, knihy č. 1-4

⁶⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 17, č. knihy 5.

⁶⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 18, č. knihy 6.

⁶⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 19, č. knihy 7.

⁶⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 133, č. kart. 4, 5.

Další část dochovaného spisového materiálu z let 1853–1948 obsahuje tzv. knihovní záležitosti, kam patří například podklady pro vklady do pozemkových knih vzniklé v souvislosti s majetkovými transakcemi se špitálními pozemky a s dlužníky špitálu z titulu práva zástavního (výpisy, výmazy). Dále se zde nacházejí celkové přehledy o pozemkové držbě špitálu a další související materiál.⁶⁹ Špitál některé ze svých pozemků pronajímal a ke všem takovým transakcím (pacht) byla vedena patřičná agenda. Patří do ní nájemní smlouvy, kauce, pachtovné, nedoplatky a další. Tyto dokumenty zahrnují roky 1579–1820.⁷⁰ V pozdější době měla část pozemků v nájmu Jihočeská továrna na cihlařské zboží a keramiku a další část také obec Jindřichův Hradec: spolu s dokumenty o pronájmu zde jsou dochovány na příklad situační plány těchto parcel.⁷¹

Špitál musel dát evidovat své katastrální záležitosti, neboť byl povinen ze svého majetku řádně odvádět pozemkovou daň do státní kasy, a proto jeden z kartonů obsahuje dokumenty s údaji pro berní rulu, tereziánský katastr a josefinský katastr z let 1713–1828.⁷² Další karton spisů pak obsahuje informace pro stabilní katastr, k úpravám katastru, ale i hlášení o změnách výměr pozemků. Tento materiál zahrnuje období mezi léty 1853–1855.⁷³

Na pozemcích, jejichž byl dědičným držitelem, špitál hospodařil ve vlastní režii. Dostupné jsou proto rovněž dokumenty k melioraci pozemků, tabulky výnosů hospodaření ve špitálských dvorech, výkazy osevu a sklizně, doklady o licitačním prodeji dobytka a rostlinných produktů, o licitačním prodeji obilí a slámy, prodeji ovoce a také o sčítání ovocných stromů, to vše z let 1744–1951.⁷⁴

Součástí nemovitého majetku byla samozřejmě i vlastní budova špitálu. Ve fondu se dochovaly materiály k jejímu provozu, o využívání některých prostor k pronájmu, o ubytování vojska a některé další od 20. let 19. století až do konce

⁶⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 154, č. kart. 19,20.

⁷⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 155, č. kart. 21-31.

⁷¹ TAMTÉŽ, inv. č. 155, č. kart. 32, 33.

⁷² TAMTÉŽ, inv. č. 272, č. kart. 88.

⁷³ TAMTÉŽ, inv. č. 204, č. kart. 67.

⁷⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 230-236, č. kart. 73.

fungování špitálu.⁷⁵ Špitál vlastnil a spravoval i další budovy, mezi něž patří hotel Holub, Vrzákův mlýn v Dolní Radouni a několik dvorů.⁷⁶

Co se stavebních otázek týká, dochovaly čtyři kartony spisů obsahující dokumentaci o přestavbách, opravách (fasád, střech, podlah a dalších), korespondence se stavebními firmami a rozpočty prací. Z mladšího období se jedná o dokumenty k pojištění budov, protipožární vybavení, zavedení vodovodu a ústředního topení, elektrikářské práce a další. Ve spisech se nalézají informace, které se týkají stavebních záležitostí špitální budovy, domku malomocných, křížové klenby, soukenické kaple, kaple Nejsvětější Panny Marie, špitální sýpky, parkánu, hospodářských dvorů, hotelu Holub a Vrzákova mlýna. Jsou k dispozici za celé období fungování špitálu, tedy od roku 1563 až do roku 1951.⁷⁷ K přestavbám a opravám se dochovaly stavební knihy a rejstříky, rejstřík příjmů a vydání na kapli Panny Marie za roky 1803–1900.⁷⁸ Pro dokreslení představ o vnitřním uspořádání a zařízení budov jsou ve fondu k dispozici inventáře budovy špitálu, dvorů a také restaurace „U nádraží,“ dochované už od 40. let 18. století.⁷⁹ Patří mezi ně na příklad také inventář vnitřního zařízení špitálu z let 1781–1894⁸⁰ a nedatovaný hospodářský inventář asi z let 1780–1900.⁸¹

Vzhledem k tomu, že špitál vlastnil několik rybníků, musel samozřejmě také o nich vést náležitou evidenci. Některé z nich pronajímal, vyměňoval, prodával či kupoval.⁸² Samozřejmě na nich provozoval chov ryb a rybolov.⁸³ V rámci rybníčního hospodářství ve špitále vedli výkazy násad a výlovu ryb, výkazy prodeje a darování ryb, dokumenty o opravách rybníků a také evidovali krádeže ryb čili tzv. vodní pych. Tyto záznamy jsou z let 1564–1931.⁸⁴

⁷⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 134, č. kart. 6.

⁷⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 135-140, č. kart. 7, 8.

⁷⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 211-225, č. kart. 69-72.

⁷⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 993-999, knihy č. 821-827.

⁷⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 226-229, č. kart. 72.

⁸⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 1281-1415, knihy č. 1109-1243.

⁸¹ TAMTÉŽ, inv. č. 877-992, knihy č. 705-820.

⁸² TAMTÉŽ, inv. č. 142, č. kart. 9.

⁸³ TAMTÉŽ, inv. č. 153, č. kart. 17.

⁸⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 248-250, č. kart. 75.

Špitál vlastnil celou řadu lesů a z péče o ně vznikla celá řada písemností. Nejstarší dokumenty lesního hospodaření jsou ve fondu k dispozici od roku 1768. Jde o záznamy o lesním hospodaření až do konce fungování špitálu, mezi nimiž se dochovaly směrnice a instrukce, statistiky, tabely stáří porostů s jejich popisem, spisy o pěstování a těžbě lesa a jeho obnově, výkazy o prodeji dřeva, korespondence o prodeji a upomínky o zaplacení, prodej lesního steliva a trávy. V lesích také docházelo ke škodám, krádežím nebo k přírodním katastrofám (požáry a polomy). Lesní hospodaření potřebovalo odborný dohled, neboť se od jisté doby zabývalo také otázkou ochrany přírody. K lesům samozřejmě náležely soukromé honitby, v nichž se konávaly hony a lovy.⁸⁵ Z vlastnického pohledu se o špitálních lesích dochovala část dokumentů zaznamenávající koupě, prodeje, směny a změny držby z let 1938–1945, informace o I. a II. pozemkové reformě, přičemž veškerý materiál tohoto obsahu pochází z let 1738–1949.⁸⁶ V knižní podobě se dochovalo sedm česky a německy psaných knih týkajících se špitálních lesů z let 1828–1943: jedná se na příklad o hospodářské knihy a plány a knihy porostů.⁸⁷

Podstatnou součástí nemovitého majetku, z něhož plynula největší a nejdůležitější část finančních zisků špitálu, byly zádušní vsi. O špitálních vsích se dochovala celá řada dokumentů, od majetkových věcí až po ryze poddanské záležitosti. Ve fondu se nachází 16 pozemkových knih přenesené agendy, které se týkají špitálních vsí v letech 1566–1883.⁸⁸ Všechny jsou psané česky a německy. Kniha emfyteutických prodejů v Jindřichově Hradci, Lovětíně a Okrouhlé Radouni pochází z let 1837–1882 a týká se majetkové držby organizované podle tzv. raabizace.⁸⁹ Pro zádušní vsi se vedly také speciální soupisy poddaných, kteří v nich žili. Téměř souvislá řada 63 německy psaných poddanských soupisů počíná rokem 1750 a končí rokem 1825: přerušena je pouze v letech 1751, 1752, 1760–1762, 1771, 1780, 1783, 1790, 1816, 1821–1822 a 1824.⁹⁰ Spisový materiál však obsahuje i přehled počtu domů a obyvatel a akta o prodeji poddaných v Klenové z druhé poloviny 18. století, dále záležitosti hranic na Klenové,

⁸⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 237-247, č. kart. 74-75.

⁸⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 141, č. kart. 9.

⁸⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 20-26, knihy č. 8-14.

⁸⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 95-110, knihy č. 83-98.

⁸⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 111, knihy č. 99.

⁹⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 30-92, knihy č. 18-80.

spory o hranice a jejich změny.⁹¹ Poddaní si mezi sebou pronajímali své pozemky, o čemž se ve fondu rovněž nalézají informace.⁹²

Věci přenesené agendy špitálních vsí, mezi které se řadí záležitosti obecních účtů seřazené podle vsí, soupisy poddaných a domů, doplňují informace o platech vesnických rychtářů, o proboštských desátcích a o všem, co se jich týkalo, o sporech o placení a vyvázání z povinnosti je platit. Také jsou zde zastoupeny trestní záležitosti poddaných: například předběžná vyšetření krádeží, podvodů a výtržností. Dále sem patřil dohled nad zemědělskou výrobou s tabulkami tržních cen plodin. Všechny tyto záležitosti pocházejí z let 1647–1851.⁹³ O šenkýřích v poddaných vsích se vedlo v letech 1828–1858 řízení, zda mají být placeni ze špitálního fondu či z důchodu.⁹⁴

Z vlastních poddanských záležitostí jsou ve fondu zastoupeny propouštěcí listy, různé žádosti, osvědčení, povolení k sňatku nebo k vyučení se řemeslu, cestovní pasy poddaných, ale také škody vzniklé na jejich majetku řazené podle vsí.⁹⁵ Dále zde nalézáme výměry s úředními poplatky za tyto úkony.⁹⁶ Ve špitálních vsích žili také sirotci, o nichž se vedla sirotčí agenda dochovaná z let 1679–1856, k níž patří sirotčí registra a další sirotčí záznamy. Dlužné peníze sirotčí pokladny a odvod sirotčích peněz do pokladny reprezentují otázky sirotčích financí.⁹⁷ Poddaní špitálu se obraceli na vrchnost se žádostmi o podporu, o almužnu, o prominutí dvorských let a tyto jejich suppliky jsou k dispozici z období 1675–1822.⁹⁸

Z urbaniálních záležitostí ve spisech nalézáme tabely podle nového robotního patentu z roku 1789, urbaniální dávky, jejich odvody a dluhy, předpisy a výkazy robotních povinností, finanční reluce robotních povinností, smlouvy s poddanými a jejich seznamy.⁹⁹ Předpisy dávek jsou k dispozici od roku 1654, ostatní pak od 50. let 18. století. K vyvazování z roboty po roce 1848 jsou zde prováděcí předpisy,

⁹¹ TAMTÉŽ, inv. č. 150, č. kart. 16.

⁹² TAMTÉŽ, inv. č. 273, č. kart. 88.

⁹³ TAMTÉŽ, inv. č. 262-264, 268-271, č. kart. 80, 86, 87.

⁹⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 261, č. kart. 80.

⁹⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 265-267, č. kart. 80-85.

⁹⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 280, č. kart. 90.

⁹⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 284, 285, č. kart. 90, 91.

⁹⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 260, č. kart. 80.

⁹⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 251-254, č. kart. 76-77.

vyvazovací tabely, výkazy urbaniálních dávek a další materiál,¹⁰⁰ jako na příklad knihy a rejstříky urbaniálních platů, nájmu (peněžních i naturálních) ze špitálních pozemků z let 1849–1901.¹⁰¹ K dispozici jsou také rejstříky robotních platů z let 1781–1848¹⁰² a rejstřík obilního platu poddanských špitálních vsí v letech 1754–1759.¹⁰³

Postupně vzniklo několik nadací ve prospěch špitálu. Mezi nejvýznamnější patří nadace Františky Slavatové, rozené z Meggau, Macariusova nadace, nadace Rudolfa Černína a nadace Jaromíra Černína a jeho manželky Josefíny, rozené Paarové. Špitálu byly připisovány četné dary a odkazy, o nichž jsou ve fondu dochovány různé doklady již od doby jeho předchůdců čili od roku 1432. Špitál dostával vedle peněžních darů také dary naturální a různé služby. Ve fondu je dochován také seznam všech nadací jindřichohradecké vrchnosti, cechů a dalších dárců.¹⁰⁴ Špitál byl v letech 1869–1942 spravován chudinským fondem.¹⁰⁵ Nad špitálem drželi dohled centrální úřady, město a vrchnost. V rámci dohledu špitál dostával po celou dobu své existence instrukce, nařízení a další dokumenty, jejichž plnění bylo kontrolováno.¹⁰⁶

Důležitou součástí fondu jsou informace o chovancích ústavu. Žádosti o přijetí do špitálu proto tvoří velmi podstatnou část spisového materiálu dochovanou od roku 1580 až do roku 1947.¹⁰⁷ O stavu chovanců je ve fondu dochována německy psaná kniha z let 1774–1952. V jedné její části se nachází exhibitní protokol přijímacích dekretů za roky 1791–1880 a výkaz přijatých chovanců a jejich požitků z jednotlivých nadačních fondů z let 1873–1952.¹⁰⁸ Po zrušení ústavu chovanci žádali o starobní důchod. Po roce 1949 došlo k přesunu chovanců německé národnosti z Českých Budějovic a zřídil se pro ně starobinec. Z ústavu v Jindřichově Hradci se dochovaly seznamy chovanců, žádosti chovanců o navrácení československého občanství, o

¹⁰⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 257, 258, č. kart. 79.

¹⁰¹ TAMTÉŽ, inv. č. 830-839, knihy č. 658-667.

¹⁰² TAMTÉŽ, inv. č. 840-875, knihy č. 668-703.

¹⁰³ TAMTÉŽ, inv. č. 876, č. knihy 704.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 143-149, č. kart. 10-15.

¹⁰⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 163, č. kart. 41.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 156-161, č. kart. 34-37.

¹⁰⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 170-171, č. kart. 45-52.

¹⁰⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 29, č. knihy 17.

nemocích a podobně.¹⁰⁹ Tato část fondu obsahuje i majetkové záležitosti chovanců, výkazy stavu zdravých chovanců, žádosti o podporu k Adamovi II. z Hradce a zprávy lékařů z období 1558–1949.¹¹⁰

Chovanci ve špitále často zůstávali až do smrti a s jejich úmrtím byla spojena další písemná agenda: na příklad o jejich úmrtí se podávala hlášení, pořádaly se pro ně pohřby, na což navazovala pozůstalostní řízení u úřadů a zápisy o nich jsou dochovány už od roku 1736.¹¹¹ Dochovaly se nejen pozůstalostní protokoly, ale i seznamy pozůstalostí z let 1693–1845.¹¹² Vedle ubytování měli chovanci ve špitálu zajištěné i stravování. Po celou dobu fungování špitálu se proto pečlivě vedly seznamy chovanců nárokujících si vydání porce.¹¹³ Dochovány jsou zde i obecné záležitosti týkající se odběru porcí, žádosti o pivo z panského pivovaru, záležitosti pečení chleba, žádosti o povolení k propůjčení špitální porce, předpisy pro rozdělení porcí, výkazy a přehledy vydání řádných i mimořádných porcí atp.¹¹⁴ Tabela špitálních porcí, obsahující denní a měsíční dávky chleba, masa a piva, se dochovala z let 1737–1930.¹¹⁵ Ve spisech jsou obsaženy také informace o relucích naturálních dávek a porcí na peníze, dále výkazy, spory, nařízení, mimořádná úsporná opatření a přidělování požitků v době války, výdej porcí z nadace Rudolfa Černína a stížnosti na krácení porce.¹¹⁶ Špitál se podílel i na ošacení chovanců.¹¹⁷ Veškerá péče o chovance však obnášela značné finanční náklady, jejichž výše z let 1750–1944 je ve fondu dobře doložena.¹¹⁸ Od roku 1756 do roku 1936 se dochovaly ve spisech i spory a stížnosti chovanců: jde o různé kázeňské přestupky, krádeže, opilství, zápisy o jejich šetření, udání a rejstřík udělených pokut.¹¹⁹

¹⁰⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 172, 173, č. kart. 52.

¹¹⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 75-177, č. kart. 52.

¹¹¹ TAMTÉŽ, inv. č. 178-180, č. kart. 53,54.

¹¹² TAMTÉŽ, inv. č. 286, č. kart. 92.

¹¹³ TAMTÉŽ, inv. č. 182, č. kart. 54.

¹¹⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 181, č. kart. 183-185.

¹¹⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 1067-1259, knihy č. 895-1087.

¹¹⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 186-190, č. kart. 55-57.

¹¹⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 191, č. kart. 57.

¹¹⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 199, kart č. 59.

¹¹⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 192, č. kart. 57.

O chod špitálu a péči o chovance se starali zaměstnanci. Spisový materiál proto obsahuje seznamy zaměstnanců, výše jejich platů, informace o správcích špitálu, obslužném a provozním personálu a také o hospodářských zaměstnancích, čeledi a jejich záležitostech z let 1594–1960.¹²⁰ Špitální správci, tzv. úředníci, podávali zprávy o výsledku hospodaření, které jsou dochované z let 1696–1867.¹²¹ Ze špitálních zádušních vsí se rekrutovala čeleď do špitálu a ve fondu se dochovala německy psaná kniha vypovídající o jejich stavu, která zachycuje období let 1784–1786.¹²² Naturální deník příjmu a vydání pro zaměstnance a chovance s přehledem vyplácených deputátů se dochoval pro období 1931–1951.¹²³

Z oblasti vojenství se ve spisovém materiálu dochovaly žádosti špitálních poddaných o propuštění z vojny, seznamy rekrutů ze zádušních vsí, vyúčtování kontribučního úřadu panství s úřadem špitálu ohledně vojenských naturálních dodávek a peněz, finanční škody způsobené válkami a vojskem a další dokumenty z let 1759–1842.¹²⁴ Záležitosti provozu kostela sv. Jana, seznamy cenností v kostele, inventáře církevních předmětů a cenností jsou ve fondu uloženy v rámci spisů o záležitostech z oblasti církevní. Jistá část spisů (v témže kartonu) pak obsahuje také záležitosti špitální registratury a archivu.¹²⁵

Jak plyne z předchozího přehledu, velkou část fondu představuje právě spisový materiál. Z registraturních pomůcek, které vznikaly kvůli zpřehlednění vyřízených a uložených spisů, jsou zde uloženy zejména podací a jednací protokoly, doručovací kniha (pro poštu), abecední rejstřík k registratuře a také katalog registratury špitálu, to vše z let 1804–1960.¹²⁶

Finančně špitál hospodařil samostatně. K dispozici jsou nejen směrnice a pokyny k vedení účetnictví, ale samozřejmě i roční výkazy o příjmech a vydání peněz, bilance a rozpočty, vyúčtování peněz s důchodním úřadem jindřichohradeckého panství,

¹²⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 166-169, č. kart. 42-44.

¹²¹ TAMTÉŽ, inv. č. 162, č. kart. 38, 39.

¹²² TAMTÉŽ, inv. č. 93, č. knihy 81.

¹²³ TAMTÉŽ, inv. č. 1260-1280, knihy č. 1088-1108.

¹²⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 281-283, č. kart. 90.

¹²⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 164, 165, č. kart. 41.

¹²⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 113-128, knihy č. 101-116.

vyúčtování špitálního důchodu s tzv. hořstátem hraběnky Isabelly Marie Černínové, likvidační účty po zemřelých správcích špitálu a účetní rozvahy při nástupu nových správců.¹²⁷ Dochované záznamy o půjčkách špitálních peněz, akta a dlužní úpisy pocházejí z let 1676–1941.¹²⁸ Špitál uložil vznikající kapitál do cenných papírů, cenností a nakoupil také obligace, přičemž tyto nákupy a investice jsou zaznamenané pro roky 1760–1950.¹²⁹ Zprávy a korespondence v účetních záležitostech jsou dochovány od roku 1694 až do roku 1942.¹³⁰ Co se daňových otázek týká, špitál platil přímé a nepřímé daně a další. Mezi spisy finanční a účetní povahy se proto dochovaly na příklad císařské patenty ohledně výběru daní z let 1677–1848 a daňové předpisy z let 1850–1951.¹³¹ K dispozici je také kniha daňových příznání z roku 1713.¹³²

Největší část fondu zabírá účetní materiál. Dochovaly se tři knihy špitálních počtů, z nichž nejstarší se vedla mezi léty 1485–1585 pro špitál „Za rybníkem“, druhá pro roky 1564–1608 a třetí v letech 1669–1682 pro špitál u sv. Jana Křtitele.¹³³ Další dochovaná účetní kniha zaznamenává platy pro špitál za období 1589–1614 a tři knihy z 19. století se týkají vyúčtovaných peněz.¹³⁴ Dochovala se souvislá řada hlavních knih příjmů a vydání vedených od roku 1852 až do roku 1882,¹³⁵ následovaná knihami příjmů a vydání jednotlivých nadací do roku 1959.¹³⁶ Pokladní deníky a výtahy z nich pocházejí z let 1758–1873¹³⁷ a na ně navazují pokladní deníky, které obsahují vyúčtování příjmů a výdajů z nadací z let 1874–1959.¹³⁸

¹²⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 193-198, č. kart. 57-59.

¹²⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 201, č. kart. 60-63.

¹²⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 202, č. kart. 64.

¹³⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 203, č. kart. 65, 66.

¹³¹ TAMTÉŽ, inv. č. 205-208, 273-278, č. kart. 67-69, 89, 90.

¹³² TAMTÉŽ, inv. č. 94, č. knihy 82.

¹³³ TAMTÉŽ, inv. č. 289, 290, 292, knihy č. 117, 118, 120.

¹³⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 291, 293-295, knihy č. 119, 121-123.

¹³⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 296-328, knihy č. 124-156.

¹³⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 329-473, knihy č. 157-301.

¹³⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 474-558, knihy č. 302-386.

¹³⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 559-676, knihy č. 387-504.

Dalšími zástupci účetních materiálů jsou konferenční knihy z let 1759–1851,¹³⁹ aprobační knihy z let 1766–1887¹⁴⁰ a aprobační rejstříky z let 1736–1785.¹⁴¹ Dále se dochovaly knihy dluhů a různých platů ve prospěch špitálu z let 1622–1796.¹⁴² Fond obsahuje i účty neknižní podoby, kam patří dílčí účty na příjmy a vydání, rejstřík nákladů na hospodaření špitálu ve vlastní režii a rejstřík naturálií pro špitálníky pro roky 1557–1852,¹⁴³ a také různé účetní přílohy z let 1563–1951.¹⁴⁴ Z hospodářských účtů zde lze nalézt obilní účty, rejstříky osevu, vyúčtování obilí, mouky, krup, výmlatní rejstříky pro roky 1672–1835.¹⁴⁵ Různé další rejstříky a účty, jako na příklad dobytčí, krmivový, sýpky, mléčný účet, rybní účet, hospodářské (sklepní) účty a rejstříky, stavební účty a rejstříky, účty palivového dřeva, robotního chleba, kovářských prací pocházejí z let 1564–1930.¹⁴⁶

Fond obsahuje řadu map a plánů: jde o mapy pozemků, katastrální mapy obcí a mapy špitálních lesů¹⁴⁷ a také dvanáct stavebních plánů.¹⁴⁸ Dále fond obsahuje tři pečetní typáře. Nejstarší z nich asi je celokovové pečetilo kulatého tvaru o průměru 34 mm s kovovým držadlem vysokým 59 mm. V pečetním poli se nalézá vyobrazení vlevo hledícího sv. Jana Křtitele s beránkem a křížem, který je otočen hadem, uprostřed je pětilistá růže, dole travnatý porost. Majuskulní opis po obvodu zní: SIGILUM. HOSPITALE. S. I. NOVE DOMI. Typář patrně pochází ze 17. století.

Druhé pečetidlo je oválné a vyrobené z mosazi, o rozměrech 27 x 30 mm a s dřevěným držadlem vysokým 74 mm. V pečetním poli je úplný černínský erb. Majuskulní opis po obodu pole zní: NEUHAUSER. SPITALAMTS. INSIEGEL. Typář pochází z 19. století.

¹³⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 677-720, knihy č. 505-548.

¹⁴⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 721-824, knihy č. 549-652.

¹⁴¹ TAMTÉŽ, inv. č. 1000-1066, knihy č. 828-894.

¹⁴² TAMTÉŽ, inv. č. 825-829, knihy č. 653-657.

¹⁴³ TAMTÉŽ, inv. č. 1416 -1419, kartony č. 94-121.

¹⁴⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 1447, č. kart. 197-267.

¹⁴⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 1420-1424, č. kart. 122-144.

¹⁴⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 1425-1446, č. kart. 145-296.

¹⁴⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 1448-1486, mapy č. 1-52.

¹⁴⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 1487-1496, mapy č. 53-74.

Třetí je celokovové oválné pečetidlo o velikosti 27 x 30 mm s kovovým držadlem vysokým 34 mm. V jeho pečetním poli je opět vyobrazen úplný černínský erb. Majuskulní opis po obvodu pole zní: NEUHAUSER: SPITAL: AMTS: INSIEGEL: I tento typář pochází z 19. století.¹⁴⁹

¹⁴⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 1519-1521, typáře č. 1-3.

4 Předchůdci špitálu sv. Jana Křtitele

Charitativní činnost měla v Jindřichově Hradci dlouhou tradici. Špitál u sv. Jana Křtitele tedy roku 1564 nevznikl jako nová instituce, nýbrž přesunutím a rozšířením existujícího staršího zařízení. Před rokem 1564 v Jindřichově Hradci fungovaly čtyři špitály: špitál Za rybníkem, městský špitál paní Mandy, domek malomocných a Klášteříček, který spravovaly zámecké paní.

Nejstarší instituce pro péči o chudé a nemocné v Jindřichově Hradci byla zcela přirozeně církevního charakteru, protože charitativní péče o chudé a slabé a nemohoucí patřila mezi základní povinnosti každého křesťana. Nejstarší místní špitál je proto spojen s řádem německých rytířů, jejichž komenda na panství patrně vznikla ve vrcholném středověku.¹⁵⁰ Patronátní právo nad farním kostelem sv. Máří Magdaleny v Jindřichově Hradci, které řádu udělil Jindřich z Hradce (†1237), potvrdil jeho syn Vítek z Hradce v listině z 1. prosince 1255.¹⁵¹ Špitál se nazýval „městský“,¹⁵² později byl však známý jako „špitál paní Mandy“ (1519–1580), pojmenovaný podle sestry Jáchyma z Hradce (1526–1565). Manda na špitál velice dbala a stala se jeho nejštedřejší mecenáškou. V roce 1568 pro špitál koupila za 620 kop grošů míšeňských dvůr na Nežárce.¹⁵³ Starala se o špitál společně se svou sestrou Voršilou (1516–1570). Špitálu pro dvanáct chudých¹⁵⁴ plynuly příjmy z vesnic Strmilov a Děbolín. Z městské pokladny dostával finanční podporu ve výši 8 grošů českých ročně.¹⁵⁵ Špitál také vlastnil ve městě tři pekařské stolice, ze kterých mu místní pekaři odváděli čtvrtletně 8 grošů, z masných krámů dostával nepřevařený lůj. Přesto však ni všechny shora zmíněné prostředky nebyly dostačující. O špatném stavu špitálu, do něhož upadl ještě

¹⁵⁰ P. SVOBODNÝ, *Die Spitäler*, in: Martin SCHEUTZ (Hrsg.), *Europäische Spitalwesen*, zde s. 358.

¹⁵¹ Pavel VLČEK-Petr SOMMER-Lubomír ZEMAN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 277; Opis listiny můžeme najít v *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* IV, zápis č. 1793, s. 718-719.

¹⁵² SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav chudých u sv. Jana Křtitele, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 1- jedná se o nevydanou knihu Františka Teplého *Dějiny špitálů hradeckých*.

¹⁵³ Celestýn FRIČ, *Starší špitály města Jindřichova Hradce*, Method 8, 1882, č. 2, s. 16; Jan OTRH, *Nástin kulturně-historického obrazu Jindřichova Hradce od konce 15 století až k povstání stavovskému (1618)*, Jindřichův Hradec 1879, s. 10.

¹⁵⁴ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce* V/1, s. 65.

¹⁵⁵ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 1, 3.

v první polovině 16. století, vypovídá na příklad i prodej vlastní sladovny na Novém městě v roce 1545 za 15 kop grošů míšeňských Tomanovi Kleklarovi.¹⁵⁶

Teprve až v druhé polovině 16. století jmění špitálu rozmnožily mnohé odkazy jindřichohradeckých měšťanů. V roce 1553 získal špitál 5 kop grošů míšeňských od soustružnice Kláry a čtyři rybníčky pod Hatínem od kožešníka Mikuláše.¹⁵⁷ Také mu v roce 1565 připadl výtěžek 215 kop z prodeje domu kováře Štěpána Ellara, který odkázal 16. července 1576 všechn svůj majetek ve prospěch špitálu k rukám paní Mandy.¹⁵⁸ Také Barbora Kráčavá odkázala v roce 1573 do špitálu paní Mandě 20 kop grošů a paní Voršile stejnou sumu.¹⁵⁹ Pomoci se špitálu dostalo i od vrchnosti. Adam z Hradce věnoval špitálu roku 1585 z lovu rybníka v Mutiněvsi 3 kopy kaprů ročně.¹⁶⁰ Roku 1558 špitál platil za opatrování šestnácti chudých a za práce jedné kuchařky.¹⁶¹ Tento starý špitál nadále fungoval i po roce 1564, kdy byl Jáchymem z Hradce založen nový špitál u sv. Jana Křtitele.¹⁶² Jeho konec nastal až roku 1594, kdy byl zrušen kvůli výstavbě jezuitské koleje.¹⁶³

Vlastním základem špitálu u sv. Jana Křtitele byla jiná špitální instituce, která se nazývala špitál „Za mostem“ či „Za rybníkem na Vajgarském předměstí“. Dnes se na jeho místě nachází kostel sv. Alžběty. Tento špitál založili 23. června 1399 bratři Heřman (†1401) a Jan ml. z Hradce (†1420),¹⁶⁴ kteří se stali prvními světskými nositeli péče o chudé v Jindřichově Hradci. Originál jejich zakládací listiny se nedochoval, ale máme k dispozici její confirmaci ze 7. února 1401. V roce založení vzniklo šest listin potvrzujících Heřmanovy žádosti o čtyřicetidenní odpustky všem věřícím, kteří navštíví špitál „Za mostem“.¹⁶⁵ Podle zakládací listiny bratři zakoupili dům i s pozemky

¹⁵⁶ J. OTRH, *Nástin*, s. 9.

¹⁵⁷ C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, 1882, č. 2, s. 16.

¹⁵⁸ J. OTRH, *Nástin*, s. 9.

¹⁵⁹ Státní okresní archiv (dále SOKA) Jindřichův Hradec, Archiv města Jindřichova Hradce 1372-1945 (1956) (dále AM Jindřichův Hradec), inv. č. 227, č. knihy 157, fol. 136r.

¹⁶⁰ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 4.

¹⁶¹ TAMTÉŽ, inv. č. 176, kt. 52, fol. 277; F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 259.

¹⁶² C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, 1882, č. 2, s. 16.

¹⁶³ P. VLČEK-P. SOMMER-L. ZEMAN, *Encyklopedie*, s. 277.

¹⁶⁴ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1497, č. knihy 1244, fol. 1r.; F. RULL, *Monografie*, s. 45.

¹⁶⁵ Latinsky psané originály listin jsou uloženy v SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec.

sahajícími ke kostelu sv. Václava od tak řečeného Nedvěda, kde dali vybudovat špitál pro šest až osm osob.¹⁶⁶ Heřman a Jan mladší špitál zajistili nejenom hmotně, ale i finančně. Nadání špitálu tvořily platy ze vsi Kačlehy a 4 kopy grošů z jejich vlastních vrchnostenských důchodů, dále Franclův dvůr s polnostmi, loukami a kusem lesa.¹⁶⁷ Později nadaci rozšířili o vsi Hrutkov, Klenovou, Vicemile a Okrouhlou Radouň.¹⁶⁸ Správou nadace byla pověřena městská rada v Jindřichově Hradci. Každý rok byli ustanoveni dva měšťané, kteří radě skládali špitální účty.¹⁶⁹ Roku 1405 založili Oldřich (†1412) a Jan mladší z Hradce při špitále kapli Panny Marie Egyptské a sv. Antonína.¹⁷⁰ Po přestěhování špitálu byla tato kaple přestavěna na kostel sv. Alžběty. Téhož roku 1405 jindřichohradecká obec založila při špitále kaplanství a rozšířila jeho nadání o obec Dolní Skrýchov, přičemž výnos z ní byl určen na udržování špitálního kaplana. Tento akt potvrdil 18. května 1405 arcibiskupský notář.¹⁷¹

V dochovaných materiálech můžeme najít jména několika kaplanů sloužících ve špitále. Nejstarší jméno se objevuje v 60. letech 15. století a jedná se o kněze Mikuláše Potlaunera.¹⁷² V lednu 1486 nahradil Jindřich z Hradce nemocného faráře v Telči farářem Erhartem, který do té doby sloužil jako kaplan špitálský.¹⁷³ V knize počtů špitálu „Za rybníkem“ je záznam z roku 1494 o uvedení kněze Bartoše z Krumlova městskou radou do funkce,¹⁷⁴ který nahradil už zmíněného kaplana Mikuláše Potlaunera.¹⁷⁵ Jméno Bartoše z Krumlova se objevuje ještě roku 1500, ale spolu s ním je

¹⁶⁶ C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, 1882, č. 1, s. 8.

¹⁶⁷ C. FRIČ, *Starší špitály*, s. 8-9; František TISCHER, *Špitál za rybníkem*, Ohlas od Nežárky 41 ze dne 12. října 1872.

¹⁶⁸ C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, č. 2, s. 14.

¹⁶⁹ Stanislava NOVÁKOVÁ, *Nejstarší pozemková kniha obcí Hrutkov, Lovětín, Kačlehy, Kaproun, Okrouhlá Radouň, Horní a Dolní Skrýchov z let 1480-1590*, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 8, 1996, s. 83-84, zde s. 83.

¹⁷⁰ F. TISCHER, *Špitál*, Ohlas od Nežárky 41, 1872.

¹⁷¹ C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, č. 2, s. 13; J. OTRH, *Nástin*, s. 19.

¹⁷² František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce I/2*, s. 158.

¹⁷³ C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, č. 2, s. 14.

¹⁷⁴ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 289, č. knihy 117, fol. 228v; TAMTĚŽ, Ústav, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 15. F. Teplý uvádí počátek jeho úřadu k roku 1597.

¹⁷⁵ TAMTĚŽ – F. Teplý uvádí, že ve funkci byl v letech 1486-1494.

od roku 1499 zapisován u špitálu i pater Zikmund. Další dvě jména známe z let 1519–1540, kdy roku 1520 převzal funkci od tehdejšího špitálního kaplana Mikuláše kněz Longin, zvaný Salve.¹⁷⁶

Významnou nadaci učinil pro špitál i Petr z Chotěmic, který mu ve své závěti odkázal roku 1432 vesnice Lovětín, Horusice a Bošilec se všemi platy a majetky, včetně luk, lesů, polí a několika rybníků.¹⁷⁷ Vsi Bošilec a Horusice jsou však naposledy v knihách platů uváděny v roce 1494, neboť poté byly prodány pánům z Rožmberka. Správu svého odkazu svěřil Petr z Chotěmic do rukou jindřichohradecké městské rady.¹⁷⁸ Také hradecký měšťan Jan Knauer 9. ledna 1461 ve své poslední vůli odkázal špitálu 100 kop grošů, které si od něj půjčil pán z Rožmberka.¹⁷⁹

Finanční bilance v roce 1485 napovídá, že v té době na zaopatření špitálníchů zbývalo dostatečné množství peněz. Toho roku špitál vydělal 264 kopy grošů a vydal 184 kopy.¹⁸⁰ V knize počtů jsou navíc dochovány dva zápisy o dalších odkazech z roku 1563. Prvním z nich je připsání pěti kop grošů, které po sobě zanechala nebožka Eliška, zesnulá ve špitále.¹⁸¹ Druhý odkaz učinil nebožtík šafář (spravující jeden ze špitálních dvorů) ve výši šesti kop grošů.¹⁸² Účty zapisoval špitální úředník, zvaný také „otec špitálský“. Ke kontrole je předkládal jindřichohradeckému purkmistrovi.¹⁸³ František Teplý ve své rukopisné knize *Dějiny hradeckých špitálů* podává jejich jmenný seznam.¹⁸⁴

¹⁷⁶ TAMTÉŽ

¹⁷⁷ C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, č. 2, s. 13; František TISCHER, *Úryvky k dějinám špitálu sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci*, Ohlas od Nežárky 27 ze dne 7. července 1877 - v tomto článku je opsaná celá listina.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ.

¹⁷⁹ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 13; C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, č. 2, s. 13.

¹⁸⁰ F. TISCHER, *Špitál*, Ohlas od Nežárky 42 ze dne 19. října 1872.

¹⁸¹ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 4r; TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 117.

¹⁸² TAMTÉŽ, TAMTÉŽ, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 5r.

¹⁸³ TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 16.

¹⁸⁴ V seznamu jsou uvedena jména: Knauer (1485), Jakeš Černý (1485-1494), Štěpán soukeník (1494-1496), Linhart Canter (1496-1514, 1503 také psaný Linhart Kráva), Pavel Ryšavý (1515-1532), Jan Šenhanzl, sladovník (1532-1542), Pavel Krahulík (1542-1554), Pavel Krahulík,

Dochoval se dopis z roku 1558, ve kterém jindřichohradecká městská rada informuje Jáchyma z Hradce o své návštěvě ve špitále. Při ní se konšelé vyptávali chudých, zda se jim neděje nějaké příkoří, nejsou-li bití nebo jim není nějak jinak ubližováno. Odpověď byla, že se chudým daří dobře. Konšelé pánovi také sdělili, že je v předměstském špitále ubytováno čtyřicet osob a čeládka se skládá z deseti sloužících.¹⁸⁵ Z městské rady se v té době rekrutovali tzv. správci do špitálu. Jejich úplný seznam můžeme najít, stejně jako v případě špitálních otců, u F. Teplého v *Dějínách hradeckých špitálů*, kde jako nejstaršího správce uvádí Pavla Misku, jenž ve svém úřadě byl v letech 1485 až 1489. Za nejdéle sloužícího můžeme označit Jakuba Skláře s šestnácti odslouženými lety (1517–1531 a 1535–1536). Z dalších mužů, kteří špitál spravovali po několik období, lze jmenovat například Martina Koželuha (1509–1512 a 1521–1523), Petra Koláře (1517–1518, 1531–1534 a 1536–1538), Adama Sladovníka (1555–1557) nebo Tomáška Krejčíře (1513–1516).

V roce 1559 bylo ve špitále postaráno o třináct mužů a šest žen.¹⁸⁶ K dispozici je nedatovaný seznam chudých žijících ve špitále „Za rybníkem“, ve kterém se vyskytuje třináct mužských jmen: *Štefl kuchtík na zámku, Rynhart, Šerkh slepý, Matouš poustevník, Šimek starý pasíř, Matl slepý, jako byl na zámku, Martin, jako byl podbraným, Kryštof starý, Jan mladý, Jan Knap slepý z Polný*, a vedle nich také osm jmen ženských: *Klára stará, Barbora stará, Barbora Paulová, Maruše, Lidmila Šimková, Anna Michalová, Milka, Maruše stará*. V tomto seznamu se dochoval i soupis špitálské čeledi, která se starala o běžný chod tohoto zařízení. Je v něm uveden šafář a jeho žena kuchařka Alina, která dohlížela na chod dvora, dále dvě děvečky, pacholek u koní, pohůnek, Matl, který dohlížel na dvůr, a pastýři s pacholkem.¹⁸⁷

Špitál spravoval také další pobočný zaopatřovací ústav, jímž byl „dům malomocných“ někdy nazývaný i „špitálek.“ Stával na Vajgarském předměstí v ulici Malomocné, dnes Vídeňské čp. 18. Tento nejstarší ústav pro infekčně nakažené v Jindřichově Hradci je poprvé zaznamenán k roku 1490, ale nepochybně fungoval již dříve. V roce 1559 obývalo tento pobočný špitál šest malomocných žen a jeden

Adam sladovník, Martin Kračavý (1554), poslední dva byli jen špitálníci srov. TAMTĚŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 16.

¹⁸⁵ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 176, kt. 52, fol. 277.

¹⁸⁶ F. RULL, *Monografie*, s. 14; C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, č. 2, s. 14.

¹⁸⁷ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 176, kt. 52, fol. 273 r, v.

špitálník.¹⁸⁸ V seznamu chudých ze špitálu „Za rybníkem“ je dochován také soupis osob z domku pro malomocné, ve kterém figuruje *Jan, Anyžka chromá, Kateřina z Buku, Kateřina, která jistý nosí, Anyžka stará, Marta stará, Dorota, zvoníkova stará, pekařová*. V knize kšaftů je v roce 1576 zmíněno jméno *Pastýřky slepé*, která tam v té době rovněž žila.¹⁸⁹ Finanční prostředky na svůj chod ve výši 32 grošů ročně získával tento vedlejší ústav ze vsi Vicemile od jednoho poddaného.¹⁹⁰ Ve prospěch špitálu bylo připsáno roku 1589 také 20 kop grošů míšeňských z odkazu hradecké měšťanky Kateřiny Lanendorfarové.¹⁹¹

Poslední dobročinnou a sociální institucí v Jindřichově Hradci z doby před založením svatojanského špitálu je špitál sv. Kateřiny, zvaný „Klášteříček“ či „dům kněžnin“. Zakladatelkou tohoto špitálu byla kněžna Anna z Münsterberka (†1545), vdova po Jindřichovi IV. z Hradce (1442-1507), která si nechala svou vdovskou rezidenci vystavět proti františkánskému klášteru. Ten spolu s kostelem sv. Kateřiny založil Jindřich z Hradce v roce 1478.¹⁹² V domě žila se svou též ovdovělou dcerou Annou († 1570). Obě zakladatelky, stejně jako později i sestry Jáchyma z Hradce Mandelína a Voršila, v Klášteříčku zemřely. Anna z Münsterberka si vyžádala souhlas císaře Ferdinanda I. a 1. září 1534 vydala zřizovací listinu pro tento nový ústav.¹⁹³ Za 32 kopy grošů přikoupila v roce 1532 sousední Krautwurtův dům se zahradou od měšťana Matle foscíhaře. Tyto dva domy, sloužící jako špitál, pak dala obehnat zdí.¹⁹⁴ Také další dámy, a sice Voršila a Mandelína z Hradce, na tento ústav velmi dbaly a staraly se o něj. V roce 1576 se Voršila snažila získat 60 kop grošů, které z domu zanechaného Dorotě šafáře, jež ho tehdy držela, špitálu odkázal Šimek foscíhař.¹⁹⁵ Ve

¹⁸⁸ C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, č. 2, s. 14.

¹⁸⁹ SOkA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 227, č. knihy 157, fol. 104r.

¹⁹⁰ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1502, kt. 268, fol. 605r.

¹⁹¹ Kšaft Kateřiny Lanendorfarové můžeme najít v knize kšaftů viz. SOkA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 227, č. knihy 157, fol. 163v; C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, č. 2, s. 14.

¹⁹² OTRH, *Nástin*, s. 15; F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 215; P. VLČEK-P. SOMMER-L. ZEMAN, *Encyklopedie*, s. 276.

¹⁹³ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 175-178 – fundační instrument je zde opsán.

¹⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 5; P. VLČEK-P. SOMMER-L. ZEMAN, *Encyklopedie*, s. 276.

¹⁹⁵ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1500, č. knihy č. 1247, s. 6.

větším z obou domů tohoto ústavu žilo pět panen nebo vdov, menší domek byl určen pro deset malomocných či jinak infekčně nakažených žen. Šlo tedy o ústav, který se přednostně zaměřoval na péči o chudé, nezaopatřené, nemocné, nemohoucí nebo opuštěné ženy a dívky, jichž v té době bývalo ve městech poměrně hodně.

O chovanky se staral sbor tzv. *bekyň* tvořený ubytovanými ženami. Ze vsí Újezdec (na panství Kardašova Řečice), Lomy a Malšice (na panství Želeč) bylo špitálu připsáno 3 250 kop grošů českých.¹⁹⁶ Na platech a úrocích z Újezdce zaopatřené ženy a dívky dostávaly 25 kop a z Lomů a Malšic 62,5 kopy grošů českých ročně. Celkem tedy „Klášteříček“ dostával 87,5 kopy grošů českých každý rok,¹⁹⁷ a k tomu ještě 10 vozů sena a 5 vozů otavy ze vsi Drahýška. Patřil mu také domek se zahradou nad Markovou.¹⁹⁸ Další štědrá donaci zakladatelka tohoto ústavu darovala v roce 1541.¹⁹⁹ Adam z Hradce pak věnoval roku 1585 ještě každoroční 3 kopy kaprů z výlovu Mutiněvského rybníka, stejně jako do špitálu „paní Mandy“.²⁰⁰

Nejenom vrchnost dbala na tento ústav, ale také jednotliví jindřichohradečtí měšťané a obyvatelé. V roce 1587 Martin šmukař složil místo své ženy taškářky Anny Václavové na Vlachově domě 8 kop grošů ve prospěch ústavu.²⁰¹ Také zámožná měšťanka Kateřina Lanendorfarová odkázala „chudým“ ženám žijícím v tomto zařízení dalších 50 kop grošů.²⁰² Roku 1593 prodal za 40 kop grošů žid Josef z Lipníka hradeckému hejtmanovi Janu Zelanderovi ve prospěch ústavu 100 kop, které mu dlužil hradecký soukeník Tomáš Čech.²⁰³ Všechny tyto zprávy naznačují, že v případě „Klášteříčku“ se nejednalo o běžný typ špitálu pro staré, zchudlé, nemohoucí nebo

¹⁹⁶ Stanislava NOVÁKOVÁ-Sylva ŘEŘICHOVÁ, *Inventář fondu Ústavu chudých u sv. Jana Křtitele 1399-1960*, s. 2.; F. Teplý uvádí částku 3500 kop grošů českých srov. SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1500, č. knihy 1547, s. 5.

¹⁹⁷ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 215; J. ORTH, *Nástin*, s. 16.

¹⁹⁸ C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, č. 2, s. 15; SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1500, č. knihy 1547, s. 5.

¹⁹⁹ P. VLČEK-P. SOMMER-L. ZEMAN, *Encyklopedie*, s. 276.

²⁰⁰ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 6.

²⁰¹ TAMTÉŽ.

²⁰² SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 227, č. knihy 157, fol. 163v; SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1500, č. knihy č. 1247, s. 6 – F. Teplý zde uvádí jméno Lanendorfarová.

²⁰³ TAMTÉŽ.

nemocné místní obyvatele, ale o speciální sociální ústav určený pro ženy ze středních a vyšších vrstev obyvatel města, které se neprovdaly anebo ovdověly či onemocněly. Vrchnost i měšťané se tak společnými silami postarali o zaopatření pro „přebytečné“ ženy a dívky, které by jinak bez patřičného sociálního statusu mohly upadnout do bída anebo dokonce „do hříchu“, čemuž bylo třeba podle dobových představ o morálce, cudnosti a naději na spásu předejít a zabránit.

Z dopisu hradeckého hejtmana Šťastného z Pleší adresovaného Jáchymovi z Hradce se bohužel dozvídáme o požáru, který vypukl v „Klášteříčku“ 7. září 1556. Požár zničil krovy a některé místnosti v budově, ale žádné z obyvatelk se na štěstí nic nestalo. Oheň byl uhašen ještě dříve, než se stihl rozšířit i do vedlejšího františkánského kláštera.²⁰⁴ Po požáru byl objekt obnoven a opraven, takže mohl fungovat i nadále.

Celý chod špitálu a život jeho obyvatelk se řídil jednotným řádem vydaným už při založení ústavu. Řád v sobě zahrnoval organizaci špitálu, využívání finančních prostředků, ošacení obyvatelk a jejich stravování. Za správce byli určeni dva jindřichohradečtí měšťané: v roce 1593 jimi byli Lorenc perníkář a Pavel kolář.²⁰⁵ Ženy si ze svého středu volily představenou, která řídila vnitřní život ve špitále. Ve funkci zůstávala po tři roky a mohla být volena opakovaně.

Všechny obyvatelky se řídily stejnými pravidly. Nemocné ani *bekyně* nesměly volně chodit do města, navštěvovat přátele ani je zvat do „Klášteříčku“. Aby zakladatelky zabránily obtěžování lidí, zakázaly nemocným ženám žebrať ve městě. Když v kostele některá žena dostala almužnu, směla si ji ponechat, o čemž svědčí například dochovaný záznam, že jedna nemocná dostala almužnu 3 groše a 6 denárů od Adama z Hradce (1542–1596).²⁰⁶ Do kostela sv. Kateřiny na mše, na kázání, ke zpovědi a k přijímání chodily všechny ženy a dívky společně. Pokud některá žena opakovaně zhřešila, musela se odstěhovat, a její místo bylo obsazeno jinou potřebnou. V případě delší dobu přetrvávajícího uvolněného místa byla volná porce rozdělena mezi jiné potřebné osoby, nejčastěji mezi šestinedělky nebo chudé rodiny s mnoha dětmi. Jednotnost propustovala celým společenstvím, týkala se i odívání a stravování. Všechny ženy v létě nosily stejné šaty z plátna a v zimě z laciného sukna.

²⁰⁴ František TISCHER, *Dopisy hejtmana Šťastného z Pleší ku p. Jáchymovi z Hradce (1553-1561)*, Věstník královské české společnosti nauk, 1903, zápis č. 13, s. 22-23.

²⁰⁵ C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, č. 2, s. 15.

²⁰⁶ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 6.

Strava chovaneček tohoto ústavu obsahovala hovězí či skopové maso s hrachem k obědu, a k večeři kus sýra s mléčnou polévkou. V pátek a jiné postní dny se konzumovaly ryby.²⁰⁷ Využití financí bylo přesně rozděleno. Na maso zakladatelky vydělily 20 kop grošů českých, na hrách a podobně 5 kop, na ryby 10 kop, na žito 10 kop, na koření dvě kopy, 10 kop na ječmen na pivo, které jim zdarma vařili v zámeckém pivovaru. K dalším určeným výdajům patřilo 5 kop na dřevo na topení a 4 kopy na sadbu do újezdeckých rybníků. V „Klášteříčku“ se měly chovat čtyři krávy a k jejich posluze tam zaměstnávali dvě děvečky, celkem za 3 kopy grošů ročně. Bratři ze sousedního františkánského kláštera sloužili za obnos 10 kop grošů ročně 500 mší za duše zakladatelek, Jindřicha a Adama z Hradce, a také za duše všech ostatních pánů z Hradce. Také se modlili za duše jiných dobrodinců ústavu, anebo manželů či příbuzných jeho fundátorek čili za Jindřicha z Rožmberka, Ladislava ze Šternberka a Hynka Bočka z Kunštátu.²⁰⁸ Z účtů se dozvídáme, že v „Klášteříčku“ sloužila kolem roku 1587 děvečka Lída a za 9 měsíců služby obdržela 1 kopy 7 grošů a 2 denáry.²⁰⁹

I přes touhu zakladatelek po dlouhém fungování „Klášteříčku“ tento ústav v roce 1598 zrušila Kateřina z Montfortu (1556–1631), protože na konci 16. století zaopatření ve špitále využívaly pouze dvě ženy. Tento fakt paní Kateřině posloužil jako důvod k uzavření a zrušení ústavu. Získané jmění pak odkázala na zřízení jindřichohradeckého jezuitského semináře a určila je na zaopatření pro chudé žáky.²¹⁰

V žádném ze studovaných pramenů není zmíněna konfesní podmínka, podle které by měli být chudí přijímáni do jindřichohradeckých špitálů a do „Klášteříčku“ určitého předem daného vyznání. Je tedy sice možné, že vzhledem k vyznání místní pozemkové vrchnosti mohli být při obsazování míst upřednostňovány osoby katolického vyznání, ale zaopatření pravděpodobně nebylo zcela odepřeno ani místním nekatolíkům. Alespoň dochované zprávy o těchto ústavech žádné konfesní podmínky nezaznamenávají. Na druhé straně, společná účast všech obyvatel „Klášteříčku“ na bohoslužbách v kostele sv. Kateřiny a také účast františkánů na duchovní péči o chudé by mohly naznačovat, že chovanci byli všichni stejné konfese, a to katolické.

²⁰⁷ J. ORTH, *Nástin*, s. 16; C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, č. 2, s. 15.

²⁰⁸ TAMTÉŽ; SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1500, kn. 1547, s. 5-6; J. ORTH, *Nástin*, s. 16.

²⁰⁹ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 6.

²¹⁰ C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, č. 2, s. 14-15; F. RULL, *Monografie*, s. 66.

Hradecké špitály sloužily nejen chudým, ale také nemocným v době moru. Přeživší byli z odpečetěných domů na zotavenou umístěni a zaopatřeni právě v místních špitálech. Starost a péče městské obce i místní pozemkové vrchnosti však patřila i chudým, nemocným nebo osiřelým dětem, a to nejen z města, ale i z poddanských vesnic na všech hradeckých panstvích.

5 Špitál u sv. Jana Křtitele

5.1 Finanční a hmotné zabezpečení

Genezi špitálu lze vysledovat na základě souboru listin, jež vydal majitel hradeckého panství v letech 1531–1565 Jáchym z Hradce. Soubor listin zahrnuje zakládací listinu, tři listiny rozšiřující nadání špitálu, dále dvaadvacet dohod, které Jáchym uzavřel s jindřichohradeckými cechy, a konečně potvrzení celého založení a všech nadací od císaře Ferdinanda I. Kromě císařovy konfirmace, vydané 29. dubna 1564, jsou všechny ostatní dochované nadační listiny datovány ke stejnému dni, a to k 23. únoru 1564. Je tedy zřejmé, že se jednalo o předem pečlivě připravený a naplánovaný fundační akt ze strany místní pozemkové vrchnosti, která do této akce neváhala prostřednictvím cechů zapojit i ty, jichž se její milosrdný skutek dotýkal nejbezprostředněji.

Zakládací listina se do současnosti bohužel nedochovala v originále. Originální dokument byl roku 1793 zapůjčen Českému zemskému guberniu v Praze na zemskou výstavu, ale zpět do Jindřichova Hradce se již nevrátil. Text listiny se však našťestí v celém znění dochoval v opise v *Průruční knížce listin*,²¹¹ dále v rukopisné knize Františka Teplého *Dějiny špitálů hradeckých*²¹² a především v dobovém urbáři z roku 1564.²¹³ Podle všech dochovaných opisů se text listiny skládal z 36 bodů. Z nich některé se překrývají s dalšími nadačními listinami nebo se shodují se samostatně vydanou Jáchymovou zakládací listinou. Jsou zde pokryty všechny aspekty nového špitálu: od finančních záležitostí, přes pozemkový základ jeho majetku až k organizaci a částečně každodennímu fungování ve špitále.

Jáchym z Hradce v posledním, třicátém šestém bodě zakládací listiny ohlašuje, že stvrdil svou pečeti a vlastním podpisem vše, co špitálu v této listině daroval. Zároveň žádá a zavazuje v první řadě svého syna Adama a další syny, kdyby mu Pán Bůh nadělil, budoucí hradecké pány a městskou radu, aby dodrželi všechna jeho nařízení. Všichni jmenovaní ho ujistili, že slib hodlají dodržet. K fundaci svou pečeť přivěsili a podepsali se Jáchym z Hradce, jeho syn Adam z Hradce, vladyka Ctibor Vrchatický z Loutkova,

²¹¹ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav chudých u sv. Jana Křtitele, inv. č. 1501, č. knihy 1248, s. 13-31.

²¹² TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 25-49.

²¹³ TAMTÉŽ, inv. č. 13, č. knihy 1, s. 183-199.

hofmistr Kryštof Lhotský ze Zásbuk a hejtman jindřichohradeckého panství Jan Broum z Chomutovic.²¹⁴ Listina údajně na konci obsahovala Jáchymem připsané: „*Czo pro Bůh dám, to napřed mám, co po mnie zůstane, Buoh ví, komu se to dostane.*“ Tito tři muži, totiž Ctibor Vrchotický z Loutkova, Kryštof Lhotský ze Zásbuk a Jan Broum z Chomutovic, také dosvědčili ostatní listiny.

Zakládací listina špitálu se v plných 13 bodech shoduje s nadační listinou, obsahující čtrnáct bodů. Její originál je uložen v Státním okresním archivu v Jindřichově Hradci.²¹⁵ Stejně jako ostatní listiny i tato je opsána do výše zmíněných knih.²¹⁶ Druhá z nadačních listin připsala špitálu 50 kop grošů míšeňských z panství Hluboká. Opis listiny se, stejně jako zakládací listina, nachází v *Příruční knize listin* a v Teplého *Dějinách špitálů hradeckých*.²¹⁷ V poslední ze zmíněných nadačních listin Jáchym z Hradce špitálu věnoval každý rok 3 kopy kaprů ze žirovnického panství. Originál této listiny je uložen v Státním okresním archivu v Jindřichově Hradci.²¹⁸

Císař Ferdinand I. potvrdil založení a nadání svatojánského špitálu, které učinil nejvyšší kancléř Království českého a hradecký pán Jáchym z Hradce. Listina se dochovala v originále a je uchovaná v Státním okresním archivu v Jindřichově Hradci.²¹⁹ Je, stejně jako ostatní listiny, opsána i v *Příruční knize listin*²²⁰ a v Teplého *Dějinách špitálů hradeckých*.²²¹

Jáchym z Hradce také vydal pro špitál dvě instrukce. První z nich je všeobecná, zatímco druhá je určena správcům špitálu. Sdělení obou instrukcí jsou totožná, jediný rozdíl mezi nimi tkví v tom, že v instrukci pro správce jsou nařízení sepsána ve zkrácené podobě. Tato druhá instrukce tedy asi měla být uložena ve správcově úřadovně

²¹⁴ Zemřel 1567, ve funkci ho vystřídal Jan Zelendar z Proškovic. Srov. Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže*, Praha 1997, s. 239.

²¹⁵ SOkA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 36, sign. A-36.

²¹⁶ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1501, č. knihy 1248, s. 38-44; TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 35-43.

²¹⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 1501, č. knihy 1248, s. 35-37; TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 51-54.

²¹⁸ SOkA Jindřichův Hradec, Archiv, inv. č. 37, sign. A-37.

²¹⁹ SOkA Jindřichův Hradec, Archiv, inv. č. 58, sign. A-58.

²²⁰ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1501, č. knihy 1248, s. 32-33.

²²¹ TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 65-67.

přímo ve špitálu, aby ji měl stále k dispozici a v případě nejasností do ní mohl on, správci špitálu, vrchnostenský hejtman nebo jiné povolané osoby kdykoli nahlédnout. V instrukcích se nachází body týkající se celkového chodu špitálu, povinností správců, pomocného personálu a každodenního provozu ústavu. Některé body se shodují s výše uvedenou zakládací listinou, případně i s dalšími nadačními listinami.

Text instrukce je v současné době k dispozici ve třech opisech. První pochází již z roku 1564,²²² druhý je opsán v *Příruční knize listin*²²³ a poslední opis pořídil až František Teplý do své knihy *Dějiny špitálů hradeckých*.²²⁴ Opis v *Příruční knize listin* je rozdělen do čtyřiceti bodů, a tento text pravděpodobně převzal i F. Teplý, protože původní a nejstarší opis z roku 1564 je psán jako souvislý text. Naproti tomu instrukce pro správce právě o čtyřiceti bodech je dochovaná pouze v jednom exempláři.²²⁵

V prvním bodě zakládací listiny Jáchym z Hradce popisuje špatný stav špitální budovy: „*stavení téhož špitálu všecko spustlo, shnilo a do země pro sešlost vlezlo tou měrou, že i nebezpečné bylo.*“ Proto našel pro špitál nové místo v klášteře sv. Jana Křtitele. Zároveň v tomto bodě žádá své nástupce, v první řadě syna Adama, a v případě vymření rodu i budoucí držitele zámku a města, aby nad špitálem drželi ochrannou ruku, se správou a ochranou špitálu proto měla vrchnosti pomáhat a měla se na nich podílet také jindřichohradecká městská rada.

Počátky minoritské kláštera u svatého Jana Křtitele v Jindřichově Hradce, do kterého byl špitál vrchností přesunut, jsou nejasné. V dobových dokumentech se nedochovaly žádné informace, které by osvětlily jeho založení nebo práce na jeho výstavbě. Ani příchod minoritského řádu do Jindřichova Hradce nepomůže přiblížit jeho založení kvůli nedostatku dochovaných písemných pramenů z té doby. Přesto je jeho založení tradičně kladeno do dvacátých let 14. století²²⁶ a je spojováno se jménem Oldřicha III. z Hradce. Listinou z 6. března 1333 papež Jan XXII. dovolil Oldřichovi z Hradce nahradit slíbenou pouť k Božímu hrobu jinými zbožnými skutky. Takovým

²²² TAMTÉŽ, inv. č. 158, č. kart. 35, fol. 90-102.

²²³ TAMTÉŽ, inv. č. 1501, č. knihy 1248, s. 45-66.

²²⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 69-97.

²²⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 158, č. kart. 35, fol. 65-77.

²²⁶ Robert ŠIMŮNEK, *Minoritský klášterní kostel sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 20, 2008, s. 18-39, zde s. 19.

skutkem mohlo být právě založení kláštera, což zároveň naznačuje, že zakladatelem mohl být právě tento hradecký vladař.²²⁷

Ani u nejstarších písemných zmínek o minoritském klášteře nemáme mnoho štěstí s přesnou datací, protože nejstarší nedatované zprávy můžeme zařadit do rozmezí let 1335–1342.²²⁸ Konání generální kapituly v Jindřichově Hradci v roce 1351 však potvrzuje, že klášter byl již v polovině 14. století minimálně ve funkčním stavu.²²⁹ Město Jindřichův Hradec bylo sice roku 1434 vypáleno husity, ale o tom, zda požár postihl i klášter, nejsou k dispozici žádné zprávy. Přesto však můžeme předpokládat, že se tak stalo. Dokládá to i odkaz Jana Knauera, který ve své závěti z roku 1461 odkázal 100 kop grošů českých na opravu minoritského kláštera.²³⁰ Sociální vazby klášter navázal nejen se šlechtou a okolními vladyckými rody, ale i s místními měšťany. Díky těmto vztahům bylo v jeho prospěch připsáno během druhé poloviny 15. století a první poloviny 16. století několik dalších odkazů nejen finančních, ale i hmotných, stejně jako donací na výzdobu kláštera i kostela.²³¹

Podobně jako s příchodem minoritů do Jindřichova Hradce i s jejich odchodem do Jihlavy je spojeno mnoho nejasností. V literatuře je uváděno několik různých dat. Nejstarší rok (1556) uvádí jindřichohradecký archivář Tischer a historik P. Štěpán Claudius (1557).²³² Naproti tomu F. Teplý zaznamenává, jako rok minoritského odchodu 1560.²³³ Zatímco František Rull ve své *Monografii města Jindřichova Hradce*²³⁴ předkládá rok 1564, a tuto událost tedy ztotožňuje s rokem přenesení starého špitálu do klášterní budovy. Stejně datum uvádí i Jan Orth v knize *Nástin historicko-*

²²⁷ TAMTÉŽ.

²²⁸ TAMTÉŽ.

²²⁹ TAMTÉŽ; Celestýn Frič, *Chrámové stavby města Jindřichova Hradce*, Method 12, 1881, č. 12, s. 135.

²³⁰ TAMTÉŽ.

²³¹ R. ŠIMŮNEK, *Minoritský klášterní kostel*, s. 26-27.

²³² Stanislava NOVÁKOVÁ, *Několik otazníků k odchodu kolem odchodu minoritů z Jindřichova Hradce do Jihlavy*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 13, 2001, s. 46-50, zde s. 47.

²³³ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 262-263.

²³⁴ F. RULL, *Monografie*, s. 61.

*kulturního obrazu Jindřichova Hradce*²³⁵ a P. František Tischer v *Pamětech fary jindřichohradecké*.²³⁶ Podle dochovaných stavebních účtů, ve kterých se uvádí, že v roce 1563 se dokončovala stavba, když se stavěl krov, pokrývaly střechy, dodělávala dlažba ve světnicích, pořizovala kamna, lavice a stoly do místností obývaných chudými, nahazovaly omítky a konaly se i další práce, je pravděpodobné, že minorité odešli do Jihlavy už dříve, a to někdy mezi léty 1560 až 1562.²³⁷

K jejich odchodu pravděpodobně vedlo několik skutečností. Jednou z nich byl minoritský vlažnější přístup ke katolické víře a uvolnění jejich kázně. Naznačují to dopisy hradeckých paní adresované Jáchymovi z Hradce. Jeho matka Anna z Rožmitálu, manželka Anna z Rožmberka a sestry Mandelína, Voršila a Anna si v nich stěžují na hradeckého kněze. Podle dopisů tento kněz pohřbíval vyznavače víry podobojí u kostela sv. Jana Křtitele.²³⁸ Hradecký hejtman Jakub Šťastný z Pleší se v dopise z 23. ledna 1560 adresovaném Jáchymovi z Hradce zmiňuje, že protestanti byli obeznámeni s povolením navštěvovat mše v kostele sv. Jana Křtitele a v dalších dvou jim vyhrazených, ale na jiných místech ve městě a okolí se scházet a modlit nemohou. Dále píše, že s kvardiánem minoritů se zatím nedá domluvit, dokud mu nebude předložena smlouva s jeho představenými, avšak dovolí Jáchymovi z Hradce a jeho úředníkům nahlédnout do register důchodů a majetků, které klášteru náleží.²³⁹

Další skutečností, jež mohla přispět k odchodu minoritů z města, bylo přenesení sídla jindřichohradeckých františkánů blíže do centra města od kostela sv. Václava na Zárybnickém předměstí. Tím nejen vzrostl jejich vliv, ale na rozdíl od minoritů se u františkánů vrchnosti asi časem jevilo, že jsou pevnější než smířliví minorité v katolické víře a že ve vztahu k místním nekatolíkům zastávají postoje vytýčené Tridentským koncilem. O postupně rostoucích sympatiích hradecké vrchnosti k vyhraněnějšímu protireformačnímu směru svědčí i pozdější povolání jezuitů a zřízení jejich koleje a

²³⁵ J. ORTH, *Nástin*, s. 5.

²³⁶ P. František TISCHER, *Paměti fary jindřichohradecké*, Jindřichův Hradce, bez data, s. 15 (v textu je uveden rok 1464).

²³⁷ S. NOVÁKOVÁ, *Několik otazníků*, s. 48.

²³⁸ Dopisy Jáchymovy sestry Anny z Hradce jsou editovány. Srov. František DVORSKÝ (ed.), *Staré písemné památky žen a dcer českých*, Praha 1869, zápisy č. 72, 73, s. 78-80.

²³⁹ F. TISCHER, *Dopisy*, zápis č. 23, s. 38-39; S. NOVÁKOVÁ, *Několik otazníků*, s. 47-48.

školy přímo ve městě v roce 1594.²⁴⁰ Na konci dnešní Klášterské ulice tedy františkáni obdrželi od Jindřicha IV. z Hradce parcelu, na které si už v roce 1478 postavili kostel, jež byl posléze roku 1491 zasvěcen sv. Kateřině. Později u něj byl vybudován již zmíněný „Klášteříček.“²⁴¹

5.1.1 Nemovitý majetek jindřichohradeckého špitálu u sv. Jana Křtitele

Každá organizace, která se v minulých dobách starala o chudé, nemohoucí, slabé nebo nemocné, potřebovala vlastnit dostatek pozemků, ze kterých jí plynuly nějaké užitky, buď finanční, nebo hmotné, které sloužily nejen na údržbu a vybavení instituce, ale také na výživu, ošacení a zajištění péče pro jeho chovance. Jindřichohradecký pán Jáchym z Hradce to rovněž věděl, a proto ve své zakládací listině a v dalších nadačních listinách svatojánský špitál nadal novými majetky a daroval mu pozemky, které dříve vlastnily starý špitál „Za rybníkem“ a bývalý minoritský klášter. Tyto nemovitosti jsou sepsané v urbáři z roku 1564.²⁴² K dispozici je také další jejich soupis z mladší doby,²⁴³ který pravděpodobně vychází ze zápisů v urbáři. Stejně tak je vložil F. Teplý do své knihy *Dějiny špitálů hradeckých*.²⁴⁴

Starému špitálu „Za rybníkem“ původně náležely vedle budovy špitálu, kaplanského domku a „malomocného domku“ ještě i další pozemky a dvory. Jáchym z Hradce nechal domek rozšířit o další místnost. Se zvýšením počtu chudých, o které se bylo možné postarat, se však zvyšovala i potřeba zajistit více míst pro péči o lidi nakažené přenosnými nemocemi. Rozšíření domku nařídil ve třicátém bodě zakládací listiny a taktéž ve dvacátém šestém bodě špitální instrukce. Mezi pozemky, dvory a další nemovitý majetek špitálu patřila i velká zpola zoraná zahrada s dvorem, který

²⁴⁰ Ke konfesní situaci ve městě na přelomu 16. a 17. století srov. Josef HRDLIČKA, *Víra a moc. Politika, komunikace a protireformace v předmoderním městě (Jindřichův Hradec 1590–1630)*, České Budějovice 2013. Zde na s. 159 také o měšťanských charitativních nadacích včetně nadací pro špitál.

²⁴¹ P. VLČEK, P. SOMMER, L. ZEMAN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 275-276.

²⁴² SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 13, č. knihy 1, fol. 67-82.

²⁴³ TAMTÉŽ, inv. č. 1502, č. kart. 268, fol. 602-610.

²⁴⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 100-104.

vyhořel (kolem roku 1564), dále louka, pole vedle pole Tunikutova, druhé pole u Božích muk směrem k poli Hartlovu, třetí pole u Koželužských rybníčků směrem k Dolní Pěně. Na Novém městě špitál vlastnil ještě pole a louku řečenou „Jindrovská,“ která byla pro něj přikoupena.

Jak již bylo zmíněno, starý špitál vlastnil i rybníky. V Okrouhlé a Horní Radouni mu jich patřilo pět: nad pěšinou, zvaný „Lišov,“ pod pěšinou, „Horní Slabec,“ „Prostřední Slabec“ a „Holna.“ V Lovětíně se jednalo o devět rybníků: „Nade vsí,“ pod lesem Černým, „Dlouhý u lesa Černého,“ „Pod lázní,“ „Na struhách,“ nad ním bezejmenný rybníček, pod Pejchovem, prostřední rybníček u Pejchova a „Nový u lesa Zahrádek.“ Dále špitál vlastnil čtyři rybníčky v Klenové, a sice rybník nade vsí, „Stránský,“ rybníček pod lesem, a další rybníček pod ním.

Nově přesunutý a vrchností založený a nadaný špitál získal díky velkorysé nadaci Jáchyma z Hradce všechny pozemky náležející původně k minoritskému klášteru svatého Jana Křtitele.²⁴⁵ Klášter vlastnil za Novým městem nad Urbanovským mostem dohromady pozemky na čtrnácti místech. Jedním z nich byly louka a pole u horního rybníka mezi loukou Šimka Čecha a Šteigarovým polem. Dále to bylo pole a louka směrem k Jarošovu, které ležely mezi zahradou Valenty Starého a farářským polem patřícím městskému špitálu. Další pole a louky, jejichž majitelem se stal nově založený špitál, ležely mezi polem městského špitálu a polem Matouše Šenhanzla, pak pole a louka mezi pozemky Šimka Čecha a Kleklara Staršího a další. Jiné pozemky, které dřív náležely ke klášteru, se nacházely „Za rybníkem.“ Jednalo se o pole a louku patřící k Paseckému mlýnu, kterou pro špitál Jáchym z Hradce přikoupil,²⁴⁶ o pole směrem k Hrutkovu, začínající u „Stínavého“ rybníku a končící u Otínských hranic, a dále o pozemky na dalších čtyřech místech. Mezi nemovitostmi, které náležely svatojánskému špitálu, bylo i pět rybníků, řečených „Michovské.“ Jáchym z Hradce však zajistil přikoupením tří tzv. Korbelovských rybníčků, aby měli špitálníci zejména v obdobích častých povinných půstů lepší a snadnější přístup k nezbytným rybám.²⁴⁷

²⁴⁵ Vypovídají o tom body číslo 13 v zakládací listině a číslo 12 v nadační listině.

²⁴⁶ Píše se o tom ve čtrnáctém bodě zakládací listiny a v jedenáctém bodě nadační listiny.

²⁴⁷ Uvádí se to ve dvanáctém bodě zakládací listiny a v posledním, čtrnáctém bodě nadační listiny.

5.1.2 Finanční zajištění

Jedním z důvodů, proč se Jáchym z Hradce rozhodl přesunout špitál do nových prostor, byl velmi špatný stav špitální budovy „Za rybníkem,“ jak také poznamenal v zakládací listině nového špitálu. Uvolněné stavení starého špitálu včetně kaplanského domu by však bylo zůstalo bez využití, a proto bylo prodáno. Výtěžek z prodeje připadl ve prospěch svatojánského špitálu. Prodej nařizuje sedmnáctý bod v zakládací listině a předposlední třináctý bod v nadační listině. Soupis prodaných majetků i s cenami je zaznamenán v urbáři z roku 1564,²⁴⁸ a také ve shrnutí veškerých majetků starého špitálu z mladší doby.²⁴⁹ Stejný výčet poznamenal i František Tischer ve svém článku *Špitál za rybníkem*.²⁵⁰ O tomto prodeji se také zmiňuje F. Teplý v *Dějínách špitálů hradeckých*.²⁵¹

Ke všem prodejům došlo ve středu po Květné neděli (29. března) roku 1564. Dům kaplanský koupil řezník Jiřík Štanfeldar za 330 kop grošů míšeňských.²⁵² Jako závdavek složil 20 kop grošů v den svatého Jiří a jako úrok měl platit po čtrnácti groších každého půl roku při svatém Jiří a při svatém Havlu. Také musel plnit všechny další poddanské povinnosti, které se k této nemovitosti vázaly, včetně panské hlásky.

První část starého špitálu začínající u kostela jindřichohradecká městská rada prodala zámečnickovi Říhovi za 110 kop grošů. K svatému Jiří měl složit závdavek 12 kop grošů. Každého půl roku pak 9 grošů úroku. Roku 1582 Říha prodal svou dílnu mezi pilíři kostela sv. Alžběty Jakubovi zámečnickovi za 6 kop grošů v hotovosti. Z této částky měl Jakub a jeho nástupci platit každého půl roku do špitálu 2 groše. Kvůli otřesům škodlivým pro kostel však museli řemeslo ukončit a dílnu postoupili pekaři. Ten měl ročně platit do špitálu 4 groše a 6 denárů úroku.

Druhou část od kostela koupil za 120 kop grošů panský kovář Kašpar Elznar. Jako závdavek složil 12 kop grošů k svatému Jiří, následně každý rok po šesti kopách grošů až do zaplacení celé částky. Kromě toho každý rok platil 16 grošů na úrocích a také musel plnit panskou hlásku a další povinnosti.

²⁴⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 13, č. knihy 1, fol. 125-147.

²⁴⁹ TAMTÉŽ, inv. 1502, č. kart. 268, fol. 616-618.

²⁵⁰ František TISCHER, *Špitál*, Ohlas od Nežárky 50 ze dne 14. prosince 1872.

²⁵¹ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. 1500, č. knihy 1247, s. 23.

²⁵² V soupisu je uvedena částka 280 kop grošů srov. TAMTÉŽ, inv. 1502, č. kart. 268, fol. 617.

Třetí část od kostela byla prodána Martinovi Bečkovi za 170 kop grošů, se závdavkem ve výši patnácti kop grošů. Každý rok na den svatého Jiří splácel 15 kop grošů do dovršení celé sumy. Výše svatojiřského a svatohavelského úroku byla stanovena po deseti groších. Stejně jako Jiřík Štanfeldar a Kašpar Elznar musel i Martin Bečka plnit další povinnosti včetně panské hlásky.

Vyměřenou čtvrtou část od kostela koupil sladovník Šebestian za částku 65 kop grošů míšeňských. Výše závdavku činila osm kop grošů. Celkovou částku splácel po pěti kopách grošů vždy na svatého Jiří. Svatojiřský úrok činil 6 grošů, svatohavelský úrok pak byl ve stejné výši. I Šebestian plnil, stejně jako ostatní, další povinnosti. V roce 1574 a 1576 z neznámých příčin úrok zaplatil Jan Gruber místo Šebestiana.

Pátá a poslední část od kostela byla prodána Václavu sladovníkovi za 55 kop grošů. Zaplatil závdavek šest kop grošů a následné splátky činily po pěti kopách. Pololetní úrok mu byl stanoven na 5 grošů. Při složení závdavku se objevuje jméno Václava Sladovníka, ale při následujících splátkách a úrocích je v účtech zapsáno jméno Štefl Šenhansl.

Zaplacení závdavků je potvrzeno v urbáři pod každým zápisem o prodeji a stejně tak i v účtech.²⁵³ V účtech se objevují rovněž záznamy o splátkách a úrocích.²⁵⁴ Nový špitál dohromady získal na závdavcích 73 kopy grošů míšeňských hned v roce 1564 čili v roce svého založení.²⁵⁵ Shora popsány prodeji tedy zakladatel zajistil, aby jím zřízený špitál měl do začátku dostatek finančních prostředků na své fungování a další nezbytné potřeby.

Splátky zakoupených majetků jsou v účtech zaznamenány pro roky 1565, 1566 a 1567.²⁵⁶ V roce 1565 dohromady činily 42 kopy grošů, zatímco v následujících dvou letech to bylo pouze 36 kop, a u zámečnicka Říhy je poznámka, že tyto splátky vůbec nezaplatil.

²⁵³ Důchodní účty – příjmy a půjčky špitálních peněz 1563-1567 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

²⁵⁴ TAMTÉŽ.

²⁵⁵ TAMTÉŽ.

²⁵⁶ TAMTÉŽ.

Placení úroků je v účtech pravidelně zaznamenáno od roku 1570 do roku 1576.

Rok	Svatojiřský úrok	Svatohavelský úrok
1570	52 grošů	52 grošů
1571	neuveдено	1 kopa 8 grošů
1572	37 grošů	neuveдено
1573	47 grošů	47 grošů
1574	47 grošů	47 grošů
1575	nedochováno	nedochováno
1576	52 grošů	52 grošů

V roce 1571 zaplatili kovář Kašpar Elznar a zámečník Řiha při svatém Havlu i svatojiřský úrok. Od roku 1577 se již v účtech neobjevuje soupis úroků z prodeje starého špitálu. Jména několika mužů, a to řezníka Jiříka Štanfeldara, Martina Bečky, sladovníka Šebestiana a Štefla Šenhansla, a také blíže nespécifikovaného kováře, se objevují jako plátcí úroku, ale není uvedeno, zda se jedná o úroky z koupě částí starého špitálu, i když by se to dalo očekávat. Některé částky se shodují s výší předepsaných úroků, ale jiné se liší, což mohlo být dáno na příklad různými platebními možnostmi kupců – dlužníků v jednotlivých letech.

Pravidelnou finanční podporu špitál dostával z panství Hluboká v podobě vyplácení částky 50 kop grošů míšeňských po 25 kopách na den sv. Jiří a na den sv. Havla. Jak již bylo zmíněno, této donaci je věnována samostatná listina, jejíž obsah se shoduje s třetím bodem zakládací listiny. Analyzovaná nadační listina tento bod rozšiřuje o povinnost platit zmíněnou částku i v případě budoucích držitelů panství, a to dokonce i v případě zástavy či změny vlastníka. Městská rada se měla postarat o vymáhání peněz. Pokud by se jí nepodařilo částku získat, měla její vyplácení špitálu zajistit jiným způsobem. Tato formulace se ukázala jako prozíravá, neboť v roce 1598 skutečně došlo k prodeji panství Hluboká a vyplácení špitální nadace tak přešlo na město Jindřichův Hradec.²⁵⁷ K vyplácení této podpory pak docházelo skutečně

²⁵⁷ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 264.

pravidelně, jak dokazují účty a kniha počtů pro roky 1564 až 1598. Po tomto roce se již tato částka neobjevuje. Čtvrtý bod zakládací listiny se vztahuje k přechozímu, ale zároveň jej rozšiřuje. Plat z panství Hluboká, určený pro špitální nadaci, nechal fundátor se souhlasem císaře Ferdinanda I. špitálu dědičně vložit do desek zemských.

Stejně jako se hlubocké panství podílelo na finanční podpoře, tak se i město Jindřichův Hradec zapojilo do zabezpečování špitálu. Každý rok špitálu přispívalo částkou 16 kop grošů míšeňských. V žádné ze studovaných listin Jáchym z Hradce se tato podpora nezmiňuje, ale tato dávka je poznamenána v urbáři z roku 1564.²⁵⁸ Také účty a kniha počtů tuto podporu z městského důchodu potvrzují. Šlo tedy patrně o iniciativu jindřichohradecké městské obce, která instituci typu špitálu ve městě potřebovala mít a potřebovala tedy zajistit i její pravidelné fungování.

Vedle těchto finančních donací a příspěvků byly velmi důležitým zdrojem peněžních i naturálních příjmů špitálu také zádušní vesnice, které vlastnil. Jednalo se o vsi Okrouhlá Radouň, Horní Radouň, Lovětín, Klenová, Dolní Skrýchov, Kačlehy, Kaproun, Hrutkov a Vicemile. Všechny dávky, které se měly z těchto vsí odvádět, jsou sepsané v urbáři z roku 1564.²⁵⁹

Největší z těchto vsí byla Okrouhlá Radouň, kde se mělo od dvaceti pěti poddaných ročně vybrat 22 kop 52 grošů 4 denáry úročního platu na penězích, na naturálních 111,5 měr ovsa a 31 slepic.²⁶⁰ Podle účtů z roku 1570 bylo z této vsi odvedeno 22 kop 24 grošů 6 denárů.²⁶¹ Naproti domu o deset let později, tedy v roce 1580 poddaní špitálu odvedli pouze 21 kop 6 grošů 5 denárů.²⁶²

²⁵⁸ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 13, č. knihy fol. 33.

²⁵⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 13, č. knihy 1.

²⁶⁰ TAMTÉŽ, fol. 3-25; F. Teplý uvádí výši odvodů 6 kop 45 grošů, 107 měr ovsa a 31 slepic srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247 s. 101; stejná výše se objevuje i v soupisu z mladší doby srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1502, č. kart. 268, fol. 604.

²⁶¹ Důchodní účty příjmu a vydání 1570 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

²⁶² Důchodní účty příjmu a vydání 1580 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1416, č. kart. 95.

Dva poddaní ze vsi Horní Radouně měli podle urbáře každoročně odvádět špitálu na penězích 2 kopy 25 grošů a naturálně ještě 14 slepic,²⁶³ do špitálu, ale v účtech se tyto odvody vůbec neobjevují.

Třetí vsí je Lovětín, kde jedenáct poddaných mělo odvádět na penězích 7 kop 34 grošů 10 denárů úroků, 50 grošů z pastviny a každý nájemce z řeky mezi Jarošovem a Pejchovem 28 grošů ročně, dále na naturáliích 45 měr ovsu a 24 slepic. Lovětín byl jedinou vsí, kde poddaní ve prospěch špitálu také robotovali, a to dohromady 32 dní v roce při žních.²⁶⁴ Pro rok 1570 je v účtech zapsán příjem svatojiřského a svatohavelského úroku dohromady i s platbou za řeku a pastvinu ve výši 6 kop 50 grošů 6 denárů.²⁶⁵ V roce 1580 je úroční částka stejná a vedle ní je zaznamenán příjem 50 grošů z pastviny a 28 grošů z pronájmu řeky.²⁶⁶

Sedm poddaných ze vsi Klenové mělo platit 5 kop 41 grošů 9 denárů úročného platu a na úrocích ze tří jiter 6 grošů ročně. Množství naturálních dávek bylo stanoveno na 18 měr ovsu a 9,5 slepice ročně.²⁶⁷ V roce 1570 poddaní na úrocích, včetně platu z jiter, zaplatili 5 kop 22 grošů 3 denáry.²⁶⁸ Naproti tomu v roce 1580 zaplatili na úrocích 5 kop 48 grošů 7 denárů, což je částka dokonce o něco vyšší, než měli platit.²⁶⁹

Další z poddanských špitálních vsí je Dolní Skrýchov, odkud dvanáct poddaných mělo odvádět 5 kop 31 grošů 6 denárů úročných platů a k tomu nájemci šedesáti osmi jiter špitální půdy ještě půlročně po jednom groši z každého jitra. Naturální dávky činily 41 měr 3 čtvrtce ovsu, 19 slepic a jednu a čtvrt míry bez 6 žejdlíků a 1/6 čtvrtce máku.

²⁶³ TAMTÉŽ, inv. č. 13, č. knihy 1, fol. 17; podle F. Teplého měli odvádět 2 kopy 25 grošů 5 denárů a 8 slepic srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247 s. 101; stejná výše se opět objevuje i v soupise z mladší doby srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1502, č. kart. 268, fol. 604.

²⁶⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 13, č. knihy 1, fol. 21-26; F. Teplý rozdílně uvádí výši úroků, a to 7 kop 36 grošů 6 denárů srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247 s. 101; s F. Teplým se shoduje i částka v soupise z mladší doby srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1502, č. kart. 268, fol. 604.

²⁶⁵ Důchodní účty příjmu a vydání 1570 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

²⁶⁶ Důchodní účty příjmu a vydání 1580 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1416, č. kart. 95.

²⁶⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 13, č. knihy 1, fol. 29-34; F. Teplý určil úrok na 5 kop 40 grošů 6,5 denáru a plat z jiter na 5 grošů srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247 s. 101; částka v mladším soupise se shoduje s F. Teplým srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1502, č. kart. 268, fol. 605.

²⁶⁸ Důchodní účty příjmu a vydání 1570 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

²⁶⁹ Důchodní účty příjmu a vydání 1580 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1416, č. kart. 95.

Skrýchovská obec se rozhodla přispívat 17 groši, čtyřmi měrami ovsa a jedním čtvrtcem máku. Spolu s Hrutkovem byl Dolní Skrýchov jednou ze dvou vesnic, ze kterých se odváděl i mák.²⁷⁰ V účtech z roku 1570 je uvedeno, že z této vsi bylo přijato 8 kop 32 grošů 3 denáry.²⁷¹ Podobnou částku špitál získal i v roce 1580, kdy se jednalo o 8 kop 6 grošů 3 denáry.²⁷²

Z Kačleh od čtrnácti tamních poddaných špitál získával pouze úroky ve výši 4 kop 59 grošů 10 denárů a z naturálních dávek 2 vozy dřeva vždy o Vánocích.²⁷³ Šest poddaných z Kaprouna platilo 2 kopy 8 grošů 6 denárů ročního platu, 4 míry ovsa a 4 slepice na naturáliích.²⁷⁴ Poslední vsí s více obyvateli byl Hrutkov, odkud mělo osm poddaných odvádět 3 kopy 1 groš 1 denár ročně na penězích, na naturáliích pak 9 měr ovsa nebo žita, podle toho, které se ten rok pěstovalo, dále 8 vozů dřeva a půl míry máku.²⁷⁵ V účtech jsou úroky z těchto tří vsí evidovány jednou částkou, která měla činit 10 kop 9 grošů 6 denárů. V roce 1570 je tato částka uvedena ve výši 10 kop 23 grošů 7 denárů,²⁷⁶ zatímco v roce 1580 tato částka činila jen 10 kop 3 groše 5 denárů.²⁷⁷

²⁷⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 13, č. knihy 1, fol. 37-44; F. Teplý uvádí úroční částku jako 5 kop 32 grošů 4 denáry, naturální dávky ve výši 37 měr 1 čtvrtec ovsa, 18 slepic a jednu a 2/3 míry bez 6 žejdlíků máku od poddaných a od obce rozdílne 1/2 čtvrti máku, a z jiter 1 kopou 12 groši srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247 s. 101; stejně to uvádí i soupis z mladší doby srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1502, č. kart. 268, fol. 605.

²⁷¹ Důchodní účty příjmu a vydání 1570 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

²⁷² Důchodní účty příjmu a vydání 1580 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1416, č. kart. 95.

²⁷³ TAMTÉŽ, inv. č. 13, č. knihy 1, fol. 47-59; F. Teplý částku stanovuje na 4 kopy 58,5 groše srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247 s. 101; stejně jako mladší soupis srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1502, č. kart. 268, fol. 605.

²⁷⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 13, č. knihy 1, fol. 57-58; F. Teplý plat určuje ve výši 1 kopy 30 grošů 6 denárů srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247 s. 101; stejně tak srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1502, č. kart. 268, fol. 605.

²⁷⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 13, č. knihy 1, fol. 61-64; podle F. Teplého měli rozdílne odvádět 3 kopy 1 groš 6 denárů platu, dále 1,5 čtvrti máku srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247 s. 101; stejně tak srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1502, č. kart. 268, fol. 605.

²⁷⁶ Důchodní účty příjmu a vydání 1570 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

²⁷⁷ Důchodní účty příjmu a vydání 1580 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1416, č. kart. 95.

Poslední vsí zanesenou v urbáři jsou Vícemile, odkud jeden poddaný měl platit 49 grošů 12 denárů do „malomocného domku.“²⁷⁸ V účtech je pro rok 1570 uvedeno zaplacených 32 grošů,²⁷⁹ stejně jako v roce 1580.²⁸⁰

Celkový úhrn svatojiřských a svatohavelských úroků ze všech vsí měl každoročně dávat sumu 57 kop 53 grošů 11 denárů. V roce 1570 však bylo ze špitálních vsí podle účtů odvedeno pouze 54 kop 51 grošů míšeňských.²⁸¹ Na naturálních dávkách ze zádušních vsí špitál profitoval tím, že každoročně získal 224 měr 1 čtvtec ovsa a 9 měr ovsa nebo žita, 101,5 slepice, 2 míry bez 6 žejdlíků a 2/3 čtvrtce máku a 10 vozů dřeva. Navíc získal díky účasti poddaných robotníků ze vsi Lovětína k dobru pracovní síly po dobu 32 dní při žních.²⁸²

Jáchym z Hradce nechal vyrobit také několik uzamykatelných truhliček.²⁸³ Do těchto kasiček mohli lidé v Jindřichově Hradci, jak domácí obyvatelé, tak i „přespolní“ návštěvníci, přispívat chudým do špitálu. Fundátor je dal rozmístit po městě, na významné brány a mosty a také do nejvýznamnějších hospod. Klíče od nich měli v opatrování správci špitálu. Podbraní je měli na noc uklízet a ráno zase vyndávat. Stejně jako podbraní měli i hospodští na kasičky aktivně upozorňovat a žádat hosty příchozí do města o příspěvek. Při každém svátku stál jeden z chudých na hřbitově a také vybíral almužnu do pokladničky. Jáchym z Hradce také nařídil postavit ve špitále tzv. *štok*, do kterého se mohly vkládat peníze na charitativní účely přímo ve špitální budově. Každého čtvrt roku správci pro kasičky poslali a spolu s úředníkem je vybrali, přepočítali získané milodary a vše zapsali do zvláštních register. Kasičky pak opět vrátili na jejich původní místa. V žádném z dokumentů není zmíněno, že by tzv. *štok*

²⁷⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 13, č. knihy 1, fol. 53; F. Teplý uvádí 32 grošů srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247 s. 101; stejně tak srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1502, č. kart. 268, fol. 605.

²⁷⁹ Důchodní účty příjmu a vydání 1570 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

²⁸⁰ Důchodní účty příjmu a vydání 1580 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1416, č. kart. 95.

²⁸¹ TAMTÉŽ, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 62.

²⁸² F. Teplý celkový souhrn uvádí jako 56 kop 55,5 grošů 5,5 denárů, 224 a ¼ měr ovsa, 94,5 slepic, 2 a 1/6 míry bez 6 žejdlíků máku, 10 vozů dřeva a 32 dní roboty srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247 s. 101; stejně tak srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1502, č. kart. 268, fol. 605.

²⁸³ Vypovídá o tom dvacátý pátý bod zakládací listiny a také jsou kasičky zmíněny v dvanáctém bodě instrukce.

měl být umístěn i v „malomocném domku“. Podle záznamu v knize počtů pro rok 1563 se z něj ve prospěch špitálu získalo 13 grošů.²⁸⁴

Čtvrtletní soupisy výnosů z kasiček se sice nedochovaly, ale k dispozici jsou celoroční součty, které se objevují ve špitálních účtech nejen jako záznamy v knize počtů, ale i v neknižní podobě. Následující přehled vychází právě z těchto pramenů.

1566	1 kopa 7 grošů 1 denár
1567	1 kopa 46 grošů 5 denárů
1568	1 kopa 54 g 3 denáry
1569	1 kopa 28 grošů
1570	25 grošů 3 denáry
1571	50 grošů 4 denáry
1572	50 grošů 3 denáry
1573	1 kopa 4 groše 4 denáry
1574	53 grošů 3 denáry
1575	55 grošů 1 denár
1576	0
1577	neuveдено
1578	2 kopy 4 groše 2 denáry
1579	0
1580	0
1581	0
1582	2 kopy 22 grošů

²⁸⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 4v.

1583	42 grošů
1584	3 kopy 5 grošů
1585	1 kopa 8 grošů
1586	1 kopa 20 grošů
1587	26 grošů
1588	1 kopa
1589	1 kopa 53 grošů
1590	4 kopy 43 grošů 5 denárů
1591	4 kopy
1592	4 kopy 20 grošů
1593	3 kopy 19 grošů
1594	4 kopy 11 grošů
1595	2 kopy 6 grošů 6 denárů
1596	4 kopy 12 grošů 5 denárů
1597	1 kopa 30 grošů
1598	1 kopa 39 grošů 2 denáry
1599	1 kopa 15 grošů

Zchátralý špitál byl tedy na rozkaz Jáchyma z Hradce přenesen do budovy bývalého minoritského kláštera. V této budově, vystavěné původně pro řeholníky, se však nacházelo velké množství malých komůrek (bývalých cel), které náhle zůstaly bez využití. Na to myslel i Jáchym z Hradce při formulaci třicátého čtvrtého bodu v zakládací listině a také ve špitální instrukci. Každá volná komůrka mohla být pronajata, a ubytování si mohli vybrat buď byt se stravou anebo bez ní.

Výběr lidí do soukromých komůrek probíhal prostřednictvím městské rady, u které si zájemci o ně žádali. Před ubytováním museli sepsat předběžnou smlouvu, ve které všichni svůj majetek odkázali špitálu. Výše odkazu pak měla vliv na přijetí nebo odmítnutí žádosti. Členové cechů, s kterými Jáchym z Hradce uzavřel speciální smlouvy, měli (stejně jako jejich rodinní příslušníci) v případě potřeby bydlet právě v těchto komůrkách.

Jak se tedy ukazuje, velmi důležitou součástí zabezpečování potřebné péče vždy byly finance, které nesloužily jen k zajištění potřeb a péče, ale i různých nezbytných služeb a prací. Každá věc, na které se dalo něco ušetřit nebo vydělat, byla proto velice prospěšná a vítaná. Jáchym z Hradce jakožto majitel velkého dominia to samozřejmě věděl, a proto nově založenému špitálu pomohl také tím, že instituci odpustil všechny z polí, které měla od vrchnosti obdržet, což bylo pojištěno body 15 (v zakládací listině) a 8 (v nadační listině) a také v Jáchymově instrukci pro špitál v jejím jednadvacátém bodě. V šestnáctém bodě v zakládací listině a v sedmém bodě nadační listiny Jáchym z Hradce slíbil, že veškeré mletí obilí pro špitál v jeho vrchnostenských mlýnech bude mít ústav rovněž zdarma.

5.1.3 Odkazy ve prospěch špitálu u sv. Jana Křtitele

Zakladatel špitálu Jáchym z Hradce zajistil a věnoval ve prospěch špitálu mnoho nadací. Do péče o chudé zapojil také jindřichohradecké měšťany nejen tím, že uzavřel smlouvy s jednotlivými cechy, ale také tím, že dovolil přijímání odkazů a darů, ve kterých měšťané a měšťanky mysleli na špitál, ať se jednalo o odkazy hmotné (naturální) nebo finanční. Toto povolení dalších dobročinných nadací pro špitál, který založil, potvrdil v osmnáctém bodě zakládací listiny. Lze tedy předpokládat, že byl se svými městskými poddanými na tomto postupu předem dohodnutý.

Odkazy pro špitál činili nejen hradečtí měšťané a vrchnost, ale také chudí, kteří do něho byli přijati. Jako poděkování za zabezpečení odkázali ve prospěch špitálu svůj majetek nebo nějakou finanční částku. Hned pět odkazů tohoto typu je sepsáno v urbáři z roku 1564,²⁸⁵ v seznamu z mladší doby,²⁸⁶ a také v knize *Dějiny špitálů hradeckých* od F. Teplého.²⁸⁷ V roce 1564 byly učiněny tři takové odkazy. První z nich učinil Jan

²⁸⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 13, č. knihy 1, fol. 103-107.

²⁸⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 1502, č. kart. 268, fol. 615r-616r.

²⁸⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 106-107.

Margle, který špitálu odkázal pole a louku směrem k Pěnné. Druhý je odkaz Matěje Vlčka z Dolního Skrýchova, který špitálu daroval dvě krávy a pole koupené od Jana Štrause za 136 kop grošů. Toto pole se nacházelo směrem k Jarošovu. Petr Dobrovodský kšaftem odkázal ve prospěch chudých 100 kop grošů a dalších 100 kop grošů, které má zapůjčené pan Zachariáš z Hradce a na Telči ze závdavků z prodeje starého špitálu, s pololetním úrokem 6 kop grošů. Následující rok odkázal Jakub Šímů, který byl do špitálu přijat se svou manželkou Reginou, výtěžek z prodeje svého gruntu. Grunt prodal Matesovi Gernartovi, který ho splácel po 5 kopách grošů. Druhý odkaz z téhož roku učinil Wofl Dynzeyen, který za své a manželčino přijetí věnoval špitálu 18 kop grošů ze svého statku a gruntu. Zároveň také odkázal dvoje ložní šaty, svoje a své manželky.

Na podpoře svatojánského špitálu se nepodílela pouze jindřichohradecká vrchnost, ale také na příklad pán z Rožmberka, který chudým ve špitálu přispěl v roce 1567 částkou 10 kop grošů.²⁸⁸ V následujícím roce bylo na odkazech přijato 15 kop grošů, o jejichž dárcích nic nevíme, protože pro tento rok je v knize počtů uvedena jen souhrnná částka.²⁸⁹

Ve svých kšaftech myslelo na špitál a chudé v něm také několik dalších jindřichohradeckých měšťanů. Patřila k nim měšťanka Markyta, manželka pekaře Judla. V roce 1577 ve svém kšaftu poznamenala, že pokud by někdo své dědictví odmítl, měla částka propadnout ve prospěch svatojánského špitálu.²⁹⁰ Dalším z měšťanů byl Ondřej Tlachna, který odkázal do špitálního záduší 2 kopy grošů v roce 1588.²⁹¹ V následujícím roce ve prospěch špitálu také kšaftoval Šebestian Reinprecht, který mu odkázal 6 kop grošů míšeňských.²⁹² V roce 1591 učinil Pavel Tompergar stejný odkaz jako Markyta, manželka pekaře Judla. Pokud by někdo odmítl převzít své dědictví, mělo připadnout špitálu.²⁹³

²⁸⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 117; TAMTÉŽ, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 27r.

²⁸⁹ TAMTÉŽ, fol. 53r.

²⁹⁰ SOkA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 227, č. knihy 157, fol. 152r,v.

²⁹¹ TAMTÉŽ, fol. 219r.

²⁹² TAMTÉŽ, fol. 261r.

²⁹³ TAMTÉŽ, fol. 220v.

Chudým špitál poskytoval útočiště ve stáří a v nemoci, kdy se o sebe nebyli schopni postarat sami. Lidé počítali s tím, že ve špitále pravděpodobně dožijí. S tím byla spojena problematika pohřbů a pozůstalostí po těch, kteří ve špitále zemřeli. V instrukci je sepsáno několik směrnic týkajících se pohřbů zesnulých chudých. Stejně směrnice Jáchym z Hradce sepsal i v zakládací listině v bodech třicet dva a třicet tři. Každému chudému byl vystrojen řádný křesťanský pohřeb se všemi jeho náležitostmi za přítomnosti hradeckého faráře a dalších kněží. Chudí byli pohřbíváni v blízkosti špitálu u svatého Jana Křtitele. Za zemřelého měla být sloužena mše, buď farářem, nebo špitálním kaplanem. Veškerý majetek po zemřelém se obrátil ve prospěch špitálu, což vysvětluje třicátý druhý bod zakládací listiny. Obsah pozůstalosti se měl pečlivě zaknihovat. Po roce 1580 se v knize počtů pro každý rok objevují zápisy s celkovou částkou odúmrti ve prospěch špitálu za celý rok. V roce 1580 činila tato částka 21 kop 38 grošů 4 denáry.²⁹⁴ Výše této částka vzrostla v roce 1583 na 58 kop grošů,²⁹⁵ zatímco následující rok částka klesla na 8 kop.²⁹⁶ Je to logický vývoj, neboť závisela na počtu úmrtí, k nimž v jednotlivých letech došlo.

Měšťané z Jindřichova Hradce a jeho předměstí mohli požádat špitální správce nebo špitálního otce, aby chudí šli v pohřebním průvodu. Měšťané o to museli sami požádat, zatímco účast špitálních ve smutečním průvodu za zámecké pány a paní byla povinná: šli seřazeni vždy ve dvojicích, muži následovaní ženami, se zapálenými svíčkami. Ve stejném řazení šli i v průvodu za hradecké měšťany. Cokoliv by chudí během pohřbu dostali jako milodar, to si mohli ponechat ve svůj prospěch. Za účast v průvodu na počest vrchnosti každý chudý dostal jeden peníz od panského písaře.

V účtech vedených ve špitále se objevují částky získané za pohřby. Není zde však uvedeno, zda to byly peníze vydělané za účast chudých v pohřebních průvodech za měšťany nebo poplatek za hrob na špitálním hřbitově.²⁹⁷ V roce 1564 špitál za pohřby

²⁹⁴ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 107r; TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 117.

²⁹⁵ TAMTÉŽ, TAMTÉŽ, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 110r.

²⁹⁶ TAMTÉŽ, fol. 116r; TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 117.

²⁹⁷ F. Teplý však tyto peníze interpretuje, jako získané za pohřební průvody srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 117.

získal celkem 70 kop grošů, přičemž jeden pohřeb vyšel na 10 kop grošů.²⁹⁸ Naproti tomu v roce 1568 špitál získal na stejné položce pouze 6 kop 56 grošů 4 denáry,²⁹⁹ takže sotva tolik, kolik o čtyři roky dříve získal za jediný pohřeb. Nejvyšší výdělek za pohřby se v účtech objevil roku 1583, kdy tato částka dosáhla hodnoty 115 kop grošů míšeňských.³⁰⁰ Takto vysoká úmrtnost souvisela s morovou nákazou, která v letech 1582-1583 zasáhla české země. František Teplý uvádí, že v říjnu (kolem svátku sv. Havla) v roce 1582 v Jindřichově Hradci umíralo až 20 lidí denně.³⁰¹

5.1.4 Nadace určené pro hmotné zabezpečení špitálu

Hmotné nadace v podobě různých naturálií nebo deputátů přiřčené špitálu od hradeckého pána se týkaly zejména oblasti zásobování potravinami a stravování chovanců, případně i zaměstnanců špitálu nebo dvorové čeledi. Tato oblast patřila a stále patří mezi nejdůležitější. Slabí a nemocní potřebovali mít dostatečnou výživu, aby se zotavili a nabrali síly. Špitál proto vedl i své vlastní hospodářství, z něhož získával maso pro zpestření jídelníčku chudých. Vedle masa však bylo nezbytné zajistit také dostatečné množství ryb pro chudé, které špitálníci jedli v době častých povinných půstů. Špitál za tímto účelem vlastnil několik rybníků, ve kterých se ryby chovaly. Přesto ale Jáchym z Hradce pomohl k navýšení množství potřebných ryb ještě i tím, že špitálu připsal každoroční pravidelný deputát tři kop kaprů a 31 věder bělic, které měla tato chudinská instituce obdržet každý podzim při lovení hradeckých panských rybníků.³⁰² Další ryby, a to tři kopy kaprů, Jáchym z Hradce daroval z žirovnického panství. Pro tento dar byla vydána zvláštní nadační listina, jejíž obsah se shoduje s devátým bodem zakládací listiny špitálu. Každý kapr měl stát nejméně 5 grošů, čímž hradecký pán pojistil, aby špitálníci správou panství ani budoucími majiteli statku nebyli ošizeni.

Pro celoroční přístup k rybám a možnost chovat vodní ptactvo nechal Jáchym z Hradce zřídit haltýř s několika komorami, jak je zmíněno ve špitální instrukci (bodě číslo 32). Haltýř byl opatřen zámkem, aby se zabránilo krádežím z něho. Klíče měl u

²⁹⁸ Důchodní účty – příjem a půjčky špitálních peněz 1563-1567 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

²⁹⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 53r; TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 117.

³⁰⁰ TAMTÉŽ; TAMTÉŽ, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 111v.

³⁰¹ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 358.

³⁰² Vypovídá o tom šestý bod v zakládací listině a druhý bod v nadační listině.

sebe úředník spravující špitál, který osobně, zejména v době povinného půstu, haltýř odemykal. Pacholci pak ryby odnášeli do kuchyně, kde se připravovaly. Všechny násady do haltýře a jeho obsah se pečlivě evidovaly. Například v roce 1566 v haltýři zůstaly 2 kopy 18 kaprů z předchozího roku. Ze špitálských rybníků do něj bylo přijato 6 kop 6 kaprů, z žirovnického panství 3 kopy kaprů a stejný počet i z hradeckého panství. Zároveň špitál dostal 24 věder bělic. Do kuchyně bylo z haltýře vydáno během celého roku 11 kop 47 kaprů. Zůstatek v haltýři tedy činil 2 kopy 7 kaprů.³⁰³

Pro rok 1570 bylo do haltýře dodáno ze špitálských rybníků 5 kop 15 kaprů, z hradeckého a žirovnického panství po třech kopách kaprů. Dohromady bylo do haltýře přijato 11 kop 15 kaprů. Na jídlo pro špitálníky se spotřebovalo 11 kop 13 kaprů, takže v haltýři zůstali pouze dva kapři pro následující rok.³⁰⁴ A v roce 1587 bylo ze všech rybníků přijato do špitálského haltýře dohromady 13 kop 18 kaprů. Do kuchyně a na uzení bylo vydáno 13 kop 12 kaprů, takže zůstatek činil pouze šest kaprů.³⁰⁵

Jáchym z Hradce povolil špitálu prodej ryb na základě pečlivého uvážení v době, kdy mohl nastat jejich nadbytek a špitál by nebyl schopen je spotřebovat, a především na své náklady chovat, protože ryby v haltýři bylo třeba přikrmovat. Rozhodnutí vrchnost přenechala na uvážení správců. Jak dokazují špitální účty, k takovým prodejům docházelo vcelku pravidelně. Na příklad v roce 1566 špitál získal z prodeje 130 kop 34 groše, a to za 30 strychů kaprů, 3 kopy 32 štik a 84 vědra bělic.³⁰⁶ Zatímco v roce 1570 na prodeji ryb špitál vydělal pouze 96 kop 58 grošů,³⁰⁷ tak naproti tomu výdělek z prodeje kaprů, štik a bělic v roce 1587 činil 132 kopy 51 grošů.³⁰⁸

Přísun vepřového masa do špitální kuchyně zabezpečoval každého čtvrt roku jeden vykrmený vepř, které Jáchym z Hradce daroval z hradeckých vrchnostenských mlýnů.³⁰⁹ I při nedostatku vepřů z mlýnů měli být do špitálu doručeni z jiného vrchnostenského zdroje.

³⁰³ TAMTÉŽ, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 29r.

³⁰⁴ TAMTÉŽ, fol. 63v.

³⁰⁵ TAMTÉŽ, fol. 135r.

³⁰⁶ TAMTÉŽ, fol. 26v.

³⁰⁷ TAMTÉŽ, fol. 62r.

³⁰⁸ TAMTÉŽ, fol. 131r.

³⁰⁹ Bod číslo 7 v zakládací listině a bod číslo 3 v nadační.

Součástí stravování ve špitále byl korbělík piva ke každému jídlu. Jeho pravidelný přísun Jáchym z Hradce zaručil pravidelným dodáváním jednoho sudu piva každý týden z hradeckého vrchnostenského pivovaru. Každou sobotu si jej vlastními prostředky měli do špitálu dopravit jeho správcové. Tomuto příspěvku od vrchnosti se věnuje pátý bod zakládací listiny a první bod jedné z nadačních listin, a tento dar je zaznamenán také ve špitální instrukci. V nadaci je bod rozšířen o Jáchymovu žádost k městské radě ohledně případného vymáhání této položky na zámeckém pánovi. Pokud by jej vrchnost nedodávala, městská rada mohla zadržet vrchnosti odváděné poplatky, a z nich pivo pro špitál dokoupit. V každém případě měli správci dohlížet, aby byl dostatek bílého piva pro všechny chovance špitálu.

V první řadě měli být pivem obslouženi chudí ve svatojánském špitále, dále nemocní v „malomocném domku,“ následovaní šafářem, šafářkou, kuchařkou či kuchařem, děvečkami, které chudé obstarávaly, a nakonec i ostatní čeledí, jak je rozvedeno v instrukci ve třicátém třetím bodě. Další pivo si měli nechávat správci špitálu vařit z vlastních zdrojů, a to z ječmene získaného buď na úrocích od podaných ze zádušních vesnic nebo na vlastní náklady vypěstovaného ve špitálských dvorech. Pokud by se piva a ječmene nedostávalo, pak ho správa špitálu měla přikoupit. Například roku 1570 na slad ústav vydal 45 strychů ječmene,³¹⁰ zatímco na výrobu piva vydal 52 strychy 2 čtvrtce sladu.³¹¹ Ječné pivo pila zejména čeládka a dělníci, a v témže roce ho ve špitále spotřebovali 29 desítek.³¹² Jáchym z Hradce přilepšil chudým ještě o žejdlík vína ze zámku při třech hodech ročně, a sice o Velikonocích, na svátek Nanebevzetí Panny Marie a na den sv. Jana Křtitele.³¹³

Ve špitále si ve dvorech chovali i vlastní dobytek, ze kterého získávali maso a také mléko pro špitální kuchyni. Jáchym z Hradce proto daroval špitálu navíc i šest vozů sena z hradeckých panství každý rok.³¹⁴ V účtech je zmíněno, že se chovaly krávy, telata a ovce. Na jejich zakoupení v průběhu roku vydával špitál značné částky, například v roce 1566 to bylo celkem 107 kop 15 grošů.³¹⁵ V roce 1570 se vydaná

³¹⁰ TAMTÉŽ, fol. 65r.

³¹¹ TAMTÉŽ.

³¹² TAMTÉŽ, fol. 66v.

³¹³ Osmý bod v zakládací listině a čtvrtý v nadační listině.

³¹⁴ 10. bod ze zakládací listiny a pátý z nadační.

³¹⁵ TAMTÉŽ, fol. 28r.

částka zvýšila na 159 kop 55 grošů,³¹⁶ přičemž cena telat se pohybovala v rozmezí od 44 grošů do jedné kopy grošů za jedno tele, za jednu krávu tehdy zaplatili 5 až 10 kop grošů, za dva voly v rozmezí pěti kop pěti grošů až sedmi kop dvaceti grošů a skopce kupovali v průměru za 26 až 28 grošů.³¹⁷ Roku 1587 vydaná částka na nákup dobytka činila 131 kopy 32 groše 1 denár.³¹⁸

K lisování oleje špitál dostával ze zámku čtyři hradecké míry máku. V nadační listině je uvedeno, že ho měl dostávat o Vánocích,³¹⁹ což velkostatek plnil, jak dokazují účty. Podle nich v roce 1566 ze zámku přijali předepsané množství máku a na úrocích 1 strych 1 čtvrtec, přičemž jim z předchozího roku zbyly dva strychy máku. Dohromady tedy v tomto roce špitál disponoval 7 strychy 1 čtvrcem máku.³²⁰ Deputát z hradeckého panství špitálu poctivě dodali i v roce 1570 a na úročném máku špitál získal opět jeden strych jeden čtvrtec. Úhrn činil 5 strychů 1 čtvrtec. V poznámce je v účtech uvedeno, že veškerý mák byl zpracován na výrobu oleje.³²¹ Stejně tomu bylo i v roce 1587, kdy byl veškerý mák vydán na lisování oleje, což v onom roce činilo pět a půl míry máku.³²²

Na hmotném zabezpečení špitálu se nepodílela pouze hradecká vrchnost, ale také měšťanstvo, pro které byla tato instituce zřízena. Většina měšťanů byla ekonomicky aktivní a sdružovala se v ceších. Jáchym z Hradce proto požádal mistry jednotlivých cechů o pomoc se zajištěním různých potřeb pro chudé. Následně s nimi sepsal písemné dohody, ve kterých jim za jejich pomoc slíbil doživotní bezplatné zaopatření ve špitále jak pro cechovní mistry, tak i pro jejich manželky. Tyto dohody byly pro obě strany výhodné, neboť hradecký pán z nich získal přínos pro špitál a zároveň bylo postaráno o staré osoby z jednotlivých cechů, o které by se jinak někdo musel starat, což pro méně zámožné rodiny nebyvalo v případě plné invalidity nebo tělesné nemohoucnosti snadné.

³¹⁶ TAMTÉŽ, fol. 63r.

³¹⁷ Rejstřík příjmu a vydání pro rok 1570 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

³¹⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 136r.

³¹⁹ Bod jedenáct v zakládací listině a bod šest v nadační.

³²⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 32r - v zápise je hradecká splátka zapsaná jako 4 strychy, F. Teplý uvádí, že obsah jednotek míry a strychu je totožný srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 116.

³²¹ TAMTÉŽ, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 65v.

³²² TAMTÉŽ, fol. 135r.

V originále se dochovaly dohody s cechem soukenickým, sedlářským, hrncířským, kloboučnickým, ševcovským, koželužským, krejčovským, postřihovačským, uzdařským, kovářským, bednářským, řeznickým, váčkařským, zednickým, kožešnickým, pasířským, truhlářským, s kupci s kořením a s obchodníky se sukнем. Všechny tyto listiny jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Jindřichově Hradci.³²³ Všechny jsou datovány ke dni 23. února 1564, jedinou výjimku tvoří dohoda s cechem kolářským, která je datována až ke dni 18. dubna 1564. Poslední tři v originále dochované listiny jsou uloženy ve Státním oblastním archivu Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec.³²⁴ Jedná se o dohody s cechy pekařským, sklenářským a tesařským. Vyjma dohody s tesařským cechem, která je sepsána ke dni 25. února 1564, jsou zbývající dvě datovány ke dni 23. února 1564.

Soupis dohod s cechy je také součástí urbáře z roku 1564.³²⁵ V tomto soupise se objevují navíc dohody s cechem tkalcovským, soustružnickým, zámečnickým, mísařským, dále se dvěma lazebníky a s šenkýři vína. V urbáři naopak chybí dohoda s kupci s kořením. Z urbáře pravděpodobně vychází soupis dohod z mladšího období.³²⁶ Stejný souhrn uvádí také F. Teplý v *Dějínách špitálů hradeckých*³²⁷ a v *Dějínách města Jindřichova Hradce*.³²⁸ C. Frič ve svém článku *Starší špitály města Jindřichova Hradce* uvádí pouze částečný výčet těchto dohod.³²⁹

Špitál z těchto smluv profitoval tím, že každý rok získával od bednářů nádobí, škopky, vědra a další potřeby v hodnotě 30 grošů míšeňských, od hrncířů hrnce za 1,5 kopy grošů míšeňských, od soustružníků 8 korbelíků na pití od každého mistra, od mísařů 1 kopy misek a talířů, od šenkýřů vína staré sudy na uskladnění vlastního piva. Na vaření do kuchyně dostával od sladovníků jeden věrtel bílého piva každý týden, od pekařů na tři svátky ročně (o Velikonocích, na den Nanebevzetí Panny Marie a na den svatého Jana Křtitele) od každého mistra caltici chleba, od kupců s kořením šafrán a pepř, bez udaného množství. Cechy se také podílely na zásobování špitálu oblečením

³²³ SOkA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 38-57, sign. A-38-A-57.

³²⁴ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 9-11, listiny č. 9-11.

³²⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 13, č. knihy 1, s. 91-102.

³²⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 1502, kt. 268, fol. 610r-614r.

³²⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 104-406.

³²⁸ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 265-267.

³²⁹ C. FRIČ, *Starší špitály*, Method 8, 1882, č. 2, s. 17-18.

pro chudé nebo látkami na jeho zhotovení: od soukeníků a obchodníků se sukнем dostával po dvou postavech černého sukna od každého, od tkalců jeden štůček plátna na ubrusy a ručníky, od kloboučníků dva klobouky, od kožešníků jednu beranici a jedny rukavice ze špitálního sukna, od váčkarů deset kožených měšců, od pasířů pět kožených pásů a od sedlářů jedno sedlo.

Ostatní cechy přislíbily vykonávat zdarma práce a opravy spojené s jejich řemeslem, které by správa špitálu potřebovala obstarat. Potřebné materiály k těmto opravám a případně ke zhotovování nových výrobků (například šití obuvi) dodával nebo financoval špitál z vlastních zdrojů. Špitál také zajišťoval stravu a pití pro pacholky, kteří pomáhali vařit špitální pivo, a pro zedníky, kteří zrovna pro špitál pracovali. Dohody o opravách se vztahovaly i na „domek malomocných,“ který v řadě ohledů spadal pod správu svatojanského špitálu.

5.2 Vnitřní organizace svatojanského špitálu

5.2.1 Zaměstnanci

5.2.1.1 Správci a písaři

Zakladatel špitálu a hradecký pán Jáchym z Hradce určil za ochránce této nadace v první řadě svého syna Adama z Hradce a po něm všechny budoucí držitele zámku a města Jindřichova Hradce. Se správou měla vrchnosti pomáhat jindřichohradecká městská rada. Právě z městské rady či městské obce se měli rekrutovat dva správci. Tito muži měli dohlížet a kontrolovat chod špitálu. Pro radu a pomoc se správci mohli obrátit na jindřichohradeckou městskou radu, které také byli podřízeni.

Špitální správci skládali přísahu při nástupu do funkce. V žádné ze studovaných listin se tato přísaha neobjevuje. František Teplý ji však uvádí v *Dějínách špitálů hradeckých* ve znění:³³⁰ *Na tom přísahám Pánu Bohu a Jmti vysoce urozenému pánu, p. [Jáchymovi]z Hradce na Hradci a Hluboké etc. též panu purkmistru a pánům i vší obci, že v tomto ouřadu i opatrování špitálu sv. Jana [Křtitele Páně] a chudejch i toho všeho, což k těmž špitálu náleží, věrně, upřímně a spravedlivě se chovati chci tak, aby pokojnost, láska a svornost mezi všemi chudejmi tvrzena bejti mohla a kdožby se čeho bezbožného dopustili, toho ovšem jim nepřehlídati ale k náležitému přetrhování*

³³⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 1500, č. knihy 1247, s. 24.

přivozovati budu. K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn Jeho milej a duch Svatý. Amen.

Podle zakládací listiny (jejího dvacátého druhého bodu) a instrukce musel být alespoň jeden ze správců gramotný, aby mohl vést registra příjmů a výdajů a další agendu spojenou s touto funkcí. Právě z účtů a z knihy počtů lze vytvořit seznam těchto správců. Nejstarším z nich byl Martin Kráčavý, který tuto funkci vykonával již ve starém špitále „za rybníkem“ v roce 1563.³³¹ K Martinovi Kráčavému se roku 1566 připojil Martin Krejčí, který je zmíněn i v roce 1575, kdy je jeho jméno uvedeno u příjmu a vydání ryb do haltýře. Po smrti Martina Kráčavého v roce 1571 městská rada pravděpodobně navrhla Adamovi II. z Hradce uvolněné místo špitálního správce obsadit Matějem Klekarem. Dochovala se Adamova odpověď z roku 1572, ve které se vyjadřuje k tomuto muži. Protože zmiňovaný již funkci v rámci špitálu má a také vede svůj obchod a s funkcí správce by měl těžkosti, navrhuje jmenovat Jakuba Rešla. Tento muž byl podle Adama zachovalý a uměl číst a psát.³³² Podle všeho však nakonec do této funkce nastoupil Matěj Kleklar, který v ní pravděpodobně setrval do roku 1576. Ke kontrole počtů po smrti Matěje Kleklara však došlo až roku 1580 za období 1576 až 1579, kdy se jí účastnila jeho manželka Apolena. Avšak roku 1577 je při kontrole počtů jako správce zmíněn Vít Kovář. Tři roky (1578-1580) tuto funkci vykonával Matouš Nonkhaz (také psán jako Noynkhaz). V roce 1581 je zmiňován jako mrtvý a jako správce byl následující dva roky veden Pavel Adam Sladovník. Od roku 1583 až minimálně do roku 1606 byl v této funkci Bartoš Khrortnar. Spolu s ním byl toho roku do funkce jmenován i Pavel Kecl a jejich zástupci byli Jan Šicar a Bartoš Khincle.³³³ Pro roky 1591-1595 byl také správcem špitálu Šimon Kovář, jak dosvědčují jeho dva dopisy. V prvním z nich z roku 1594 potvrzuje, že přijal od Adama Trappaura, mladšího písaře hradeckého, 24 kopy grošů míšeňských za tříletou službu ve špitále a za šaty.³³⁴ Ve druhém dopise opět potvrzuje přijetí 8 kop grošů za svou službu za rok 1595.³³⁵

³³¹ F. Teplý pro rok 1563 jako špitálního správce uvádí Jana Kracavého srov. F. TEPLÝ, *Dějiny* I/2, s. 264.

³³² TAMTÉŽ, inv. č. 158, č. kart. 35, fol. 138.

³³³ F. TEPLÝ, *Dějiny* I/2, s. 354.

³³⁴ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 167, č. kart. 43, fol. 6.

³³⁵ TAMTÉŽ, fol. 5.

Také se dochoval nedatovaný dopis Oldřicha Rešla, ve kterém žádá, aby byli zvoleni jiní dva správci, které by zaučil. Pro sešlost věkem již nestačí plně zastávat funkci špitálního správce. Zároveň vrchnost žádá o proplacení peněz, které vynaložil na potřeby chudých. Ze svých peněz vydal 8 nebo 9 kop, žádá tedy o proplacení ze špitálních peněz, které má ve správě městská rada. V poslední části dopisu oznamuje hradeckému pánovi, že dostal zprávu od písaře telečského panství Jindřicha o odkazu neznámé ženy ve prospěch hradeckého špitálu. Žádá ho, aby se na tento odkaz Jindřicha vyptal.³³⁶ Z dopisu nelze určit, ve kterých letech funkci správce zastával, ale protože se jeho jméno spolu s Janem Kráčavým vyskytuje ve spojení s přestavbami minoritského kláštera v letech 1563-1564,³³⁷ lze tedy předpokládat, že funkci vykonával ještě před přenesením špitálu „za rybníkem,“ a je možné, že pokračoval i v novém svatojánském špitále.

Ve svém kšaftu z roku 1573 vypočítává manželka špitálního správce Barbora Kráčavá dluhy, které její manžel zanechal vůči špitálu. Dlužil na úrocích z vesnic Okrouhlé Radouně, z Hrutkova a z Dolního Skrýchova. Dohromady tyto dluhy činily 218 kop 56 grošů 1 denár. Navíc špitálu odkázala dalších 127 kop 36 grošů 4 denáry.³³⁸

Další součástí povinností špitálních správců bylo najímání, propouštění a trestání čeládky. Také měli na starost majetky chudých. Jáchym z Hradce ve své instrukci výslovně zakázal jakékoli šikanování, bití a veškerý jiný útisk chudých ve špitále od jeho zaměstnanců a sloužících. Tento zákaz měl vedle hmotného zajištění a stravy zpříjemnit chudým pobyt ve špitále a chránit je před špatným zacházením. Kdyby se i přes tento zákaz nějaké ústrky činily, mohl si postižený stěžovat správcům, kteří špitál pravidelně dvakrát až třikrát týdně navštěvovali. Správci pak museli okamžitě zjednat nápravu. Tento panský rozkaz je také součástí textu zakládací listiny v jejím dvacátém šestém bodě.

Jak instrukce, tak i zakládací listina (v dvacátém druhém bodě) nařizují správcům udržovat špitální stavení a další majetky v dobrém stavu a zajišťovat jeho opravy ze špitálních důchodů a s pomocí jindřichohradeckých cechů, se kterými byly uzavřeny dohody. Například roku 1567 museli nechat opravit hráz jednoho

³³⁶ TAMTÉŽ, fol. 3

³³⁷ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 264.

³³⁸ SOKA Jindřichův Hradec, Archiv, inv. č. 227, č. knihy 157, fol. 136-141.

z lovětínských rybníků za 8 grošů a za opravení haltýře zaplatili lovětínským sedlákům 18 grošů.³³⁹ V roce 1569 špitál vydal 18 grošů za opravu dvou stodol na Novém městě.³⁴⁰

Špitální správci také dohlíželi na hospodářství, které špitál vedl ve vlastní režii. Jelikož špitál vlastnil několik rybníků, bylo nutné ustanovit pravidla týkající se rybníčního hospodářství. I na tento hospodářský úsek dohlíželi správci. Při nasazování ryb a jejich lovení musel být přítomen alespoň jeden ze správců spolu s hradeckým fišmistrem a jeho pacholky.

Vedle register příjmů a výdajů se vedli také záznamy příjmů a výdajů obilí a mléčného hospodářství. Výčet špitálních správců a písařů také podává F. Teplý v *Dějínách špitálů hradeckých*.³⁴¹ V knize počtů jsou zmíněna jména písařů, kteří je vedli. Obilní účty podle knihy počtů do roku 1576 vedli špitální správci. Od roku 1576 se ve funkci vystřídali Pavel Ginzl (1576 a část roku 1577), David zlatník (1577–1582), Hanzl Šicar (1583), Partl Ginzl (1584–1585), Jan Valenta (1586–1589), Vondra Kobloučník (1590), Vondra Neirnberger (1591– minimálně do roku 1599). Například roční bilance pro rok 1570 podle zápisů Martina Kráčavého činila:³⁴²

1570	přijato	vydáno	Zbylo
pšenice	27 strychů	24 strychů	3 strychy
žito	284 strychů 2 čtvrtce	254 strychů 3 čtvrtce	29 strychů 1 čtvrtce
ječmen	78 strychů 3 čtvrtce	72 strychů	6 strychů
ječný slad	69 strychů 2 čtvrtce	57 strychů 2 čtvrtce	12 strychů
oves	652 strychů 1 čtvrtce	430 strychů	221 strychů 3 čtvrtce
hrách	33 strychů 1 čtvrtce	26 strychů	7 strychů 3 čtvrtce
mák	5 strychů 1 čtvrtce	5 strychů 1 čtvrtce	Nic
mouka	245 strychů 2 čtvrtce	240 strychů	5 strychů 2 čtvrtce

³³⁹ Důchodní účty – příjmy a vydání 1567 srov. SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 1415, č. kart. 94.

³⁴⁰ Důchodní účty – příjmy a vydání 1569 srov. TAMTÉŽ.

³⁴¹ TAMTÉŽ, inv. 1500, č. knihy 1247, s. 138.

³⁴² TAMTÉŽ, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 64r-65v.

Stejně jako u písařů obilních účtů lze podle knihy počtů částečně sestavit seznam písařů mléčného hospodářství. Nejstarším zmiňovaným je Šťastný z roku 1566, mezi lety 1567–1578 tuto agendu zapisoval Florian. V roce 1585 to byl tímto písařem Šebestian Rajnprecht, dalším je Martin Šoisar z let 1589–1591, kdy ho v posledním roce vystřídal Šimon Konvář, jenž je zaznamenán do roku 1594, s výjimkou roku 1592. Dochoval se dopis Martina Šoisara z roku 1591, ve kterém potvrzuje, že přijal od hradeckého písaře Adama Tropaura za tři roky služby 3,5 kopy grošů českých.³⁴³

Na základě knihy počtů lze nastínit roční příjmy a vydání mléčného hospodářství a dalších surovin, které zde uvádím na příkladu roku 1570.³⁴⁴

1570	přijato	vydáno	zbylo
máslo	72 věder	59 věder 10 žejdlíků	12 věder 1 žejdlík
sýry	159 sýrů	113 sýrů	36 sýrů
sádlo	4 vědra 4 žejdlíky	2 vědra 6 žejdlíků	1 vědro 8 žejdlíků
slanina	16 půlek	6 půlek	10 půlek
vejce	6 kop	6 kop	Nic

5.2.1.2 Úředník

Správci sice do špitálu pravidelně docházeli, ale na to, aby jej tímto způsobem řídili a ovlivňovali jeho každodenní chod, to nestačilo. Proto Jáchym z Hradce v instrukci ustanovil ještě zvláštního úředníka, také zvaného *otec špitálský*, který měl být vybrán městskou radou se souhlasem vrchnosti. Opět to musel být muž ctnostný a gramotný, který měl mít ústav pod permanentním dohledem, a o radu se mohl obrátit na špitální správce. Tento muž pak ve skutečnosti řídil každodenní běžný chod špitálu sám, dohlížel na všechny chovance a úkoloval ostatní zaměstnance i špitální čeled'. Dohlížel samozřejmě také na špitální hospodářství, na kuchyni, spižírny a maštale. Osobně se také musel účastnit bourání masa, dohlížel, aby se vše řádně zpracovalo a nikdo si nic neodnesl.

V rámci každodenního života mezi povinnosti tohoto špitálního „managera“ patřil dohled nad stravou, pitím, ležením a celkovým pohodlím chudých. Aby mohl

³⁴³ TAMTÉŽ, inv. č. 167, č. kart. 43, fol. 53.54.

³⁴⁴ TAMTÉŽ, fol. 66r,v.

svou funkci svědomitě vykonávat, musel být ve špitále skutečně neustále přítomen, a proto zde měl svou vlastní komůrku a stravoval se společně s chudými. Bez vědomí správců nesměl opustit špitál ani na noc. V úředníkově pravomoci bylo přestěhovat vážně nemocného chudého do jedné z volných komůrek a zaopatřit jej vhodným jídlem a pitím. Pokud se jeho stav ještě zhoršil, měl úředník povinnost zavolat kněze, jemuž se chudý vyzpovídal a který mu případně udělil poslední pomazání.

Na konci instrukce je sepsáno, co má špitálský úředník dostávat ze zámku. V penězích ročně dostával 3 kopy grošů míšeňských platu, 5 kop grošů na šaty, z naturálního platu je to 7 měř žita, po jednom strychu hrachu, pšenice a ječmene.

5.2.1.3 „Zásobovači“

O nákupy potřeb pro špitál se staraly jiné dvě osoby, které byly podřízeny dvěma špitálními správci. Přestože tyto osoby nominálně podléhaly správci, v praxi jim také úkoly zadával špitální úředník. Dnes bychom je označili nejspíš jako zásobovače či nákupčí. O těchto osobách se vedle instrukce zmiňuje také zakládací listina (ve dvacátém třetím bodě). Tyto osoby přijímaly peníze na nákupy od správců a jim také skládaly účty. Ve stejném intervalu jako správci se měli měnit i nákupčí, ale že se tak nedělo, nasvědčuje fakt, že Jan Kloboučník v této funkci zůstal od roku 1563 až do 1578. V roce 1563 spolu s ním pro špitál, tehdy ještě „za rybníkem,“ nakupoval Jan Nyklový, kterého následující rok vystřídal Jan Svata. Jan Svata se v knize počtů vyskytuje do roku 1575. V letech 1583–1587 je jako nákupčí zapsán Partl Ginzl. V dalších letech se v knize počtů jména nákupčích nevyskytují.

Například roku 1570 Jan Kloboučník a Jan Svata od správců dostali na nákupy 137 kop 57 grošů 1 denár a z předchozího roku jim zbylo 7 grošů 3 denáry. Za nákupy zásob vydali 137 kop 17 grošů 1 denár, na další období tedy zbylo 47 grošů 3 denáry. Největší vydání toho roku činilo 27 kop 46 grošů za maso v městských krámech, dále 19 kop 21 grošů za mlácení obilí nebo 6 kop 23 grošů za dřevo do „domku malomocného.“ Z dalších větších výdajů lze jmenovat 6 kop 7 grošů koláři za kola a nápravy, 4 kopy 25 grošů za nádobí od bednářů, dále 3 kopy 2 groše sedlářům za sedla, chomouty a další výrobky jejich řemesla. Také nakupovali věci do kuchyně a drobná

zemědělská nářadí a další potřeby, za které dohromady vydali 16 kop 56 grošů 1 denár. Za mýdlo toho roku vydali 4 kopy 27 grošů. A samozřejmě, že měli i další výdaje.³⁴⁵

5.2.1.4 Kněz

Pro chudé byl špitál místem, kde dožívali, proto jim měla být zajištěná dostatečná duchovní péče před smrtí. Stav některých chudých byl natolik vážný, že zůstali upoutáni na lůžko. Pro tyto nemocné byl k dispozici kněz, který měl ve špitále zajištěno i ubytování.³⁴⁶ Jáchym z Hradce zajistil i to, aby v době jeho nepřítomnosti byl k dispozici nějaký zástupce. Měl jím být buď kněz z fary, nebo jeden z kaplanů. Chovanci špitálu museli povinně nejméně třikrát do roka ke svatému přijímání, a sice o Velikonocích, na den Nanebevzetí Panny Marie a na den svatého Jana Křtitele. V ostatní dny směli svátosti přijímat libovolně. Ani nemocným neměly být svátosti odírány. O knězi se vedle instrukce v jejím šestnáctém bodě také zmiňuje dvacátý osmý bod zakládací listiny.

5.2.1.5 Další zaměstnanci špitálu a čeleď

Špitální správci a úředník se zabývali zejména správními otázkami a řízením každodenního chodu špitálu, zatímco výkonní zaměstnanci svou práci zajišťovali každodenní plynulý chod zařízení a také hospodářství. Mezi tyto úředníky se řadí také šafář, který prakticky řídil celé hospodářství. Tento muž musel mít zkušenosti s vedením hospodářství, s osevem polí obilím a také s produkcí zeleniny, bylin a dalších nezbytností na vaření do kuchyně. Rozděloval úkoly čeládce a dohlížel na jejich plnění. Pro radu se mohl obrátit na špitálního úředníka nebo na správce. Hospodářství neznamenovalo jen starost o pole, ale také o chov dobytka a dalších užitkových zvířat, aby se ušetřili výdaje, přilepšilo se chudým a zpestřila se jim strava. Opět v rámci naturální evidence museli zapsat vše, co se sklídilo, přijalo a vydalo. V roce 1570 bylo šafáři jako služné vyplaceno 6 kop grošů.³⁴⁷ Stejně služné dostal i roku 1580.³⁴⁸

³⁴⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 290, č. knihy 118, fol. 63v, 64r.

³⁴⁶ Instrukce neuvádí, zda přímo ve špitále, ale dá se to však předpokládat vzhledem k počtu volných komůrek a neustálé potřebě jeho přítomnosti.

³⁴⁷ Důchodní účty – příjmy a vydání 1570 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

³⁴⁸ Důchodní účty – příjmy a vydání 1580/81 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1416, č. kart. 95.

S péčí o dobytek šafáři pomáhala šafářka, která měla být najata, a na její práci dohlížel úředník. Za svou službu dostala 4 kopy grošů v roce 1570,³⁴⁹ stejnou sumu dostala i roku 1580.³⁵⁰

Žádná instituce pečující o staré a nemocné lidi nemohla fungovat bez podpory souboru osob, které zajišťovaly její každodenní chod. Pro fungování špitálu byla velmi důležitá jeho čeládka a další pacholci a pohůnci. Podle Jáchymovy instrukce se měla najímat nejprve z poddaných ze špitálních zádušních vsí. Teprve při nedostatku vhodných osob se měli správci obrátit o pomoc na zámeckého úředníka. Vždy při najímání čeledi na zámek, a sice o Vánocích a na den svatého Jana Křtitele, zde přijímali čeládku i pro práci ve špitále za stejný plat jako na zámku. O najímání čeledi a o podmínkách, za nichž pracovala, se také zmiňuje zakládací listina v devatenáctém bodě a jedna z nadačních listin v desátém bodě. V hospodářství pracovali pacholci a další pohůnci. Počet pacholků nechal zámecký pán plně na rozhodnutí správců.

V roce 1570 ve špitále sloužili dva pohůnci z Malíkova, a dva pluhaři, jeden z Markvartic a druhý z Lovětína. Každý z pohůnků si v roce 1570 vydělal 4 kopy grošů a každý z pluhařů za službu dostal 5 kop grošů. Navíc také ve špitále sloužila pastýrka, která si vydělala 2 kopy grošů.³⁵¹ Stejně sumy dostali i pohůnci Křižan a Vondra a pluhaři Křižan a Mach v roce 1580. I tento rok ve špitále soužil i pastýř, tento muž si vydělal 3 kopy grošů.³⁵²

Zatímco výše zmiňovaní zaměstnanci zajišťovali hlavně hospodářský úsek a hmotné zajištění, o chudé se přímo starali a každodenně do styku s nimi přicházeli kuchař nebo kuchařka a dvě děvečky. Dále je v listinách vždy uváděna kuchařka. Právě kuchařka se starala o vaření a stravu pro chudé. Avšak veškeré suroviny pro kuchyni jí vydával úředník. Pro průběžné zajištění potřeb chudých spala kuchařka s děvečkami ve stejné místnosti jako oni pro případ, kdyby je v noci potřebovali. Roku 1570 si kuchařka vydělala 5 kop grošů.³⁵³ V roce 1580, kdy je zmíněn kuchař, dostal stejnou výplatu.³⁵⁴

³⁴⁹ Důchodní účty – příjmy a vydání 1570 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

³⁵⁰ Důchodní účty – příjmy a vydání 1580/81 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1416, č. kart. 95.

³⁵¹ Důchodní účty – příjmy a vydání 1570 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

³⁵² Důchodní účty – příjmy a vydání 1580/81 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1416, č. kart. 95.

³⁵³ Důchodní účty – příjmy a vydání 1570 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

³⁵⁴ Důchodní účty – příjmy a vydání 1580/81 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1416, č. kart. 95.

Nepostradatelné pro každodenní chod špitálu a péči o chudé byly děvečky. Dvě ženy, které pomáhaly v kuchyni, praly chudým veškeré prádlo i oděvy, zametaly světnice, stlaly postele, topily, připravovaly stoly k jídlu a následně ze stolů sklízely, myly nádobí po chudých, vynášely nočníky a konaly i mnohé další drobné úkony spojené s péčí o chudé. V roce 1570 si každá vydělala 3 kopy grošů, jedna děvečka byla z Pěnné a druhá z Malíkova.³⁵⁵ V roce 1580 jsou v účtech zmíněna jména Anna a Milka, ale není uvedeno, že se jedná o děvečky. Dá se to však přepokládat, protože děvečky jsou jediné, které zde nejsou zmíněné. Opět si tyto ženy vydělaly po třech kopách grošů každá.³⁵⁶

V devátém bodě jedné z nadačních listin Jáchym z Hradce zavázal sebe a budoucí držitele panství, že v případě potřeby zapůjčí špitálu žence v době žní, pokud by se mu jich nedostávalo z lidí patřících ke špitálu. Na počtu se měli domluvit správci špitálu s hradeckým hejtmanem. Podle účtů z roku 1570 vyplatili žence z Dolního Skrýchova, ze Senotína, z Hrutkova, z Kačleh, z Horního Skrýchova a z Okrouhlé Radouně dohromady třemi kopami čtyřiceti dvěma groši.³⁵⁷

I stravování personálu mělo svou posloupnost danou Jáchymovou instrukcí. Jako první se po chudých najedly děvečky, které chudým sloužily, společně s kuchařkou. Poté následovala šafářka a děvečky ze špitálského hospodářského dvora. Šafář se stravoval ve své komůrce a pacholkům se jídlo nosilo do maštale.

5.2.2 Špitálníci

V druhém bodě zakládací listiny a v instrukci se Jáchym z Hradce zabývá počtem chudých, kteří mají být ve špitále chováni. Jejich přesný počet není ani v jedné z listin určen jednoznačně, protože se měl odvíjet od výše špitálních důchodů. Hradecký pán ho nechal na rozhodnutí správců podle finančních možností daných výnosem špitální nadace. Správci se však mají snažit zabezpečit co nejvíce potřebných. V literatuře je však tradičně uváděno, že špitál zaopatřoval čtyřicet chudých, dvacet mužů a dvacet žen.³⁵⁸ V roce 1574 se mše za hradecké pány zúčastnilo včetně čeledi 60 osob z kláštera, počet špitálních tedy byl mezi čtyřiceti a padesáti.³⁵⁹

³⁵⁵ Důchodní účty – příjmy a vydání 1570 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

³⁵⁶ Důchodní účty – příjmy a vydání 1580/81 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1416, č. kart. 95.

³⁵⁷ Důchodní účty – příjmy a vydání 1570 srov. TAMTÉŽ, inv. č. 1415, č. kart. 94.

³⁵⁸ J. ORTH, *Nástin*, s. 5; F RULL, *Monografie*, s. 61.

Vzhledem k větším prostorám a tím i možnosti starat se o větší množství chudých byla nutná dobrá organizace ústavu a evidence zaopatřených. Tyto potřeby hradecký pán zajistil zavedením knih, ve kterých se měly podle dvacátého bodu vést pečlivé zápisy. O každé osobě měl být učiněn zvláštní záznam a v něm mělo být uvedeno jméno špitálního, kdy byl daný přijat, kdy zemřel, jak dlouho ve špitále žil. Dochoval se však pouze nedatovaný jmenný seznam chudých ve svatojánském špitálu.³⁶⁰ V seznamu je zapsáno osm mužských jmen, a to *Pavel knap, Martin perníkář, Matěj kovář, Martin kaslar, Hanz mečkar, Adam kalkant, Tomeš soukeník, Toman posel*. Z ženských jmen to jsou: *Anna šajdarka, Eva slepá, zymandlová, vičensová, Kateřina z Buku, Maruš z Otína, Bára pasířka, Anna tenvalová, Dorna perníkárka, Anna zedníková, Regina krejčová, Anna kořenná, Manda třeboňská, Anna ze Skrýchova, kameníková, tešnarka z Matný*. V „domku malomocném“ v tu dobu žilo 6 osob.

Aby se zabránilo zmatkům při přijímání chudých k zaopatření, v jednadvacátém bodě zakládací listiny a ve své instrukci Jáchym z Hradce sestavil posloupnost jednotlivých panství, ze kterých byli chudí přijímáni. V první řadě se na pomoci špitálu nejvíce podíleli obyvatelé města Jindřichova Hradce, zejména členové cechů, následovala panství hradecké, hlubocké a žirovnické. Tato panství se finančně nebo hmotně podílela na zabezpečení špitálu. Jako poslední přišly na řadu ostatní majetky, které špitál vlastní či někdy bude vlastnit. Městská rada z Jindřichova Hradce určovala, kdo bude do špitálu přijat. Jména pak hlásila na zámek. Na každého žadatele se měla rada vyptat, aby se zabránilo přijímání lidí se špatnou pověstí nebo nakažených infekční chorobou. Nemělo být přijímáno „*žádných francouzovitých, malomocných, pestilencemi ani bláznivých lidí*,“ tedy nikoho nakaženého syfilidou, leprou nebo morem. Pro takové byl určen „domek malomocných.“ Ve třicátém bodě zakládací listiny a v instrukci nechal Jáchym z Hradce domek rozšířit o další místnost. Zásoby dostával ze svatojánského špitálu.

Chudí lidé se na hradeckou vrchnost také obraceli s prosbami o pomoc a podporu ve své chudobě a nemohoucnosti. Jedna taková žádost se dochovala od Melichara z Lišova. Roku 1588 se obrátil na Adama II. z Hradce a žádal o pomoc,

³⁵⁹ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 267-268.

³⁶⁰ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Ústav, inv. č. 182, č. kart. 54, fol. 153.

protože pro svou nemohoucnost si není schopný vydělat na živobytí a je odkázaný na milodary ostatních.³⁶¹ O podporu vrchnost žádali také chudí a nemocní již ve špitále žijící. V roce 1577 Markyta z „domku malomocného“ prosila v dopise Adama II. z Hradce o podporu na lékařskou péči, neboť se její nemoc nelepšila a neměla se na koho jiného obrátit.³⁶²

5.3 Každodenní život

Nařízení vydaná Jáchymem z Hradce se zabývala i každodenním životem ve špitále. Předepisovala denní režim a zaváděla řád. Každodennosti se věnuje několik částí špitální instrukce a stejně tak i speciální instrukce pro správce. Na jejich základě lze částečně nastínit průběh dne ve špitálu. Běžná rutina se týkala pouze pohyblivých a v rámci možností zdravých špitálníků. Na nemocné a nemohoucí se pravidla nevztahovala, o ty se starali podle jejich potřeb špitální zaměstnanci. Běžný den začínal, jakmile se špitálníci vzbudili a vstali. Děvečky následně poklidily místnosti, kde špitálníci spali, a ustlaly postele. Zametání a úklid místností se opakoval i večer. Každý den se místnosti vykuřovaly jalovcem nebo pelyňkem, aby se zabránilo zápachu.³⁶³

Ke stolu se zasedalo společně a v pravidelné hodiny. Jáchym z Hradce v instrukci určil dobu podávání oběda a večeře. Ve všední dny a v letním období se oběd podával ve 13 hodin a večeře ve 21 hodin. Naproti tomu v zimě byl oběd přesunut na šestnáctou hodinu a večeře byla ponechána ve stejnou hodinu. K jídlu chudé svolával zvon. Upozorňoval zejména ty, kteří navštěvovali bohoslužby i v jiné dny mimo povinných svátků. Co se týká stolování, vydal Jáchym hned několik nařízení. Chudí se museli ke stolu dostavovat pravidelně a neopozďovat se. Pokud by se některý z nich opakovaně a bez řádného důvodu nedostavil, mohl být správcem špitálu potrestán, jak uvádí devatenáctý bod: „[...]kterýžby pak z chudých v čas nepřišel a slušné příčiny, proč jest přijít nemohl, neukázal, tehdy od ouředníka aby mu dovoleno bylo. Pakliby se toho víceji dopustil, tehdy ouředník má to na správce vznésti a oni mají v to nahlídnouti a trestati podle rozeznání.“ Každému ze špitálníků pomocné děvečky připravily jeho talíř, nůž, misku a chléb. K obědu a k večeři každý obdržel dva bochníky chleba a korbelík piva, sýr volně koloval u stolu a každý si mohl odkrojit. Pro vážně nemocné nebyly vyměřovány porce,

³⁶¹ TAMTÉŽ, inv. č. 171, č. kart. 52, fol. 47.

³⁶² TAMTÉŽ, fol. 50.

³⁶³ V instrukci se úklidu věnuje třicátý osmý bod.

dostávali tolik, kolik potřebovali. Po odříkání předepsaných modliteb se tiše stolovalo, po jídle se všichni odebrali na svá lůžka. Podle pořadí, v němž nastoupili do špitálu, byli usazováni ke stolu a obsazovali také lůžka. Stolování a pořadí nařizuje instrukce v jejím dvacátém bodě: „[...] *Za stolem pak z mužského i ženského pohlaví předkem aby seděli, jak prve kdo do špitálu vzat jest, i také své lůžko aby tak měl [...].*“

Špitál byl založen a fungoval na základě křesťanských principů, a z toho důvodu náboženské aktivity prostupovaly celým společenstvím. Vždy při zasednutí ke stolu odříkali špitálníci modlitby: „Otče náš“ a „Zdravas Maria.“ Před obědem a před večeří pak: „*Všemohoucí milosrdný věčný Bože, otče náš, Tvé svaté milosti prosíme, že nám těchto pokrmův a nápojův, kteréž nyní přijímají máme milosrdně požehnati ráčíš, a to skrze Ježíše Krysta Pána a spasitele našeho. Amen.*“ (zde nevíme, zda tečka ano/ne) Po obědě i po večeří se modlili za všechny hradecké pány a paní, jak minulé, tak budoucí, za všechny dobrodince špitálu, a to opět v předem daném znění: „*Všemohoucí, věčný a milosrdný otče náš, děkujeme Tvé svaté milosti z těchto všech darův a pokrmův, kteréž nám milostivě dávati ráčíš a podle toho poníženě prosíme, že všemu rodu pánův hradeckých, manželkám i dítkám a všechněm přátelům a příbuzným z rodu a jména jich poslým živým své svaté požehnání dáti ráčíš a mrtvým předešlým i také potomným své svaté odpočinutí v království Tvém svatém dáti ráčíš, i tolikéž všechněm těm dobrodincům tohoto špitála, kteří předešle byli jsou a to skrze Ježíše Krysta Pána a spasitele našeho. Amen.*“³⁶⁴ Jeden z chudých, který se modlitby naučil, je předříkával, a ostatní je po něm opakovali.

Jáchym z Hradce v instrukci dokonce sestavil i jídelníček, na který podle jeho názoru stačily špitální důchody. Přesto ponechal možnost upravit jej nejen podle uvážení správců, ale i podle aktuální výše prostředků, jimiž špitál disponoval. V běžné dny chudí dostávali tři pokrmy: polévku a maso buď v různých omáčkách anebo pečené „[...]všední dny tři krmě, předkem polívka a maso, buď v své jíše v koření neb pečený, buď hovězí, telecí, skopové, vepřové aneb něco jiného od masa, to se šetřiti má aby vždycky ne v jednostejné jíše se dávalo[...].“³⁶⁵ K večeří měli dostávat obdobně nebo mléčné výrobky. Z masné produkce měli ve špitální kuchyni kromě čistého masa zpracovávat i jazyky, dršťky a podobně. Jako zdroj masa mělo sloužit vlastní hospodářství, ostatní potřebné

³⁶⁴ Přesné znění modliteb je taktéž sepsáno v sedmnáctém bodě instrukce a ve dvacátém osmém bodě zakládací listiny.

³⁶⁵ Stravování je zakotvené v osmnáctém bodě instrukce.

maso měli navíc i nakupovat. V neděli a o svátcích navýšil Jáchym z Hradce počet porcí ze tří na čtyři: „[...] v nedělní den a na výroční hody, v dni blahoslavené Panny Marie a ve dni apoštolské, tu o jedno maso aneb jak nahoře dotčeno, od jazykův, drštěk aneb k tomu podobných věcí, což se vždycky obmysliti může, aby se jim na obědě víceji dalo, a ostatek od vaření a od mlíčného, cožby milý pan Bůh naděliti ráčil, tak aby všichni všední dni k obědu tři krmě a v den sváteční, jakž nahoře dotčeno čtyry míti mohli. [...]“³⁶⁶ V postní dny byly základní potravinou samozřejmě ryby. K obědu a k večeři každý chudý dostal po jedné rybě spolu s přílohou: „[...]v postní dny pak aby vždycky k obědu jedné ryby měli, jakžkoliv věc a v jakékoliv jiše a k večeři také, když je jim dávatí bude, a potom také jiné dvě krmě od vaření a mlíčného[...].“³⁶⁷ Ve dnech, kdy bylo zvykem postit se, dostávali chudí jídlo pouze jednou denně. Alespoň jedno netučné jídlo denně měli dostávat ve dnech výročních hodů, na svátky blahoslavené Panny Marie a také každý pátek. „[...]Jednou pak za den aby jedli toliko; předkem ke všem hodům výročním k kterýmž obyčej jest se postiti, druhé ke všem hodům blahoslavené Panny Marie, k kterýmž také obyčej jest se postiti, potom každý pátek tolikéž v postě, v středu a v pátek od oleje jednou za den se jim dávatí má[...].“³⁶⁸ Přestože v době půstu nevečeřeli, přesto měli dostávat korbelík piva v době večeře. Nemocní upoutání na lůžko se stravovali netučně po celou dobu jejich nemoci. Jídlo dostávali podle potřeby jako v době půstů. „[...] Však nemocným, kteřížby v lůži leželi, těm se má dávatí jísti kolikrátby toho potřeba kázala, beze všeho oleje. Než v jiné všechny dni do roka, dvakrát za den bez oleje aby se jim jísti dávalo[...].“³⁶⁹

V předposledním bodě, tedy třicátém pátém bodě zakládací listiny, fundátor zavazuje budoucí držitele zámku, aby na tři svátky ročně, a sice o Velikonocích, na Nanebevzetí Panny Marie a na sv. Jana Křtitele, posluhovali chudým při obědě. O mužské osazenstvo se měli starat mužská vrchnost a o ženské obyvatelky špitálu zase hradecké paní. Zároveň na konci své instrukce Jáchym z Hradce daroval pro špitálníky ze zámku zvěřinu v tmavé omáčce třikrát do roka právě na všechny výše zmíněné svátky.

Další ustanovení v instrukci se týkalo postelí čili lůžek a lůžkovin pro chudé. Jedná se o její třicátý sedmý bod. Jáchym z Hradce nařídil, aby se prostěradla měnila za

³⁶⁶ TAMTÉŽ.

³⁶⁷ TAMTÉŽ.

³⁶⁸ TAMTÉŽ.

³⁶⁹ TAMTÉŽ.

čistá bílá každé čtyři týdny a to poté, co chudí navštíví lázně. V případě potřeby se však mohla měnit i častěji. Jako příkrývky v zimě soužily houně. Každé jaro se nechaly vyschnout, vyprášily se a schovaly na další zimu. Staré a proděravělé příkrývky se měly vyhodit a za ně se měly dokoupit nové, funkční. V létě se postele překrývaly přehozy. Vedle příkrývek chudí dostávali i košile. Každou sobotu jim byla poskytnuta nová bílá košile. Ručníky byly měněny podle potřeby, pro ty žádný zvláštní předpis nebyl vydán. Zato ubrusy se obměňovaly dvakrát do týdne. Muselo se dbát, aby na svátky vždy zbyl na stoly bílý ubrus. Špinavé prádlo děvečky praly jednou do týdne.

Pro zlepšení hygieny nechal hradecký pán postavit lázně, které dával každé čtyři týdny vytopit pro potřeby chudých ze špitálu. Před obědem šli do lázně buď muži nebo ženy a po obědě osoby opačného pohlaví. Současně pán uzavřel dohodu s lazebníkem, díky které do lázní pravidelně za plat docházel lazebníkův tovaryš se sluhou. Tito muži chudé myli, holili, stříhali jim vlasy a pouštěli jim v případě potřeby žilou. Pokud by některému chudému zdravotní stav nedovoloval navštívit lázně nebo by do nich jít nechtěl, měl ho týž tovaryš navštívit a posloužit mu stejně jako ostatním v lázních.³⁷⁰

Jak již bylo zmíněno, svatojánský špitál byl zádušní institucí. To se odráželo i v požadavcích na chování špitálních. K jejich poklidnému a pokojnému životu ve špitále měl dopomoci zákaz pití alkoholu a také zákaz provozování hazardních her vtělený do patnáctého bodu Jáchymovy instrukce: „*Poroučím, řídím a ustanovuji, aby ve špitále nižádných pití, vožírání, her, jakžbykoliv býti mohlo, aneb jakýchžkoliv jiných rozpustilostí nebývalo, nýbrž pokojně, pobožně, ctnostně a chvalitebně živi byli [...].* Pítí a hraní však bylo zakázáno už v zakládací listině v jejím dvacátém sedmém bodě. Aby se chudí v pozdních hodinách netoulali a dodržoval se řád, zamykala se na noc vrata budovy. Klíče hlídal a vrata zamykal už zmíněný úředník: „*[...] špitál aby se záhy zavíral a po zavření zase se neodvíral, leč by se toho potřeba uznala od ouředníka špitálského, jenžto bude moci učiniti, neb mu se to důvěřuje; však sám ouředník aby klíče míval a žádnému jich nesvěřoval, leč by doma nebyl[...].*“³⁷¹

Jáchym z Hradce také zakázal šikanování, bití a všechny další útisky od zaměstnanců a sloužících vůči chudým: „*Ty dvě osoby k tomu se vsí pilností dohlídati budou, aby se chudým lidem žádných nátiskův ve špitále nedalo; pročes ustanovuji a*

³⁷⁰ Lázeňství se věnuje poslední čtyřicátý bod instrukce.

³⁷¹ Taktéž je zmíněno v patnáctém bodě instrukce.

*poroučím, aby buď ouředník, šafář, šafářka, kuchařka ani jejich která čeládka chudých nebili ani jim jaké protivenství činili, zvláště pak v nemocech jejich [...].*³⁷² Tento zákaz měl vedle hmotného zajištění a stravy zpříjemnit chudým pobyt ve špitále a zejména nemohoucí měl chránit před zvlášť ošetrujícího personálu i ostatních špitálních. Kdyby se i přes tento zákaz nějaké útlaky činily, mohl si postižený stěžovat správcům, kteří špitál pravidelně navštěvovali. Správci pak museli okamžitě zjednat nápravu: „[...] a oni nechaje všeho do špitála šli to pěkně vyslyšeli. Uznal liby kterého zčestného slovy ho a jináč pokudž by se jim vidělo ztrestati.”³⁷³ Tento zákaz je také součástí zakládací listiny v jejím dvacátém šestém bodě.

Úředník mohl dostatečně zdravému chudému přidělit práci, kterou on musel bez odkladu vykonat. Chudí si také mohli ve svůj prospěch peníze přivydělat, a ty jim musely být ponechány. „*Jestližeby který chudý buď z mužského neb z ženského pohlaví něco posloužiti mohl a ouředník by mu rozkázal, tehdy má to beze všeho odkladu o odtahu učiniti a toho ne nezbraňovati, než pokudž své potřebě schovati má a to jemu bráno býti nemá.*”³⁷⁴

³⁷² Jak vypovídá třináctý bod v instrukci.

³⁷³ TAMTÉŽ.

³⁷⁴ Tomuto nařízení se věnuje třicátý devátý bod.

6 Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala – historií špitálu u sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci v raném novověku. Jako cíl práce jsem si stanovila přiblížit majetkové a finanční zázemí špitálu, jeho správu a každodenní chod. Za tímto účelem jsem se soustředila na dochované archivní materiály, zejména na zakládací listinu, soubor nadačních listin a instrukce.

Cílem mé práce bylo na základě dochovaných archivních materiálů, zejména na souboru zakládací a nadačních listin a instrukce, přiblížit majetkové a finanční zázemí špitálu, jeho správu a každodenní chod.

Špitál u sv. Jana Křtitele byl jedinečný – v českých zemích totiž nefungovala obdobná instituce, jež by od svého založení až téměř do konce své existence byla v držení vrchnosti, která by se aktivně podílela na její správě. Nadto se zde aktivně participovala i městská rada, z jejíchž řad se rekrutovali správci špitálu.

Vedle vrchnosti se na špitální správě aktivně participovala také městská rada, z jejíchž řad se rekrutovali správci špitálu. Příkladem aktivní spoluúčasti městské rady byl výběr úředníka, jenž prakticky řídil každodenní chod špitálu. Stejně tak bylo úkolem městské rady informovat se na žadatele o přijetí, zda splňují podmínky stanovené v nadačních instrumentech a instrukci. Veškeré tyto úkony vykonávané městskou radou musel schválit hradecký pán.

Svou strukturou je svatojánský špitál příkladem správního systému, jenž fungoval v poddanských městech tohoto období. Na nejvyšším místě v oné hierarchii stál zakladatel a jeho nástupci. Zakladatel se pak o moc dělil s městskou radou, z jejíchž členů se jmenovali špitální správci. Právě správci představovali spojovací článek mezi městskou radou a špitálem, jež reprezentoval úředník, který řídil denní chod špitálu a jeho hospodářství.

Založením špitálu u sv. Jana Křtitele vyvrcholila charitativní činnost v Jindřichově Hradci započatá ve druhé polovině 13. století. Vedle této instituce, jejímž základem se stal špitál „Za rybníkem“ a k němu náležející „domek malomocný“, ve městě paralelně fungovaly další dvě instituce: „Špitál paní Mandy“ a „Klášteříček“, které byly zrušeny na konci 16. století kvůli výstavbě jezuitské koleje.

Zakladatel svatojánského špitálu Jáchym z Hradce jeho zřízením zajistil přijatelné životní podmínky většímu množství chudých, kteří se o sebe již nemohli, či

nedokázali postarat. Do špitálu pak byli chudí přijímáni na základě poslušnosti a podmínek určené ve špitální instrukci. Přestože byl Jáchym z Hradce katolického vyznání a špitálníci byli povinni minimálně třikrát do roka chodit ke svatému přijímání, se žádná z těchto podmínek netýká konfesního vyznání.

Darováním pozemků, které dříve patřily ke špitálu „Za rybníkem“, bývalému minoritskému klášteru a darováním několika nových pozemků Jáchym z Hradce, zajistil dostatečnou pozemkovou základnu pro špitální hospodářství. Díky hospodaření ve vlastní režii špitál ušetřil na nákupech produktů, které si nyní sám vypěstoval či odchoval. Chov hospodářských zvířat byl nejen ekonomičtější, ale také znamenal přilepšení a zpestření stravy špitálních. Plynulý chod hospodářství zajišťoval soubor hospodářských zaměstnanců, kteří se najímali ze špitálních vsí, či v případě nedostatku z hradeckého panství. Tito zaměstnanci se pak zodpovídali správcům. Ze smluv s hradeckými cechy špitál profitoval nejen hmotně, ale také díky nim ušetřil za opravy, které by jinak musel financovat ze svého rozpočtu. Finanční přínos pro špitál také znamenaly různé úlevy od zakladatele, jako odpuštění desátků ze všech polí, či mletí ve vrchnostenských mlýnech zdarma. Rovněž štědré nadace (naturální i finanční) z hlubockého, hradeckého a žirovnického panství od Jáchyma z Hradce vytvořily základ pro úspěšné fungování této instituce, která hrála v dějinách Jindřichova Hradce významnou roli. Na podpoře této charitativní organizace se však nepodílela jen vrchnost, ale i městská rada a jindřichohradečtí měšťané. Stejně tak i „přespolní“ návštěvníci mohli přispět chudým prostřednictvím pokladniček, jež nechal zakladatel naistalovat na všechna frekventovaná místa ve městě a předměstích.

O duchovní péči se staral kaplan, který měl být podle zakládací listiny a instrukce ve špitále přítomen. Byl k dispozici na lůžko upoutaným chudým a v případě potřeby dával poslední pomazání.

Špitál nezajišťoval chudým pouze stravu, ubytování a duchovní péči, ale také hygienické zázemí, zakotvené ve špitální instrukci. Chudým byly pravidelně převlékány postele, měněny košile, děvečky jim praly prádlo a místnosti, ve kterých spali, se pravidelně uklízely a vykuřovaly. Pro jejich potřebu s nimi v místnosti spaly děvečky a kuchařka. Všechna zjištění naznačují, že péče a kvalita života ve špitále byla na vysoké úrovni.

Špitálníci byli povinni dodržovat špitální řád, jenž mimo jiné zakazoval veškeré hazardní hry a alkohol (vyjma přiděleného piva), jako byli i povinni se pravidelně modlit za majitele panství předepsanými modlitbami.

Na správě špitálu se aktivně podíleli i následující držitelé hradeckého zámku, k čemuž je Jáchym z Hradce zavázal ve své nadační listině. To, že se tak dělo dokazuje listina Lucie Otýlie Slavatové, roz. z Hradce, ve které se zavazuje špitálu platit 25 kop grošů, jak již ve své listině ustanovil její bratr Jáchym Oldřich z Hradce. Také nařízení Ferdinanda Viléma Slavaty vydané v roce 1659, které mělo odstranit zjištěné nepořádky v hospodaření. Stejně tak Jan Jáchym Slavata vydal roku 1675 pro špitál instrukci, která se zaměřuje primárně na každodenní život špitálníků.

V následujících letech bylo ve prospěch špitálu připisováno mnoho odkazů a nadací, jež jeho jmění rozšiřovaly. Mezi nejvýznamnější nadace patří nadace Františky Slavatové, rozené z Meggau, Macariusova nadace, nadace Rudolfa Černína a nadace Jaromíra Černína a jeho manželky Josefíny, rozené Paarové.

Svatojánský špitál od svého založení až do zrušení v nařízení říšského protektora dne 11. února 1943 fungoval na stejném místě, v prostorách bývalého minoritského kláštera.

Diplomová práce může sloužit jako základ pro další bádání. Tento špitál díky dochovanému bohatému fondu nabízí velké množství témat pro celou dobu svého fungování. Přínosné by bylo na základě účtů představit hospodaření špitálu v jednotlivých letech či na základě žádostí a suplik dochovaných z mladšího období vykreslit proces přijímání do špitálu, případně sociální pozadí jednotlivých žadatelů.

7 Seznam pramenů a literatury

7.1 Nevydané prameny

Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, fond Ústav chudých u sv. Jana Křtitele

Listiny

inv. č. 9-11, č. listin 9-11 (dohoda s mistry cechu sklenářského, pekařského, tesařského).

Knihy

inv. č. 13, č. knihy, 1 (urbář z roku 1564).

inv. č. 289, č. knihy, 117 (kniha počtů).

inv. č. 290, č. knihy, 118 (kniha počtů).

inv. č. 1500, č. knihy, 1247 (nevydaná kniha F. Teplého *Dějiny špitálů hradeckých*).

inv. č. 1501, č. knihy, 1248 (*Příruční kniha listin*).

Spisy

inv. č. 158, č. kart. 35 (vrchnostenské instrukce a nařízení).

inv. č. 167, č. kart. 43 (personální a zaměstnanecké záležitosti).

inv. č. 171, č. kart. 52 (žádosti o přijetí do špitálu).

inv. č. 182, č. kart. 54 (seznamy chovanců nárokujících vydání porce).

inv. č. 1415, č. kart. 94 (účty neknižní podoby).

inv. č. 1416, č. kart. 95 (účty neknižní podoby).

inv. č. 1502, č. kart. 268 (ostatní excerpta).

Státní okresní archiv Jindřichův Hradec, fond Archiv města Jindřichova Hradce 1372-1945 (1956)

Listiny

inv. č. 38-57, sign. A-38-A-57 (dohody s cechy).

Knihy

inv. č. 227, č. knihy 157 (kniha kšaftů).

7.2 Vydané prameny

DVORSKÝ, František, *Staré písemné památky žen a dcer českých*, Praha 1869.

EMLER, Josef, *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV*, Praha 1892.

TISCHER, František, *Dopisy hejtmana Šťastného z Pleší ku p. Jáchymovi z Hradce (1553-1561)*, Věstník královské české společnosti nauk, 1903.

7.3 Literatura

BISTRICKÝ, Jan, *Křižovníci v Dačicích*, Jihočeský sborník historický 1, 1981, s. 244-249.

BLÁHOVÁ, Marie, *Vývoj špitálů v raněfeudální Evropě a problematika nejstaršího špitálu v Praze*, in: Documenta Pragensia VII, Praha 1987, s. 45-47.

BOŘÍK, Otakar – BOŘÍKOVÁ, Jana, *Hospice, špitály a nemocnice v Karlových Varech*, Příbram 2004.

BUBEN, M, Milan, *Encyklopedie řádů a kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, III/2: žebravé řády*, Praha 2007.

BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef a kol., *Dvory velmožů s erbem růže*, Praha 1997.

DOLEJŠÍ, Josef, *Duch smaragdového kříže*, Praha 2003.

DROSSBACH, Gisela (Hrsg.), *Hospitäler in Mittelalter und Früher Neuzeit. Frankreich, Deutschland und Italien. Eine vergleichende Studie*, München 2007; *Themenschwerpunkt Europäische Spitäler*. Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, 115. Band, Heft 3-4, Wien, München 2007.

EBELOVÁ, Ivana, *Die Entstehung der ersten Krankenhäuser – Das Krankenhaus der Barmherzigen Brüder und der Elisabethinerinnen*, in: Martin SCHEUTZ, *Europäische Spitalwesen*, s. 403-408.

FIRLOVÁ, Ivana, *Příspěvek k problematice sociální struktury, hospitalizace a mortality nemocných v nemocnici Na Františku v letech 1631-1714*, in: Documenta Pragensia VII, s. 356-365.

FRIČ, Celestýn, *Starší špitály města Jindřichova Hradce*, Method 8, 1882, č. 1,2.

GABELMANN, Waltel, *Geschichte des Hospitals*, in: Das Münster 45 (1992), s. 196-204.

HLAVÁČKOVÁ, Ludmila *Das Spitalwesen in Böhmen und Mähren vom Beginn des Dreißigjährigen Kriegs bis zu den Josephinischen Reformen (1620-1780)*, in: Martin SCHEUTZ, *Europäische Spitalwesen*, s. 381-402.

- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Pražské klášterní špitály od 13. do počátku 15. Století*, in: Documenta Pragensia VII, Praha 1987.
- HRDLIČKA, Josef, *Víra a moc. Politika, komunikace a protireformace v předmoderním městě (Jindřichův Hradec 1590–1630)*, České Budějovice 2013.
- JETTER, Dieter, *Geschichte des Hospitals. Westdeutschland von den Anfängen bis 1850*, Wiesbaden 1966.
- JETTER, Dieter, *Grundzüge der Krankenhausgeschichte (1800-1900)*, Darmstadt 1977.
- JETTER, Dieter, *Das europäische Hospital, Von der Spätantike bis 1800*, Köln 1986.
- KAMENÍK, František, *Kamenický špitál*, Vlastivědný sborník Pelhřimovska 15, 2004, s. 136-138.
- KOLČAVA, Jiří, *Valtické špitály a nemocnice*. In: Město Valtice. Břeclav 2001, s. 274-286.
- KŠÍR, Josef, *Staré olomoucké špitály a jejich situování*, Zprávy vlastivědného ústavu v Olomouci 118, 1964, s. 1-14.
- LABISCH, Alfons - SPREE, Reinhard, *Entwicklung, Stand und Perspektiven einer Soziageschichte des Allgemeinen Krankenhauses in Deutschland*, in: TÝŽ (Hg.), „Einem jeden Kranken in einem Hospitale sein eigenes Bett.“ Zur Sozialgeschichte des Allgemeinen Krankenhauses in Deutschland im 19. Jahrhundert, Frankfurt–New York 1996, s. 13-28.
- LE GOFF, Jacques – SCHMITT, Jean-Claude, *Encyklopedie středověku*, Praha 2004.
- LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří (edd.), *Documenta Pragensia, VII*, Praha 1987.
- MACEK, Josef, *Jagellonský věk v českých zemích*. 3. díl, Praha 1998.
- MAGER, Jan Antonín, *Hospodaření prachatického městského špitálu roku 1595*, in: Zlatá stezka 11, 2004, s. 121-125.
- MURKEN, Axel Hinrich, *Vom Armenhospital zum Großklinikum. Die Geschichte des Krankenhauses vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart*. 3. Auflage, Köln 1995.
- NOVÁKOVÁ, Stanislava, *Několik otázek kolem odchodu minoritů z Jindřichova Hradce do Jihlavy*, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 13, 2001, s. 46-50.
- NOVÁKOVÁ, Stanislava, *Nejstarší pozemková kniha obcí Hrutkov, Lovětín, Kačlehy, Kaproun, Okrouhlá Radouň, Horní a Dolní Skrýchov z let 1480-1590*, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 8, 1996, s. 83-84.

- NOVÁKOVÁ Stanislava - ŘEŘICHOVÁ Sylva, *Inventář fondu Ústavu chudých u sv. Jana Křtitele 1399-1960*.
- NOVÝ, Rostislav, *Pražské předhusitské špitály*, in: Documenta Pragensia VII, Praha 1987.
- PANÁČEK, Jaroslav, *K dějinám špitálu v České Lípě*. In: Bezděz 8, 1999, s. 35-50.
- PLETZER, Karel, *Černice v donaci Českobudějovickému špitálu z roku 1331*, Výběr: časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 31, č. 3, 1994.
- Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006.
- RIEGGER, Josef Anton, *Materialien zur alten und neuen Statistik von Böhmen, díl. I*. Praha 1787, s. 326–378.
- ROUČKA, Bohuslav, *Špitály, jejich majetek, správa a postavení v daňovém systému českého feudalismu*, Právněhistorické studie 12, 1966, s. 41-60.
- RUDOLF, Vlastimil, *Majetek pražského špitálu křižovníků s červenou hvězdou*, in: Res historica 1/1992, s. 7-19.
- RULL, František, *Monografie města Jindřichova Hradce*, Jindřichův Hradec 1875.
- SECKÝ, Rudolf, *Staropražské špitály*, Praha 1928.
- SCHEUTZ, Martin (Hrsg.), *Europäisches Spitalwesen. Institutionelle Fürsorge in Mittelalter und Früher Neuzeit*. Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung. Ergänzungsband 51, Wien-München 2008.
- SCHWALLER, Jan, *Pardubický špitál (1737) 1744-1753 (rozbor účtů)*, in: Východočeský sborník historický 6, 1997, s. 183-202.
- SVOBODNÝ, Petr, *Die Spitäler in Böhmen und Mähren im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit*, in: Martin SCHEUTZ – Andrea SOMMERLECHNER – Herwig WEIGL – Alfred Stefan WEIß (Hg.), *Europäische Spitalwesen. Institutionelle Fürsorge in Mittelalter und Früher Neuzeit*, Wien-München 2008, s. 351-380.
- SVOBODNÝ, Petr, *Vlašský špitál na Malé Straně a jeho místo v péči o matku a dítě do josefinských reforem (1602-1789)*, in: Documenta Pragensia VII, s. 113-134.
- SVOBODNÝ, Petr – HLAVÁČKOVÁ, Ludmila, *Pražské špitály a nemocnice*, Praha 1999.
- SVOBODNÝ, Petr – HLAVÁČKOVÁ, Ludmila, *Dějiny lékařství v českých zemích*, Praha 2004.
- ŠIMŮNEK, Robert, *Minoritský klášterní kostel sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 20, 2008, s. 18-39.

TAUSCH, Jaromír, *Špitály na Českomoravské vrchovině*. In: Vlastivědný sborník Vysočiny 11, 1998, s. 267-284.

TEJČEK, Michal – HŮRKOVÁ, Jindra, *Klatovský špitál a špitálský dvůr u Svatého Rocha*. Sborník prací z historie a dějin umění 4, 2002, s. 49-114.

TEPLÝ, František, *Dějiny města Jindřichova Hradce I/1,2*.

TISCHER, František, *Špitál za rybníkem*, Ohlas od Nažárky 41 ze dne 12. října, 42 ze dne 19. října, 50 ze dne 14. prosince 1872.

TISCHER, František, *Úryvky k dějinám špitálu sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci*, Ohlas od Nežárky 27 ze dne 7. července 1877.

TISCHER, P. František, *Paměti fary jindřichohradecké*, Jindřichův Hradce, bez data.

VLČEK, Pavel – SOMMER, Petr- ZEMAN, Lubomír, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.

VODIČKA, Jaroslav, *Počátky špitálu sv. Ducha na Starém Brně*. Sborník matice moravské 78, 1959, s. 161-204.

VOJTOVÁ, Marie, *Dějiny československého lékařství. Svazek 1. Do roku 1740*, Praha 1970.

WINTER, Zikmund, *Kulturní obraz českých měst: život veřejný v XV. a XVI. věku. Díl druhý*. Praha 1892, s. 106- 134, 197-217.

WONDRÁK, Eduard, *Historie moru v českých zemích*, Praha 1997.

ZILYNSKYJ, Bohdan, *Špitály Nového Města pražského v pohusitské době (do r. 1518)*, in: Documenta Pragensia VII, Praha 1987.